

146

BROEDVOGELS
VAN
DE LIMITISCHE HEIDE
DE BUSSUMERHEIDE
EN DE VliegHEIDE
IN 2001

Subgroep Avifauna
Hugo Weenen
Roel Zijlstra

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
Hilversum, 2005
Uitgave: 146

Copyright 2005 – Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum
Overname van gegevens is alleen toegestaan met bronvermelding en na schriftelijke
toestemming van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

INVENTARISATIES

Dit verslag is gebaseerd op broedvogelinventarisaties uitgevoerd door Joop Domhof, Jelle Harder, Dick Jonkers, Nico Klippel, Frans Leurs, Anja Schuitema, Adrie Vermeule, Hugo Weenen en Roel Zijlstra.

INHOUD

Samenvatting	1
Inleiding	2
Werkwijze	2
Gebiedsbeschrijving	4
Resultaten	4
Discussie	6
Literatuur referenties	7
Bijlage: Broedvogelterritoriumkaarten	8

SAMENVATTING

In het voorjaar van 2001 is een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in drie heidegebieden in het noordelijke deel van het Gooi, nl. de Limitische Heide, de Bussumerheide en de Vliegheide. De inventarisatie is uitgevoerd om te kunnen evalueren wat de effecten zijn van het invoeren van begrazing door runderen. Volgens de criteria van Van Dijk (1993) komen in de drie gebieden 29 soorten broedvogels voor: wilde eend, buizerd, fazant, houtduif, boomleeuwerik, boompieper, grote bonte specht, groene specht, winterkoning, zanglijster, merel, roodborst, roodborsttapuit, zwartkop, fitis, tjiftjaf, merel, roodborst, goudhaan, koolmees, pimpelmees, matkop, staartmees, kuifmees, zwarte mees, boomklever, boomkruiper, vink, ekster, gaai en zwarte kraai. Daaronder bevindt zich één soort die op de rode lijst van bedreigde soorten voorkomt: de groene specht. De drie noordelijke heidegebieden hebben een relatief hoge dichtheid aan boomleeuweriken en boompiepers. Opmerkelijk is dat in de drie gebieden geen veldleeuweriken zijn aangetroffen.

INLEIDING

De heidegebieden, waarvan in dit rapport broedvogel inventarisaties worden beschreven (de Limitische Heide, de Bussumer Heide en de Vliegheide, zie Figuur 1), zijn relatief kleine heidegebieden (12-28ha), aan de noordkant van het Gooi. Deze gebieden zijn niet alleen landschappelijk waardevol, maar ook interessant vanwege hun rijkdom aan heidevegetatie, het voorkomen van de zandhagedis en de aanwezigheid van bepaalde vogelsoorten (boomleeuwerik, roodborsttapuit en boompieper), die typerend zijn voor dit type terrein. In het gebied wordt een actief natuurbeheer gevoerd, hetgeen o.a. betekent dat in deze heidegebieden wisselbegrazing door runderen is ingevoerd vanaf het voorjaar 2003. Dit betekent dat grazers periodiek op verschillende delen worden ingezet. Om te kunnen beoordelen of deze beheersmaatregel effecten heeft op de aanwezigheid van broedvogels, is de hier beschreven inventarisatie uitgevoerd.

WERKWIJZE

De inventarisatie is zoals gebruikelijk uitgevoerd volgens de territorium karteringsmethode, in overeenstemming met de richtlijnen van SOVON (Van Dijk 1993). Vanaf half maart tot medio juli zijn regelmatig bezoeken aan de drie gebieden gebracht. De verdeling van de inventarisaties over de tijd is aangegeven in onderstaande tabel:

Tabel 1. Data van de inventarisaties

Datum	Vliegheide	Limitische Heide	Nieuw Bussumerheide
11-03	X	-	-
09-04	X	X	X
24-04	X	X	X
08-05	X	X	X
20-05	X	X	X
24-06	X	X	X
01-07	X	X	X
Totaal aantal	7	6	6

De gemiddelde inventarisatietijden per dag waren als volgt:

Vliegheide	48 minuten (40 min./10 ha)
Limitische Heide	51 minuten (18 min./10 ha)
Nieuw Bussumerheide	43 minuten (19 min./10 ha)

Figuur 1. Overzichtsk kaart van de geïnventariseerde gebieden

GEBIEDSBESCHRIJVING

De drie geïnventariseerde heidevelden (van noord naar zuid: Limitische Heide, Nieuw Bussumerheide en Vliegheide) maken deel uit van een strook bos en heide die loopt van de Naarder Eng tot de Tafelberg- en Blaricummerheide. Alle drie de gebieden behoren tot het Goois Natuurreservaat en het beheer is in handen van de stichting het Goois Natuurreservaat (GNR). De drie gebieden zijn omgeven door bos en of villawijken, hun ligging is derhalve relatief geïsoleerd. Twee interlokale wegen van Bussum naar Huizen scheiden de drie heidevelden. Voor een groot deel zijn de Nieuw Bussumerheide en de Vliegheide omgeven door verharde wegen. De heidevelden liggen op de westflank van de stuwwal Laren-Huizen op een hoogte van 7-8 meter, waardoor het grondwater buiten bereik van de vegetatie is. De bodem bestaat uit grof zand met in het zuidelijke deel veelal podzolprofiel. De terreinen herbergen een droge schrale heidevegetatie die tamelijk soortenrijk is. Belangrijke waarden van het terrein zijn het open heidelandschap, de overgangen van heide naar bos en de soortenrijkdom van de heidevegetatie. Op de twee noordelijke velden staat relatief veel bos en komt ook open zand voor. De Limitische Heide in de enige plek in het Gooi, waar (na veertien jaar afwezigheid) de zandhagedis voorkomt. In dit gebied staat ook een perceel wintereik, grote zwarte dennen en komen meerdere mierenhopen voor van de rode bosmier. Op de Nieuw Bussumerheide is recent de ringslang waargenomen. De recreatiedruk op de heidevelden is relatief groot. Veel mensen laten er hun hond uit. Vrijwel elk jaar zijn delen van de heide geschoond van boomopslag en zijn vergraste delen geplagd. Om de samenhang tussen de drie heidevelden te vergroten en de ecologische potenties te benutten zal het terrein worden begraasd. In een later stadium zullen de drie gebieden worden gekoppeld, zodat de grazers zelfstandig de Naarderstraat en de Nieuwe Bussumerweg kunnen passeren. Op de lange termijn zal het begrazingsgebied worden verbonden met dat van de Tafelberg- en Blaricummerheide.

De territorium kaarten in de appendix geven de begrenzingen aan van de geïnventariseerde gebieden. Op de Limitische heide is het fietspad gebruikt als zuidelijke grens, echter indien net ten zuiden van het fietspad territoria konden worden vastgesteld, zijn die meegenomen bij de berekening van de totaal aantallen territoria. Op vergelijkbare wijze waren de Langerhuizerweg, de Oud Bussumerweg en de Nieuw Bussumerweg de grenzen aan de oost en zuidkant van de Vliegheide en Nieuwe Bussumer Heide. De oppervlaktes van de geïnventariseerde gebieden waren als volgt: Limitische Heide 28 ha waarvan 12 ha heide, Nieuw Bussumerheide 23 ha waarvan 20 ha heide en Vliegheide 12 ha waarvan 11 ha heide.

RESULTATEN

Broedvogelterritoria

De uitwerking van de verzamelde gegevens volgens de SOVON criteria (Van Dijk 1993) heeft geleid tot de aantallen broedvogel territoria per gebied zoals aangegeven in Tabel 2. Het totaal aantal soorten waarvan broedvogelterritoria zijn aangetroffen bedraagt 29.

Tabel 2. Aantal broedvogel territoria per gebied

Soort	Limitische Heide	Nieuw Bussumerheide	Vliegheide	Totaal
Wilde Eend	1	1	-	1
Buizerd	1	1	1	3
Fazant	2	-	-	2
Houtduif	2	2	3	7
Boomleeuwerik	3	2	2	7
Boompieper	4	6	6	16
Grote Bonte Specht	8	2	2	12
Groene Specht	2	1	1	4
Winterkoning	2	2	4	8
Zanglijster	3	5	2	10
Merel	11	17	6	34
Roodborst	12	17	7	36
Roodborsttapuit	1	3	-	4
Zwartkop	4	2	2	8
Fitis	-	8	2	10
Tjiftjaf	3	3	2	8
Goudhaan	5	1	2	8
Koolmees	9	7	7	23
Pimpelmees	3	4	3	10
Matkop	1	-	-	1
Staartmees	-	1	1	2
Kuifmees	-	-	2	3
Zwarte Mees	2	2	-	4
Boomklever	5	3	3	11
Boomkruiper	3	2	4	9
Vink	10	5	9	24
Ekster	1	1	2	4
Gaai	4	1	2	7
Zwarte Kraai	1	-	1	2

Niet-broedvogels

De volgende soorten zijn waargenomen, maar voldoen niet aan de SOVON criteria voor broedvogels: bergeend, putter, gierzwaluw, boerenzwaluw, oeverzwaluw, scholekster, boomvalk, kokmeeuw, spreeuw, aalscholver en kruisbek. Aangezien geen speciale afspraken gemaakt zijn ten aanzien van niet-broedvogelwaarnemingen, zijn niet-broedvogels slechts in enkele gevallen geregistreerd. Derhalve zijn de gegevens over niet-broedvogels louter kwalitatief van aard.

DISCUSSIE

De drie geïnteriseerde gebieden (de Limitische Heide, de Bussumerheide en de Vliegheide) worden landschappelijk gekarakteriseerd door heidevegetatie met verspreid staande bomen en struiken. In dit landschapstype zijn de volgende broedvogels het meest karakteristiek: roodborsttapuit, boomleeuwerik en boompieper. Het zou dan ook interessant zijn om met name die soorten te volgen, wanneer de gebieden begrazen gaan worden door runderen. In tabel 3 zijn aangegeven de aantallen aanwezige broedterritoria van roodborsttapuit, boomleeuwerik en boompieper in de hier beschreven gebieden, op de Hoornboegse Heide (Jonkers 1998), de Tafelbergheide en de Blaricummerheide (Jonkers 2001).

Tabel 3. Aantal territoria van roodborsttapuit, boomleeuwerik en boompieper in zes Gooise heide gebieden, en dichtheden per 100ha

Gebied	Jaar	Oppervlakte ha	Roodborsttapuit		Boomleeuwerik		Boompieper	
			#	#/100ha	#	#/100ha	#	#/100ha
Limitische Heide	2001	28	1	3,6	3	11	4	14
Nieuw Bussumerheide	2001	23	3	13	2	9	6	26
Vliegheide	2001	12	0	0	2	17	6	50
Gezamenlijke noordelijke heidegebieden	2001	63	4	6,3	7	11	16	25
Hoornboegse Heide	1998	145	15	10	1	0,7	15	10
Tafelbergheide	2000	60	12	20	3	5	12	20
Blaricummerheide	2000	53	4	8	5	9	12	23
Alle 6 gebieden	1998 - 2000	321	35	11	16	5	55	17

: aantal; de oppervlaktes in de tabel zijn van de gebieden zoals die door ons geïnteriseerd zijn, en wijken daarom enigszins af van de oppervlaktes van de GNR reservaten.

Op basis van tabel 3 heeft de Tafelbergheide van de zes heidegebieden de hoogste dichtheid aan roodborsttapuiten, en een meer dan gemiddelde dichtheid aan boompiepers. De noordelijke heidegebieden in het Gooi (de Limitische Heide, de Bussumerheide en de

Vliegheide) hebben de hoogste dichtheid aan boomleeuwerikterritoria. Voor alle drie de noordelijke heidegebieden samen geldt dat ze een relatief hoge dichtheid aan boomleeuweriken en boompiepers hebben. De dichtheid aan roodborsttapuiten is lager dan gemiddeld in de zes genoemde heidegebieden.

In geen van de drie geïnventariseerde heide gebieden is de veldleeuwerik als broedvogel aangetroffen. In de andere, grotere heide gebieden in het Gooi wordt over het algemeen de veldleeuwerik wel als broedvogel aangetroffen: 26 territoria in de Tafelbergheide in 2000 (Jonkers, 2001), 11 territoria op de Blaricummerheide in 2000 (Jonkers, 2001) en 31 territoria op de Hoornboegsche heide in 1998 (Jonkers, 1998). In 1987 (Jonkers, Kole en Taapken, 1987) werd reeds opgemerkt dat de veldleeuwerik uit de kleine heidegebieden in het Gooi is verdwenen. De grote variaties in het voorkomen van veldleeuweriken op de heide gebieden wordt wel in verband gebracht met het al of niet aanwezig zijn van vergraste stukken (Jonkers, Kole en Taapken, 1987). Op de heidegebieden werden veldleeuweriken voornamelijk voedselzoekend op grazige delen waargenomen.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Stichting Goois Natuurreservaat 1998. Beheervisie en beheerplan 1998-2007, Stichting Goois Natuurreservaat, Hilversum.

Dijk, A.J. van 1993. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON, Beek-Ubbergen.

Jonkers, D.A. 1998. Broedvogels van de Hoornboegsche Heide in 1998. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum, uitgave 110.

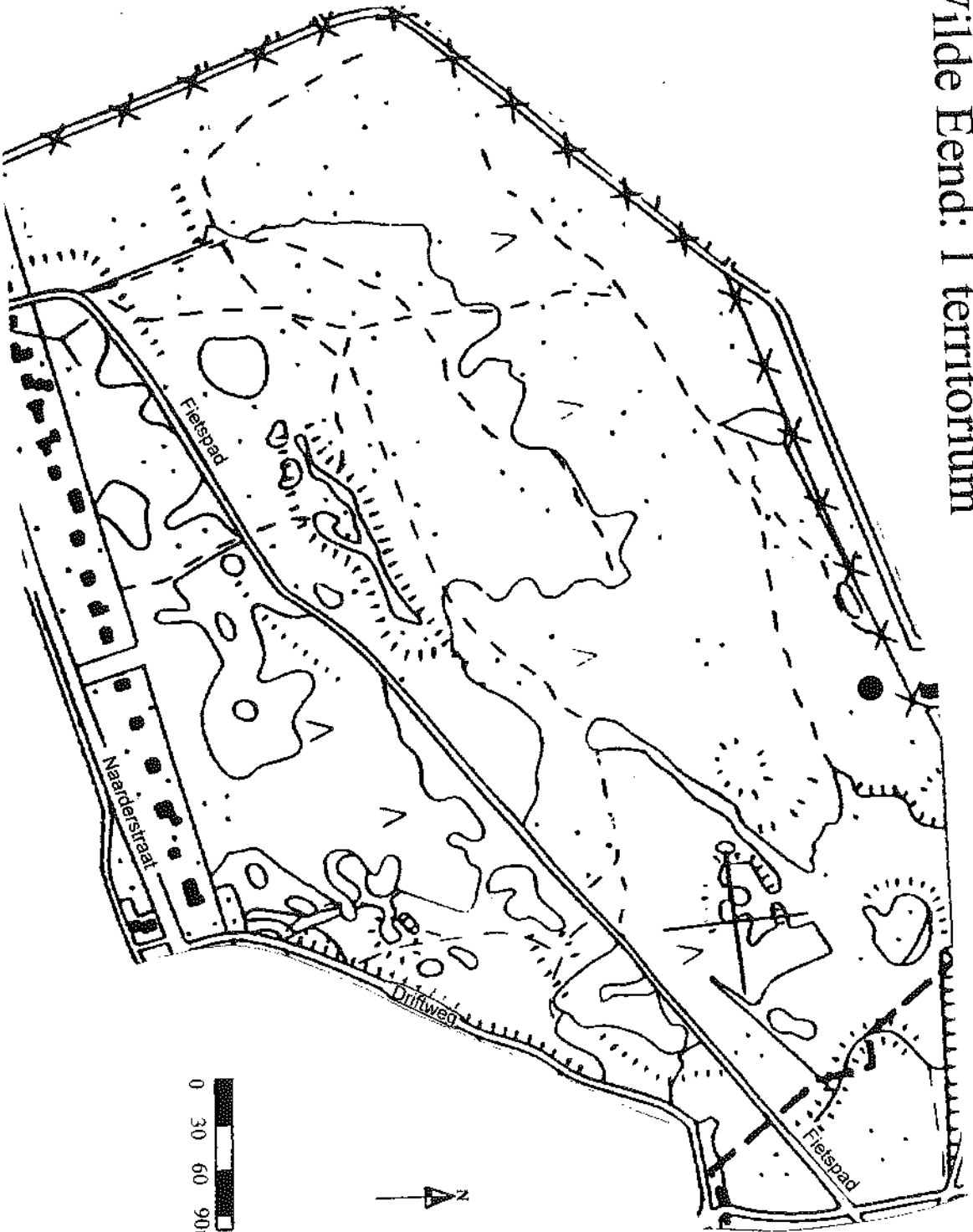
Jonkers, D.A. 2001. Broedvogels in 2000 op de Blaricummer- en Tafelbergheide. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum, uitgave 122.

Jonkers, D.A., Kole, R.A., Taapken, J. 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Uitgave van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken, Hilversum.

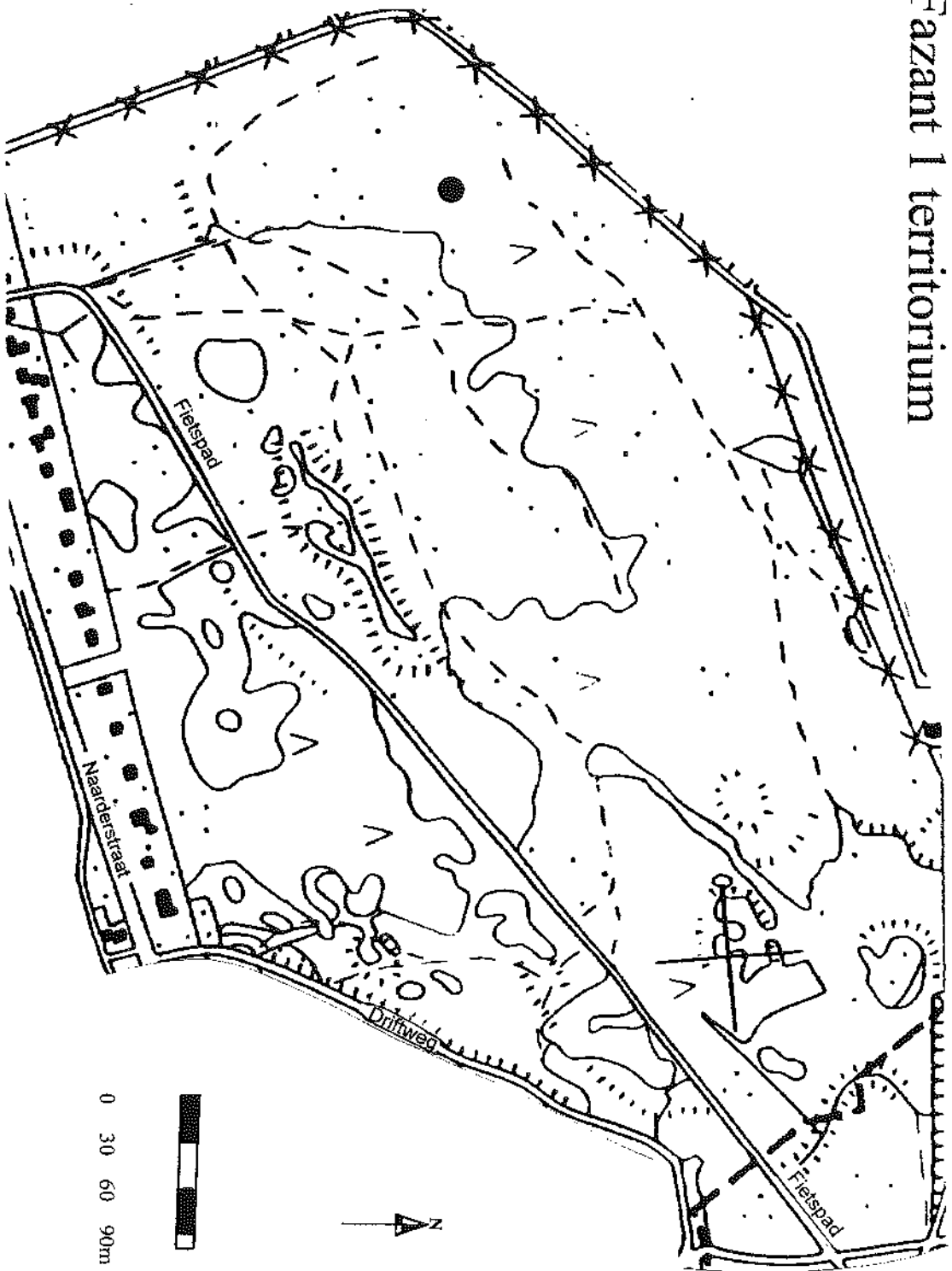
Bijlage: BROEDVOGEL TERRITORIUM KAARTEN

LIMISTISCHE HEIDE

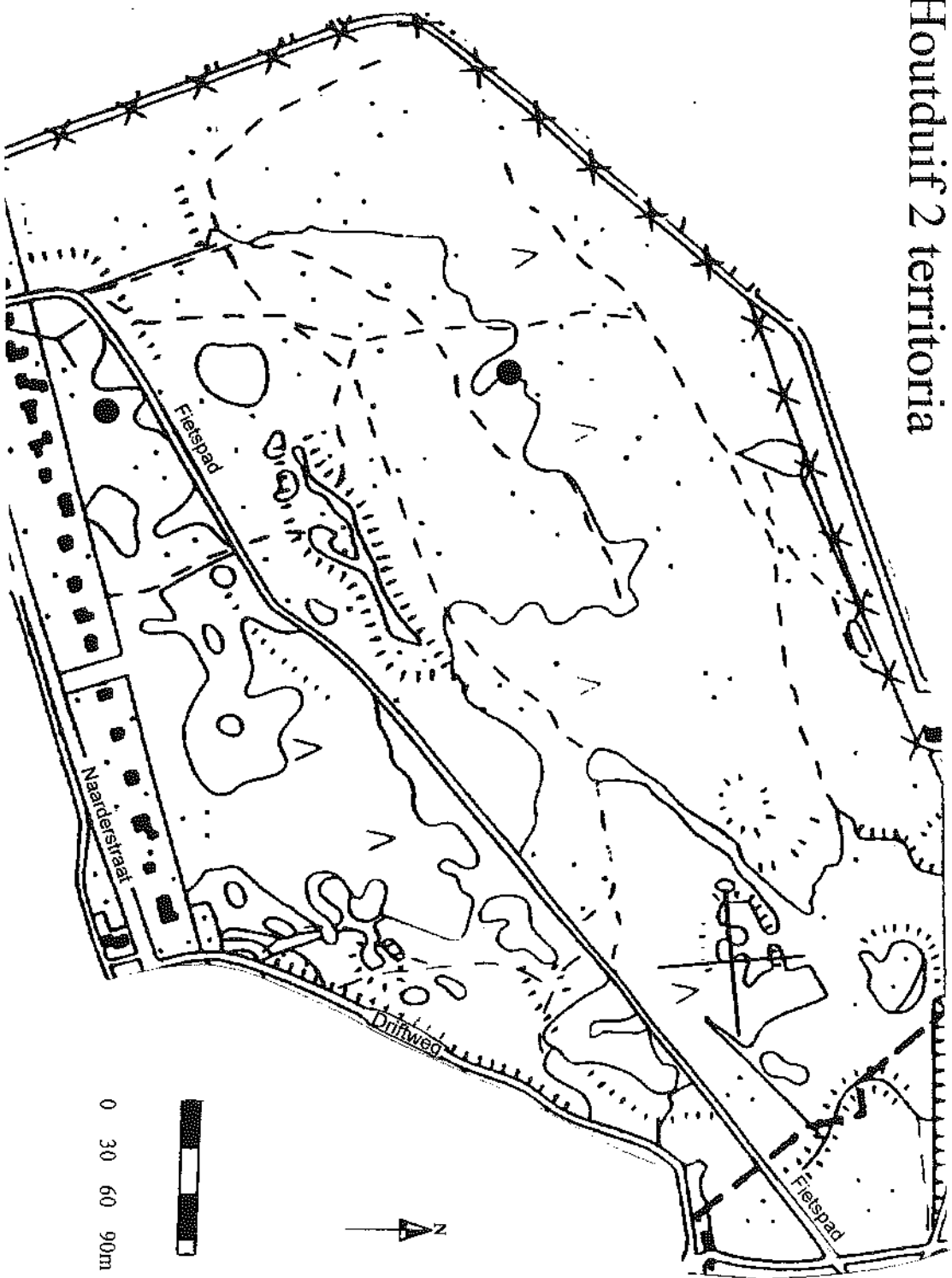
Limitische Heide Wilde Eend: 1 territorium

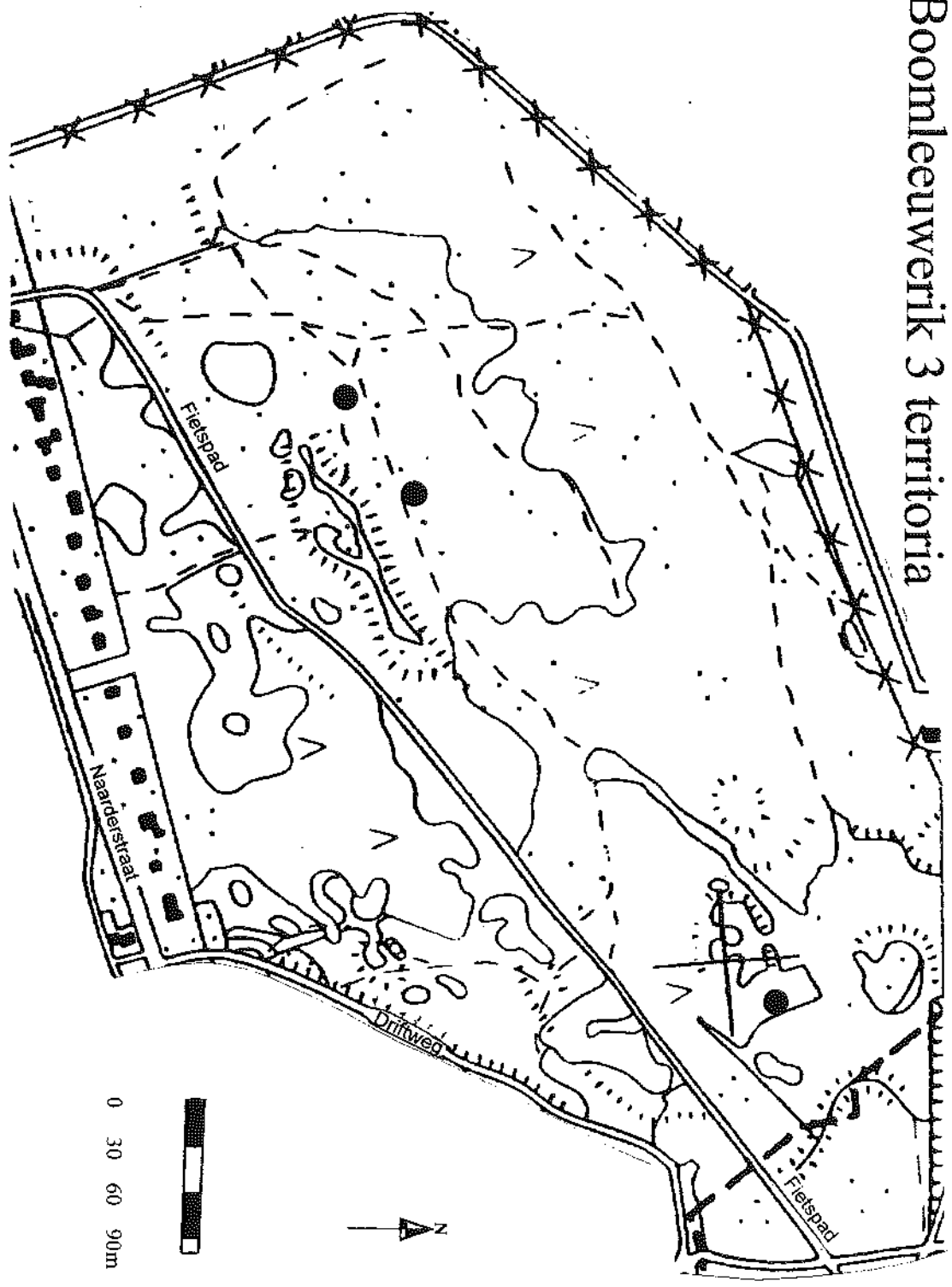
Limitische Heide Fazant 1 territorium

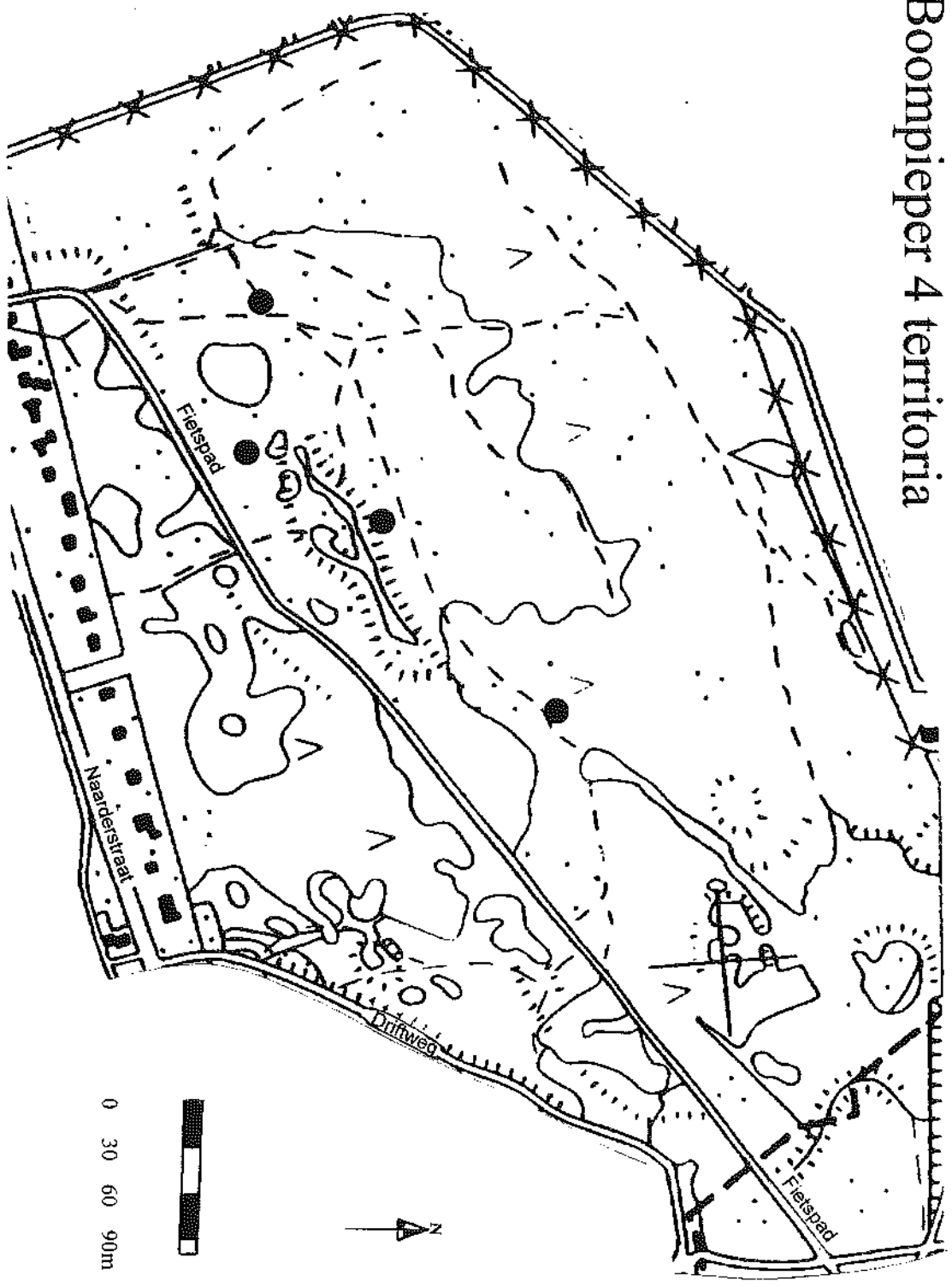
Limitische Heide Houtduif 2 territoria

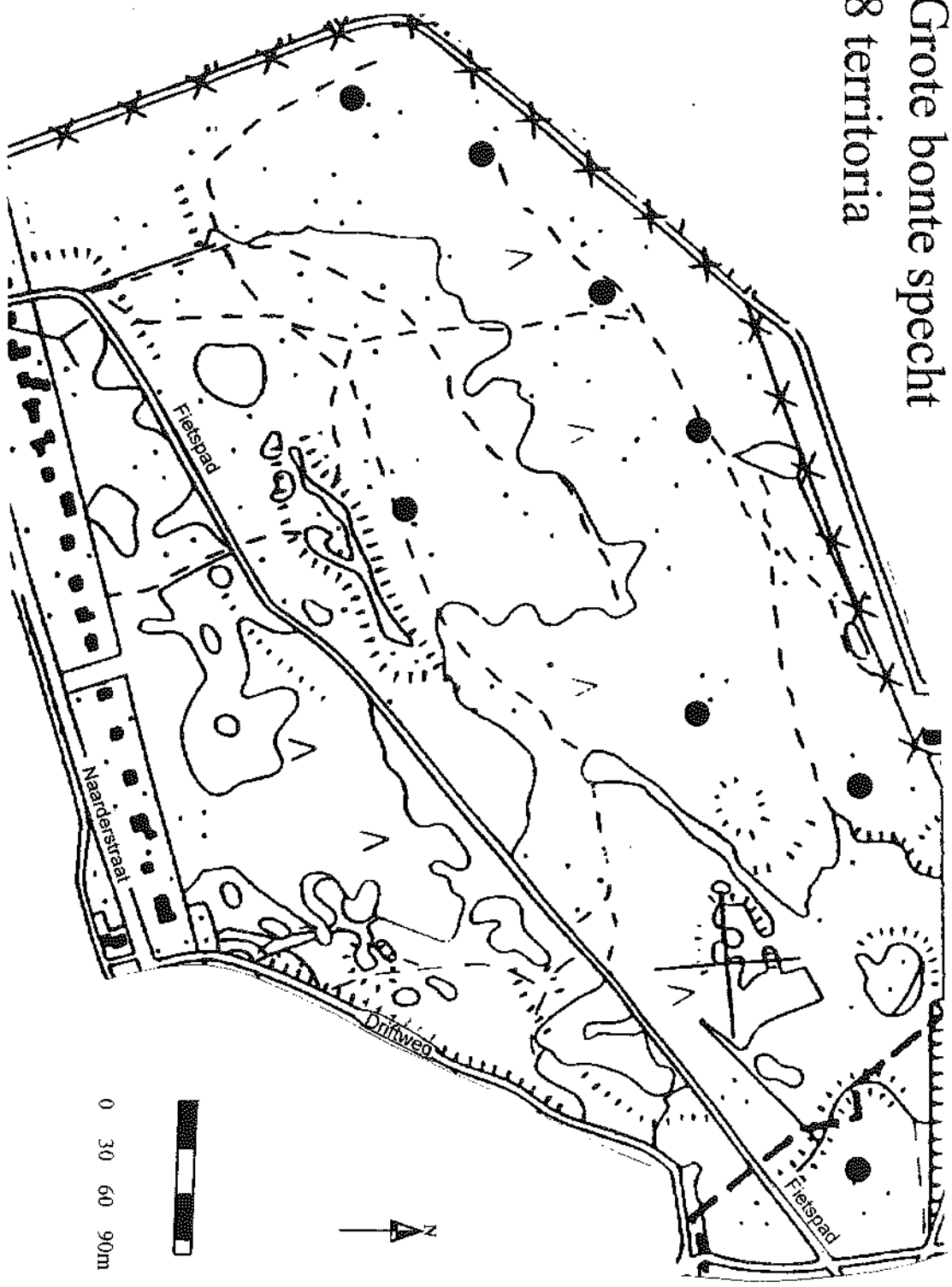
Limitische Heide Boomleuwerik 3 territoria

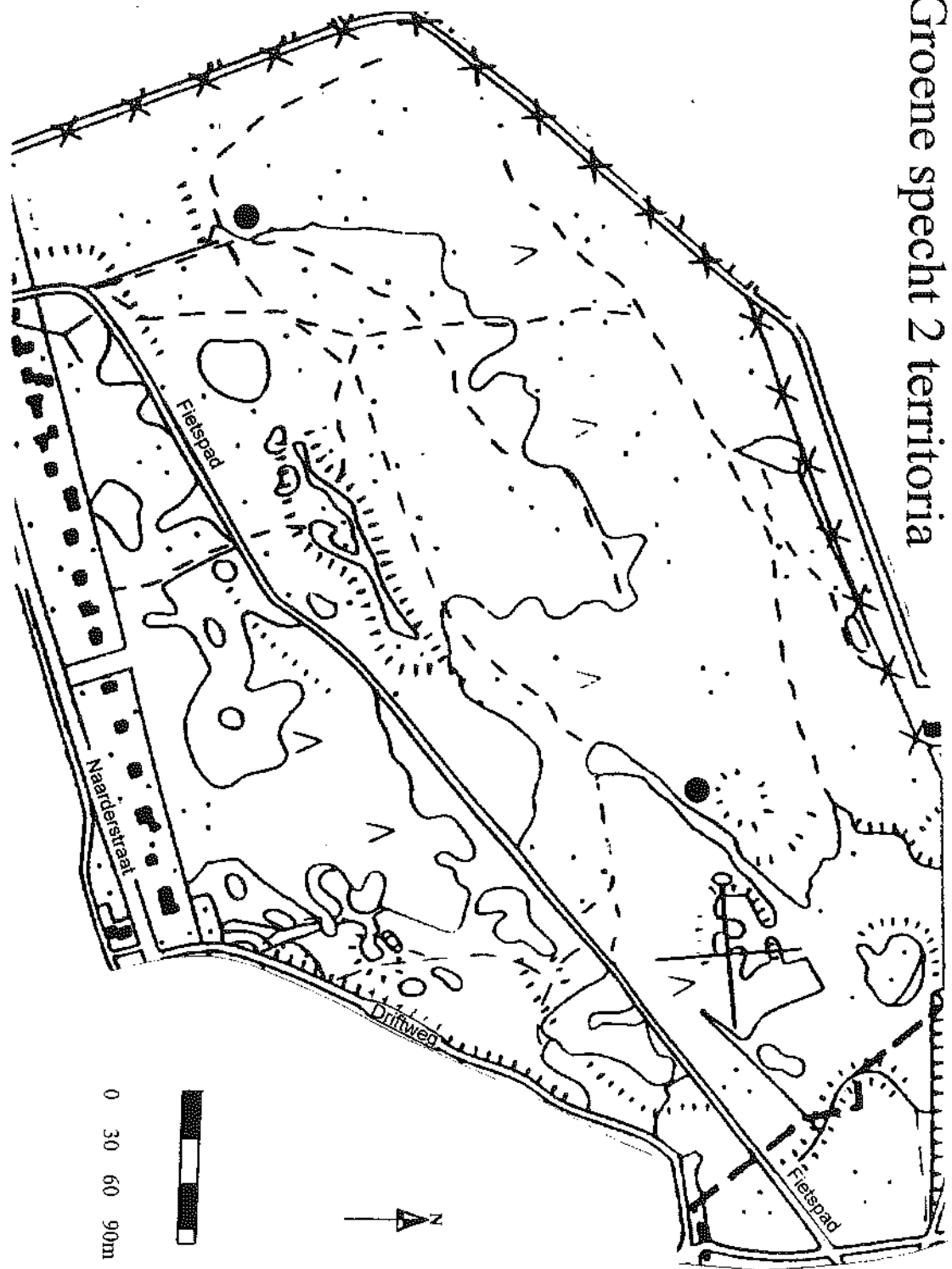
Limitische Heide Boompieper 4 territoria

Limitische Heide Grote bonte specht 8 territoria

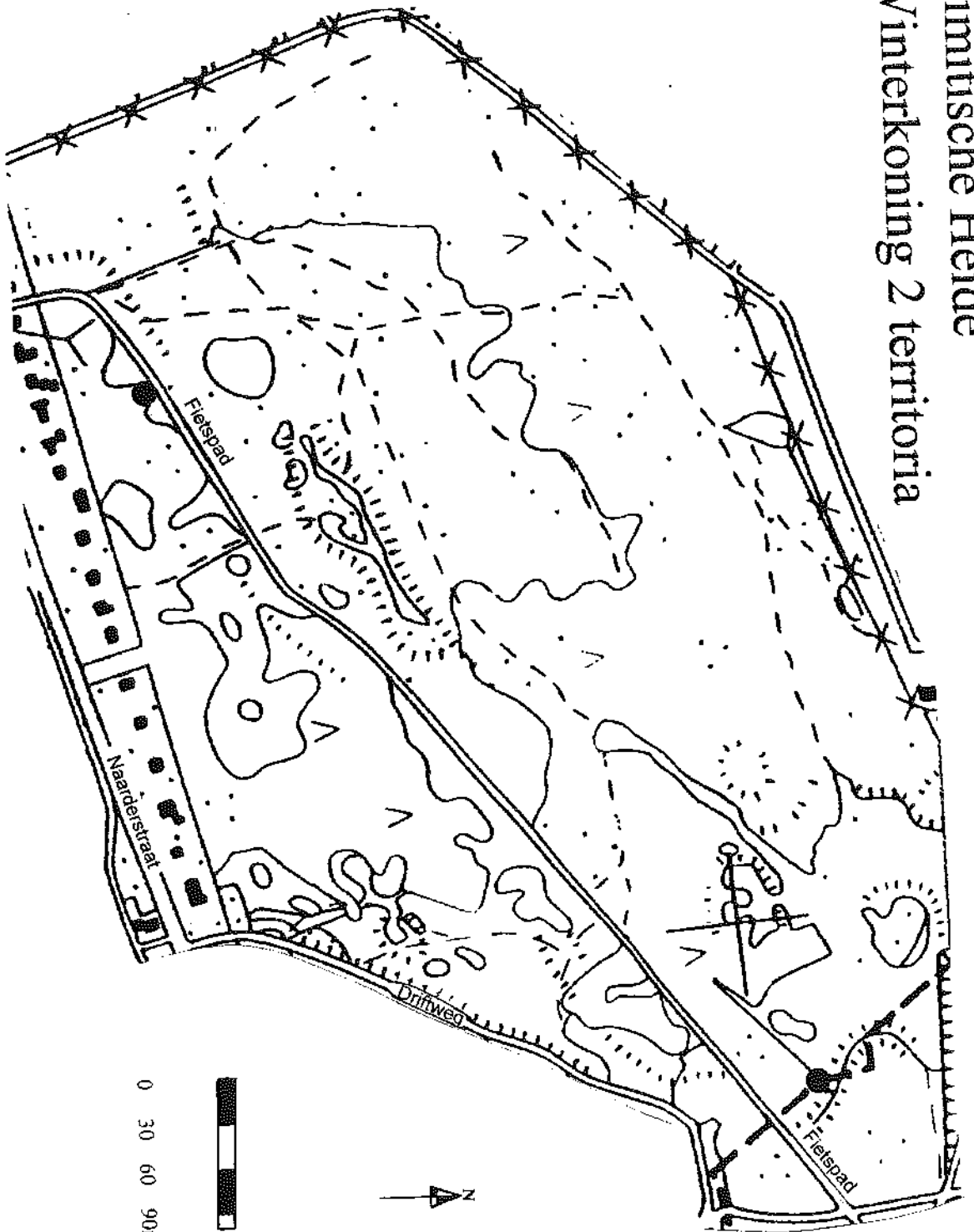

Limitische Heide Groene specht 2 territoria

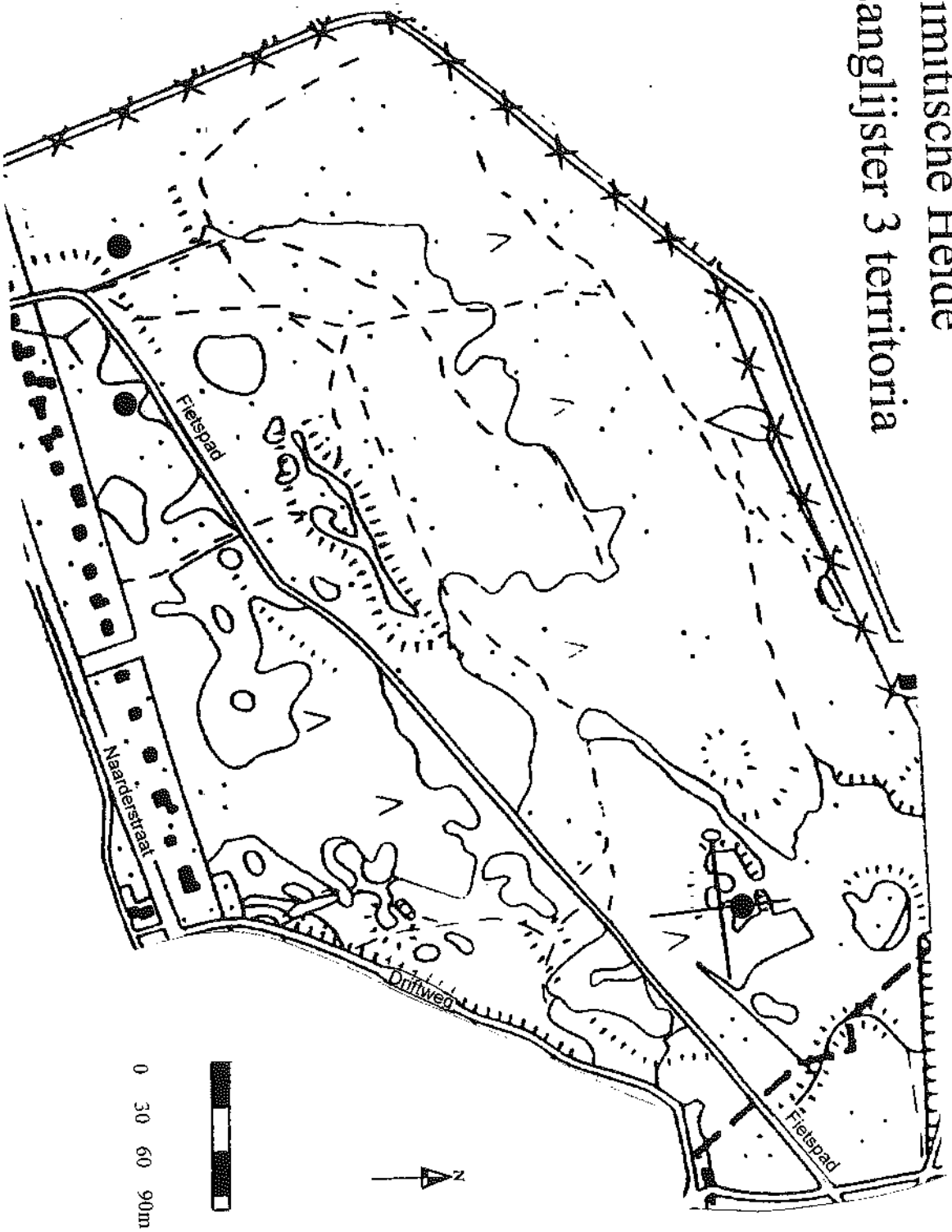

Limitische Heide

Winterkoning 2 territoria

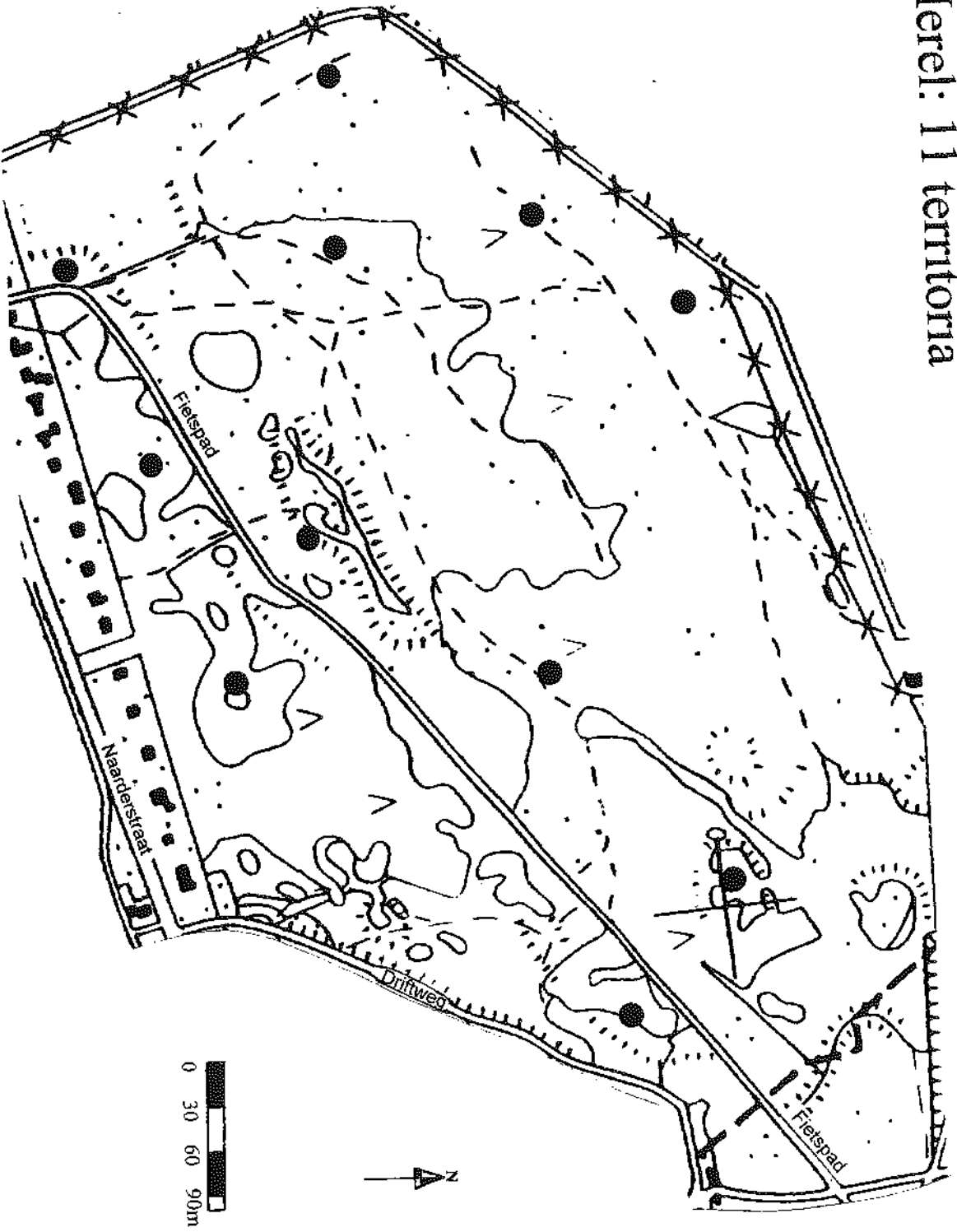

Limitische Heide Zanglijster 3 territoria

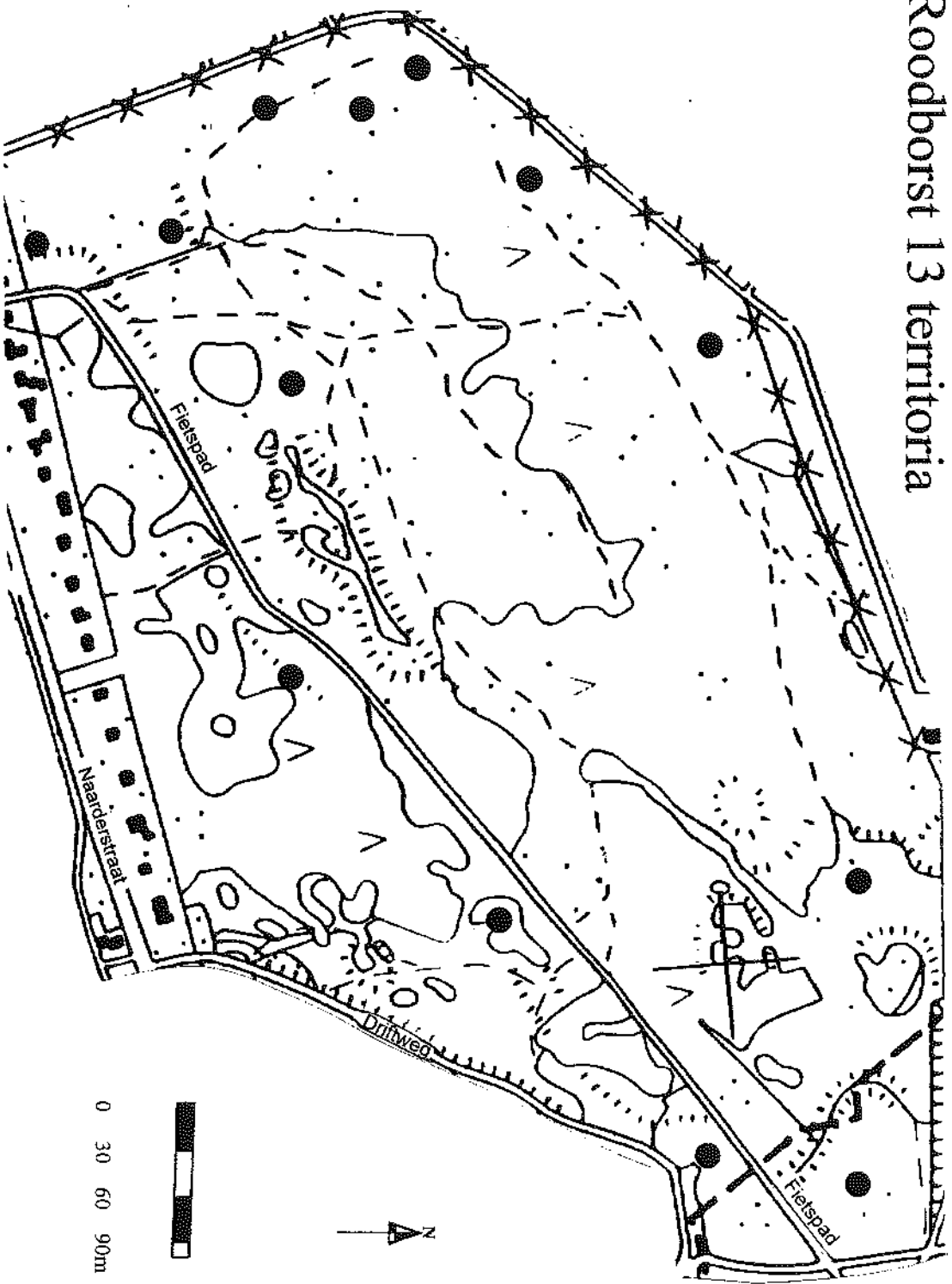

Limitische Heide

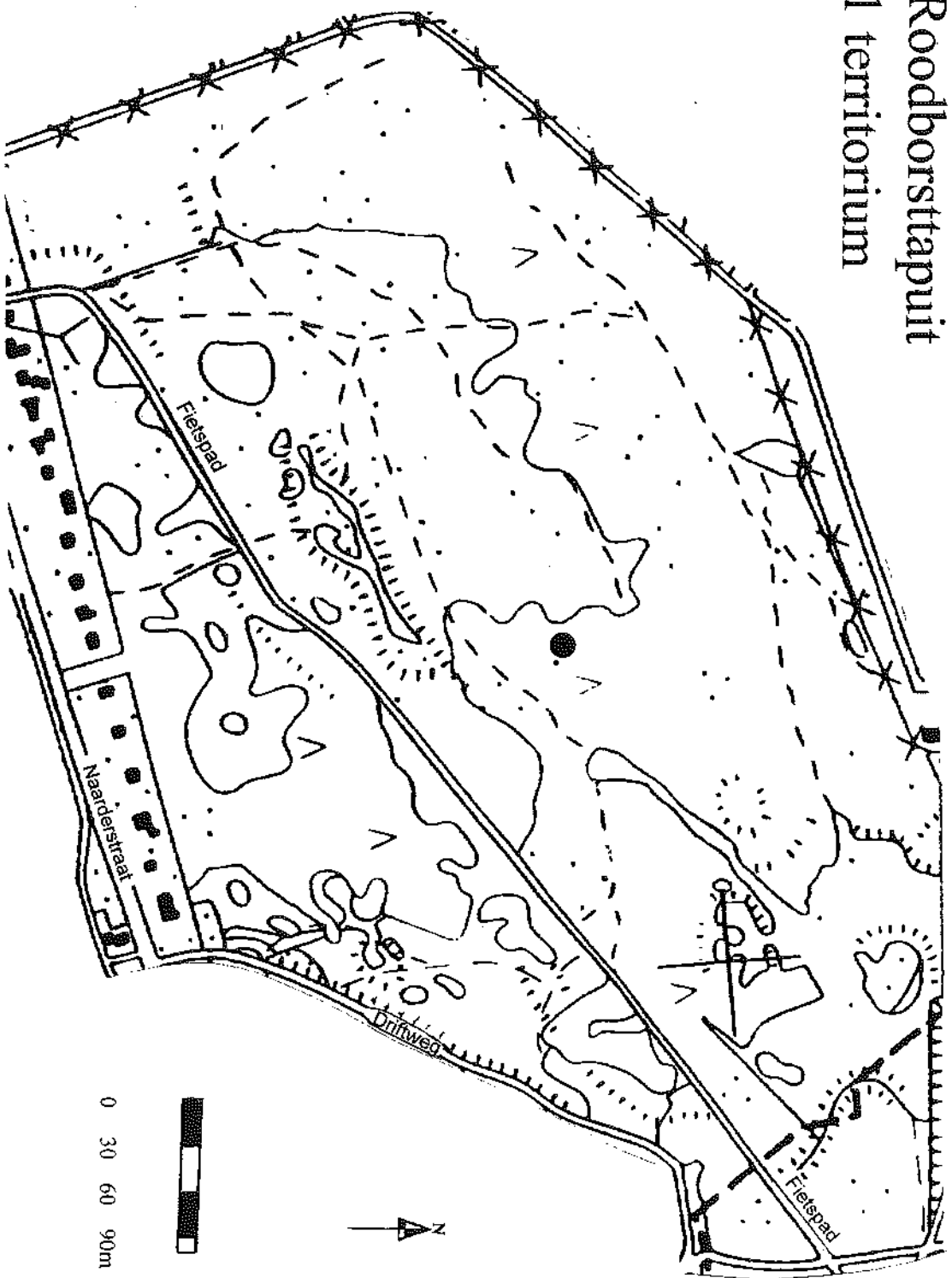
Merel: 11 territoria

Limitische Heide Roodborst 13 territoria

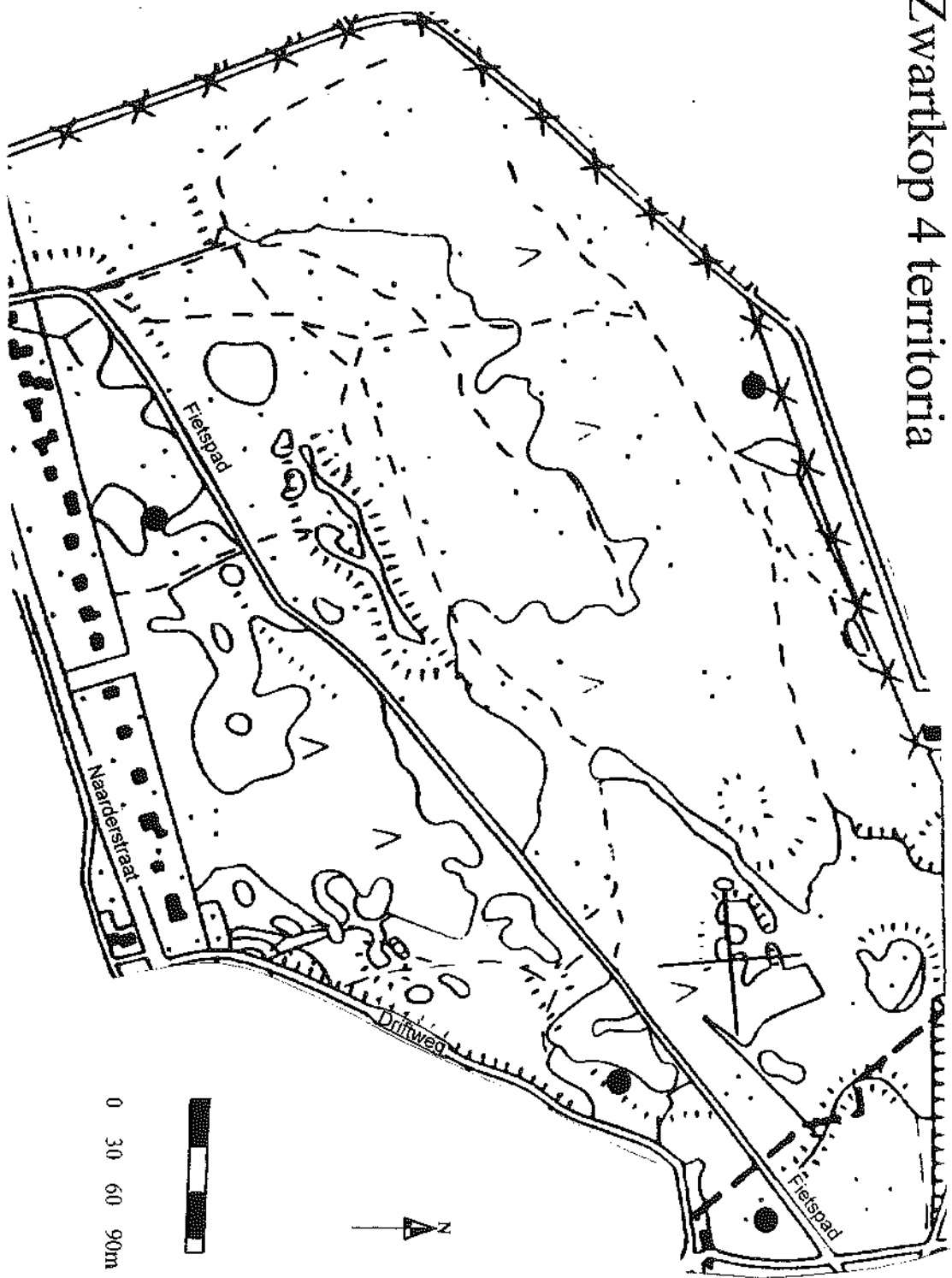

Limitische Heide
Roodborstapuit
1 territorium

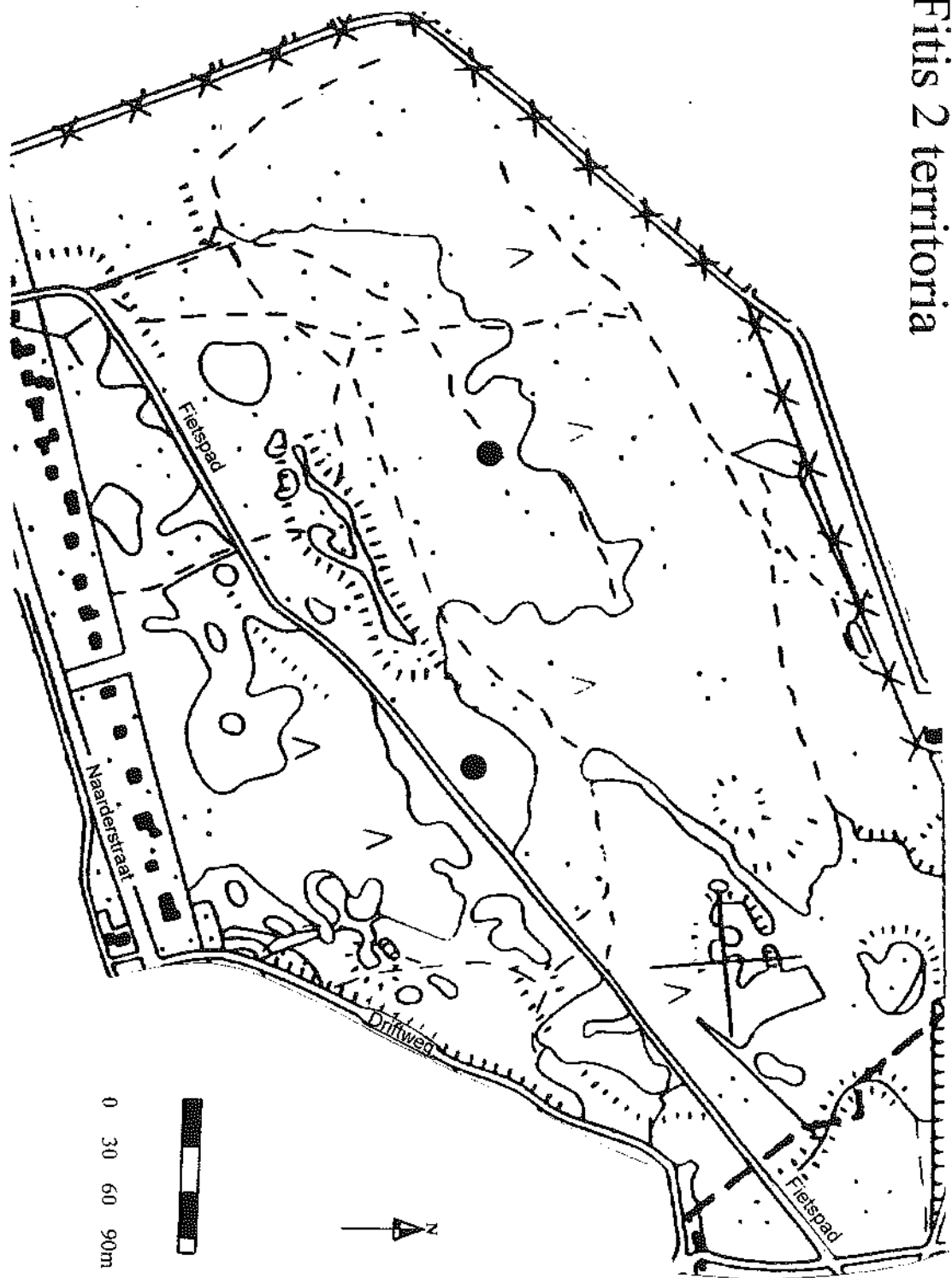
0 30 60 90m

Limitische Heide Zwartkop 4 territoria

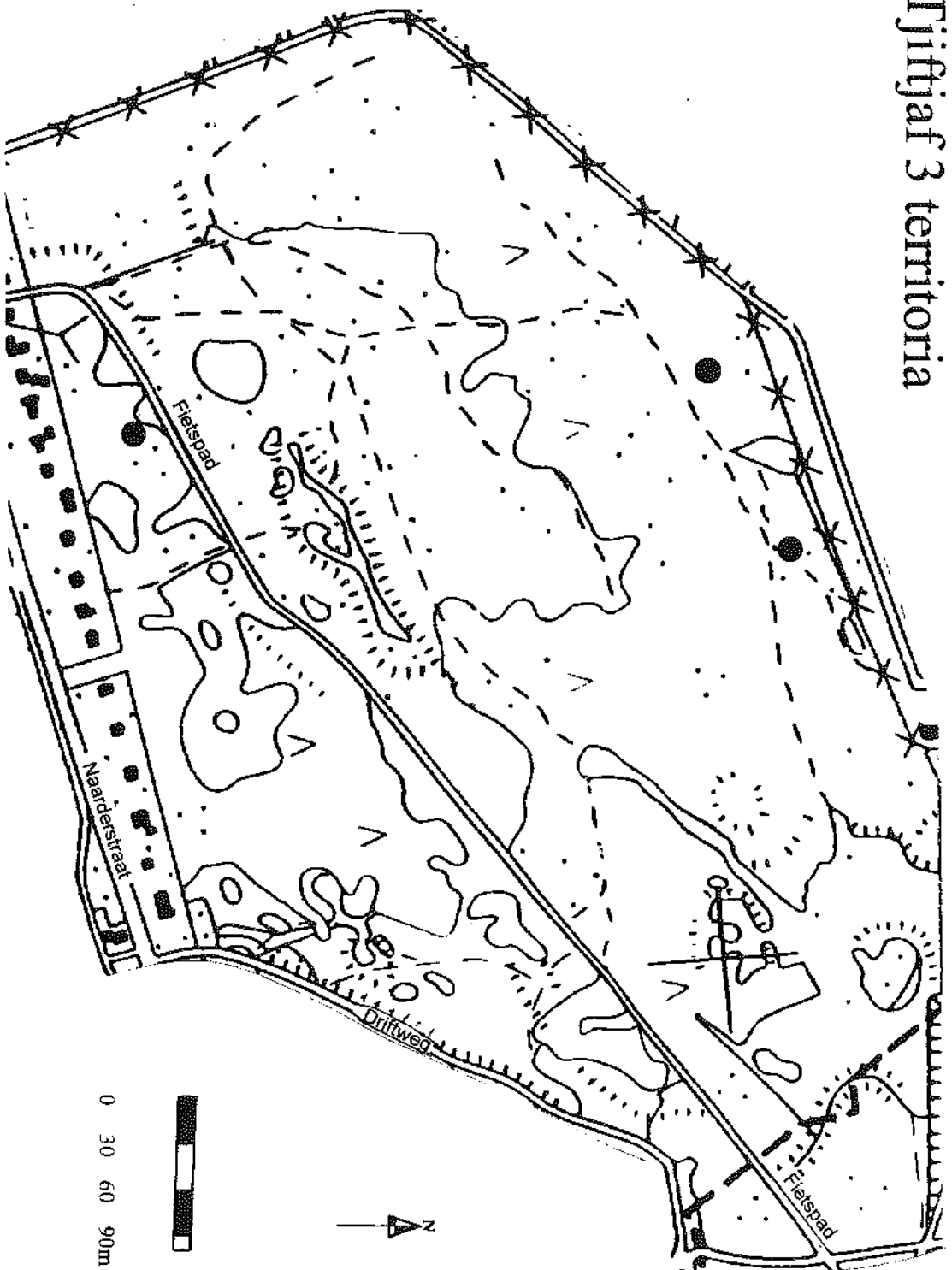

Limitische Heide

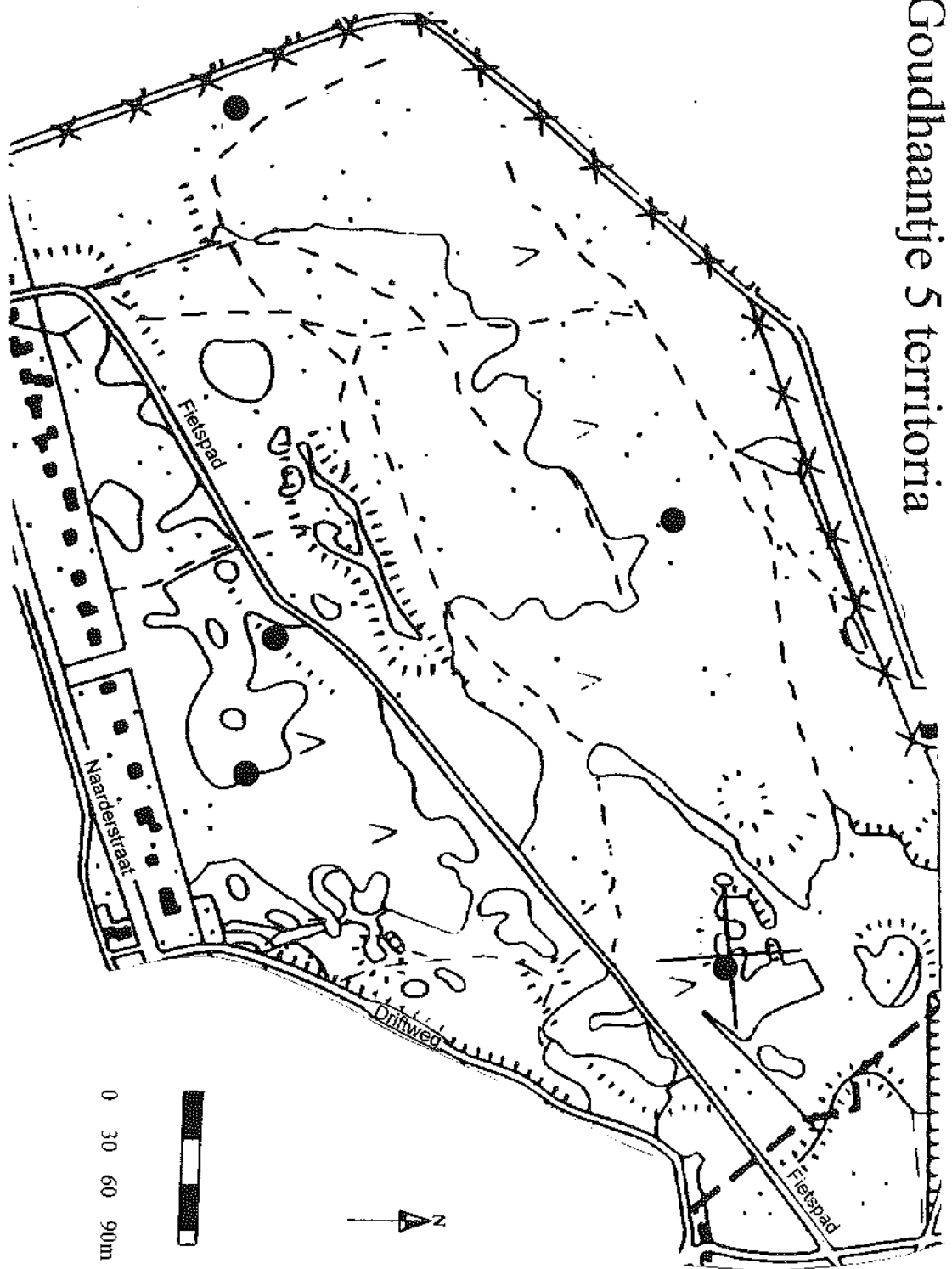
Fitis 2 territoria

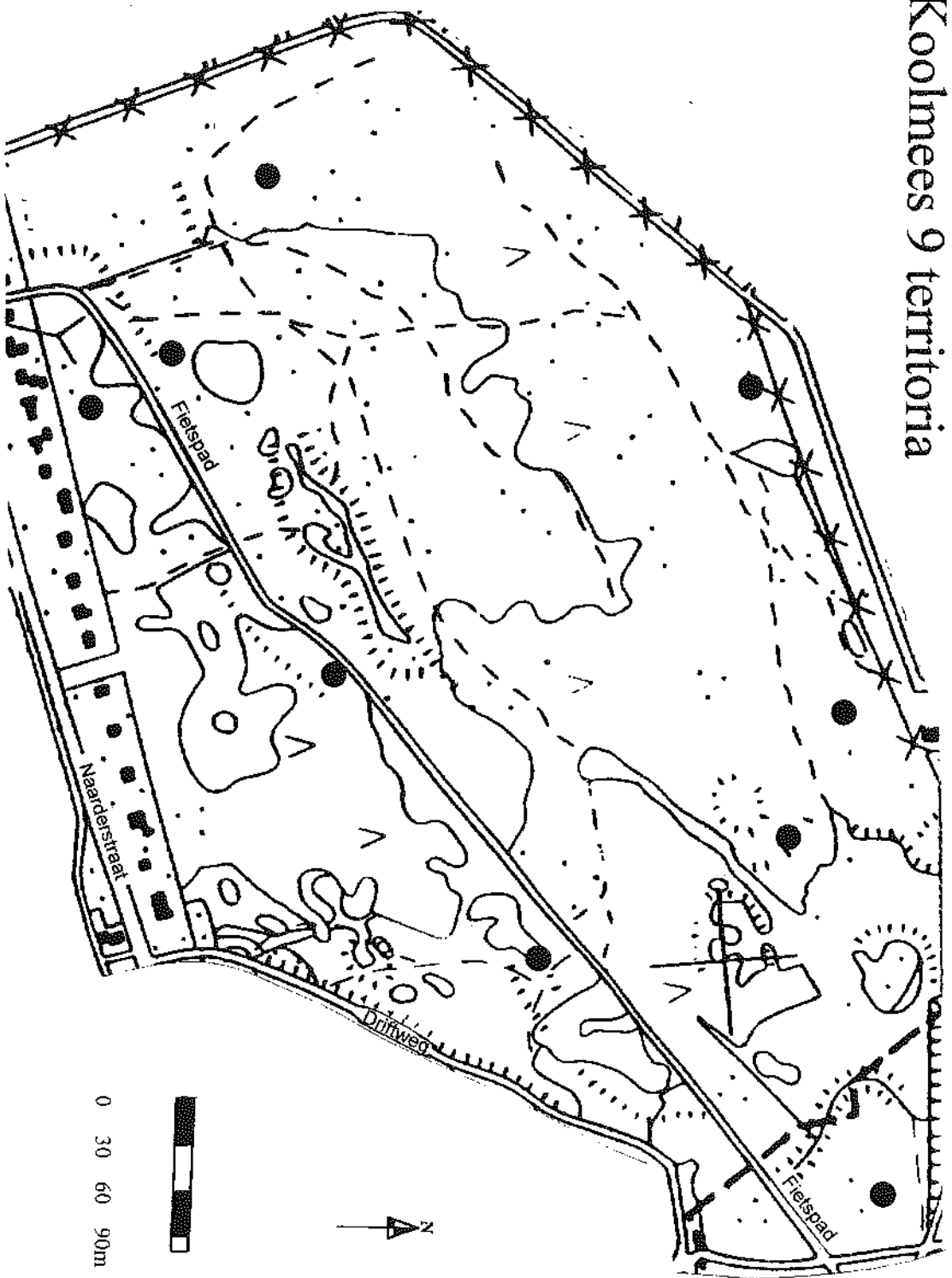
Limitische Heide Tijftjaf 3 territoria

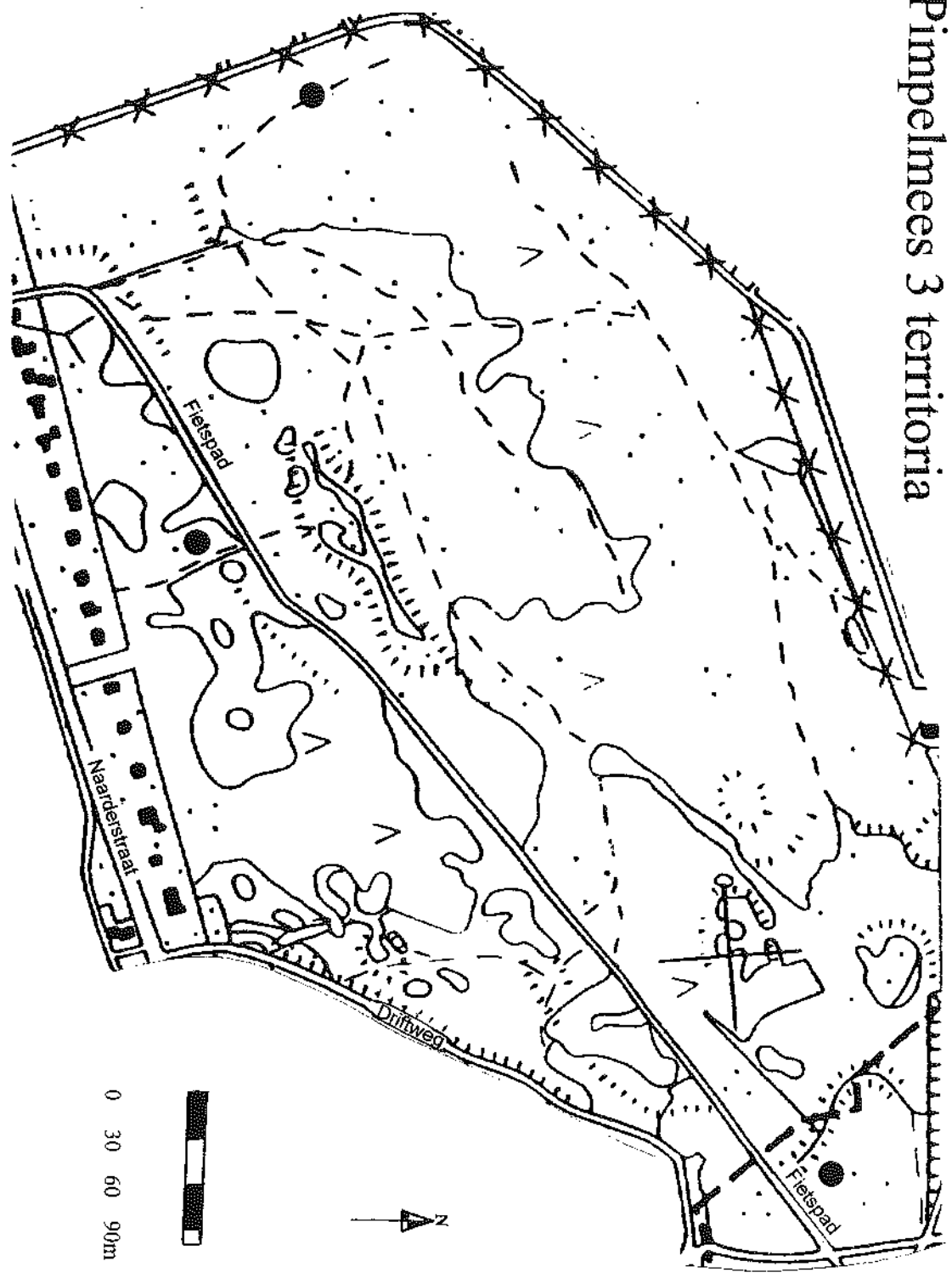
Limitische Heide Goudhaantje 5 territoria

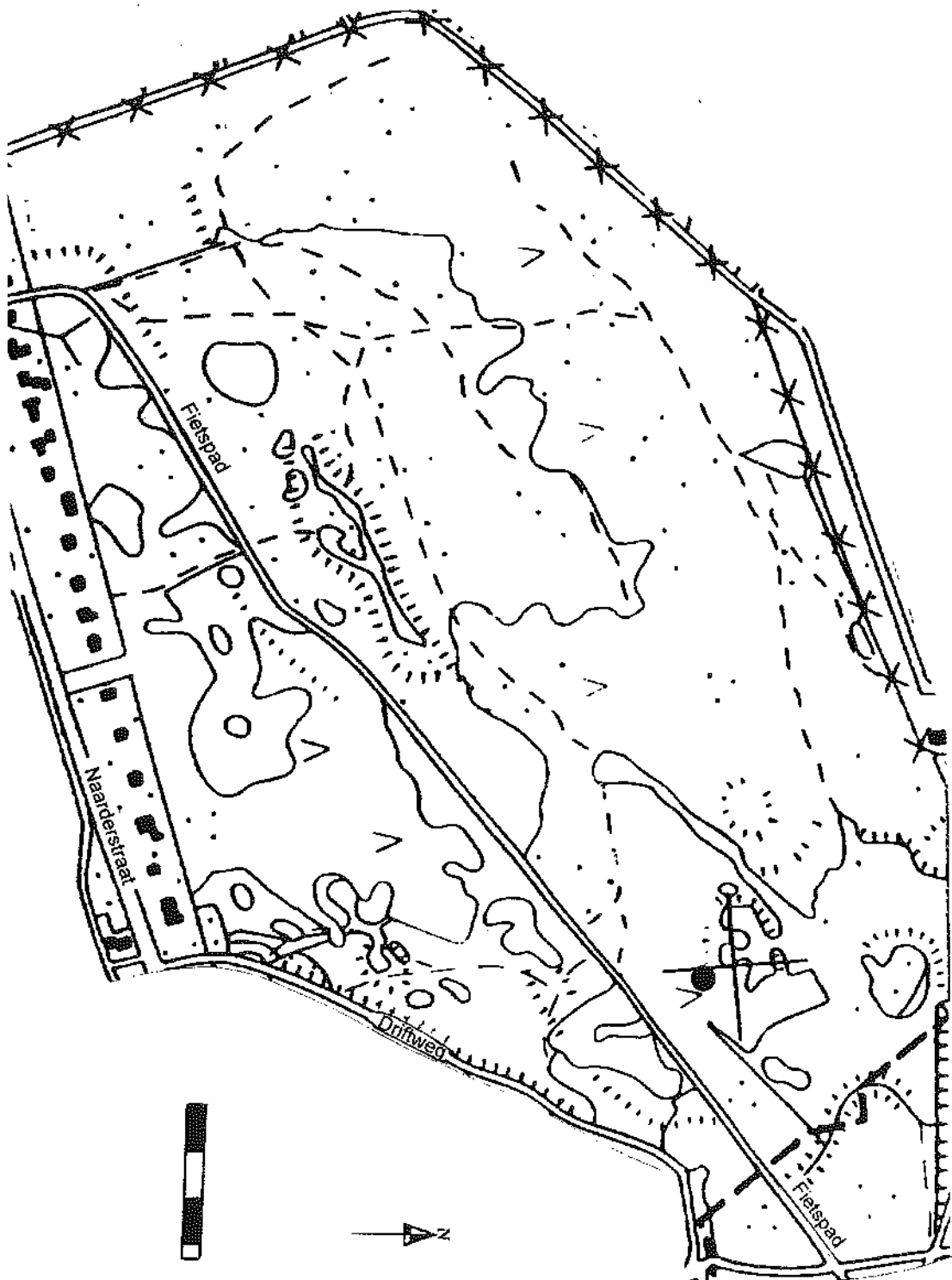
Limitische Heide Koolmees 9 territoria

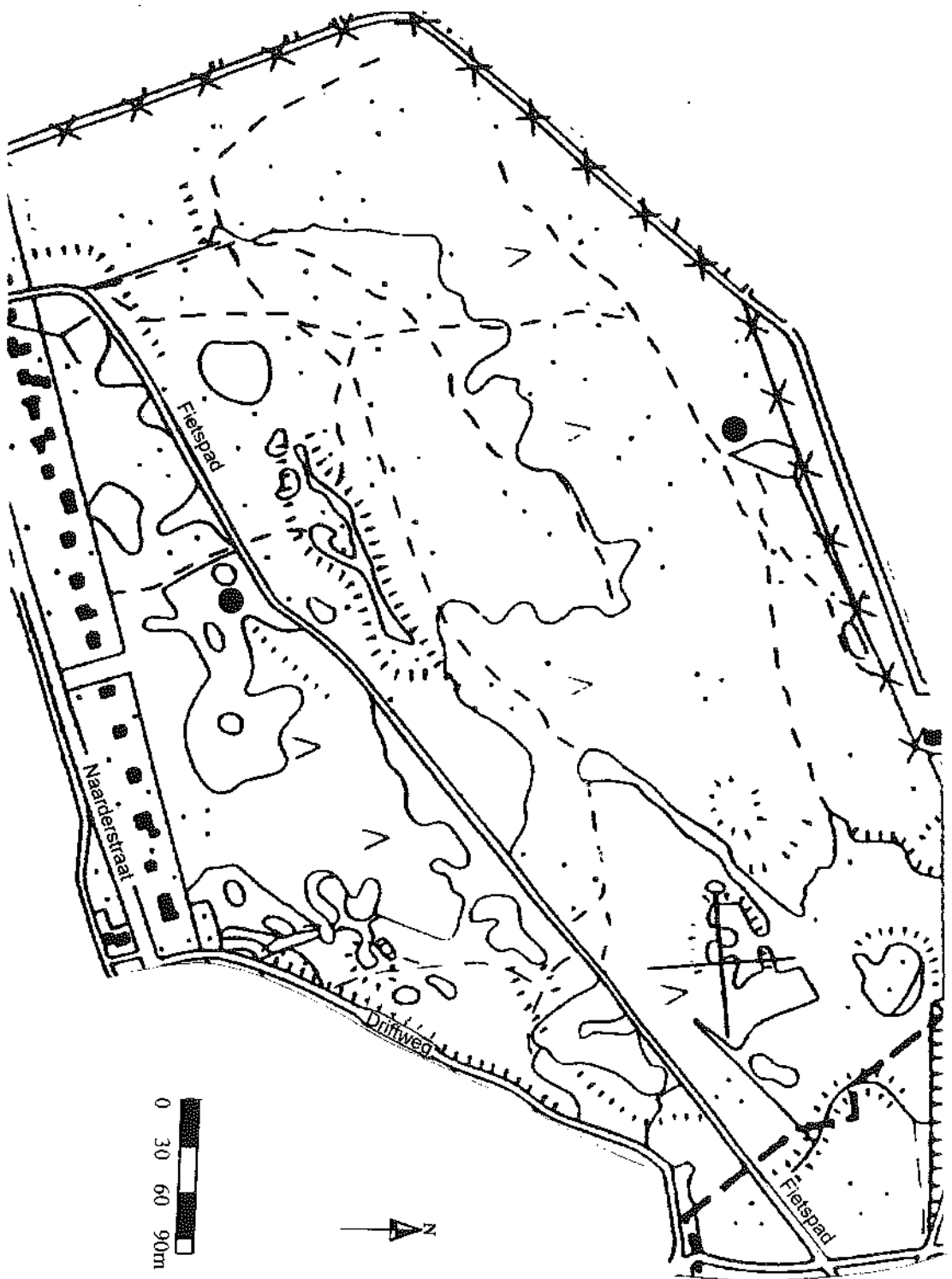
Limitische Heide Pimpelmees 3 territoria

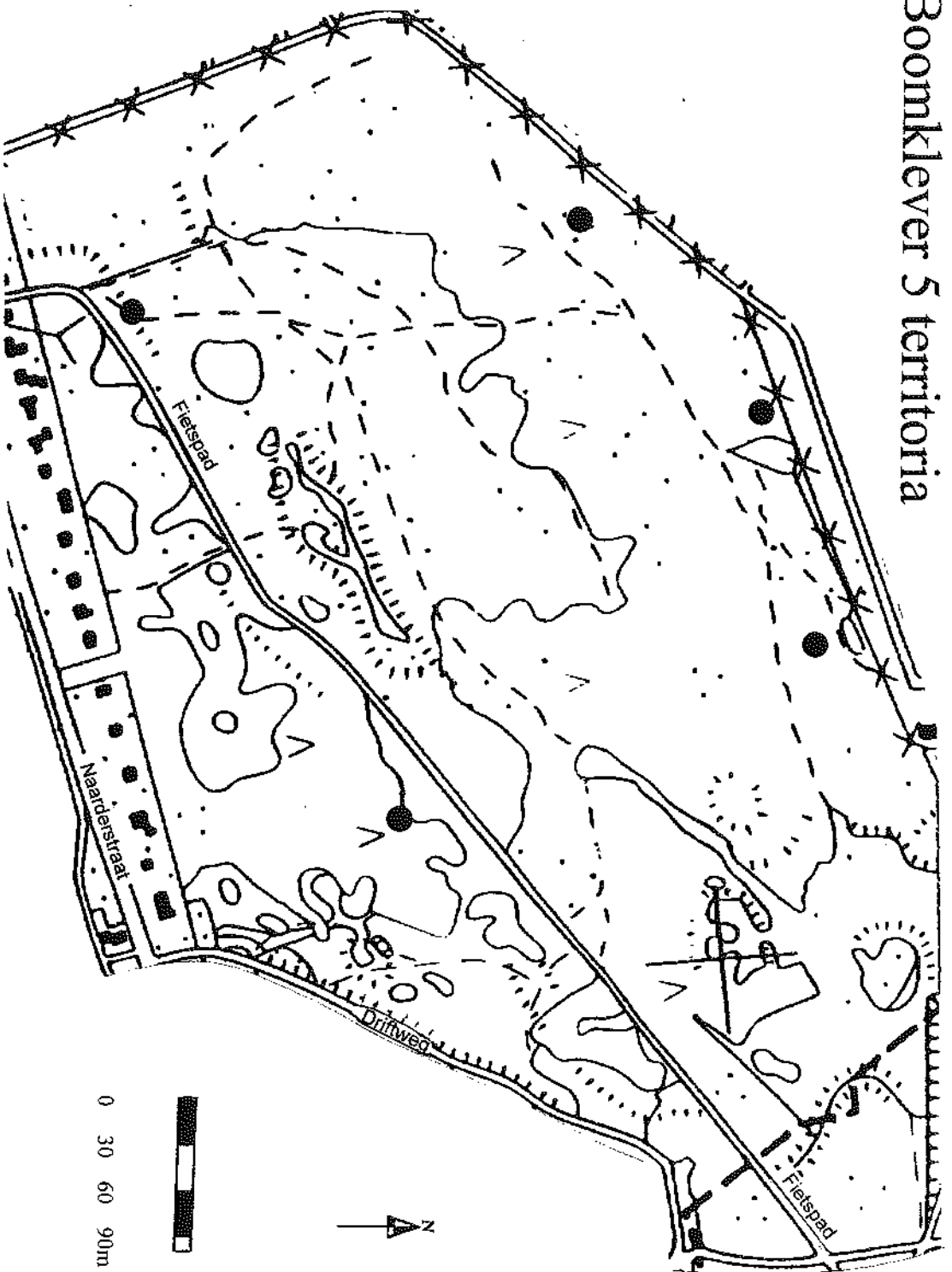
Limitische Heide Matkop 1 territorium

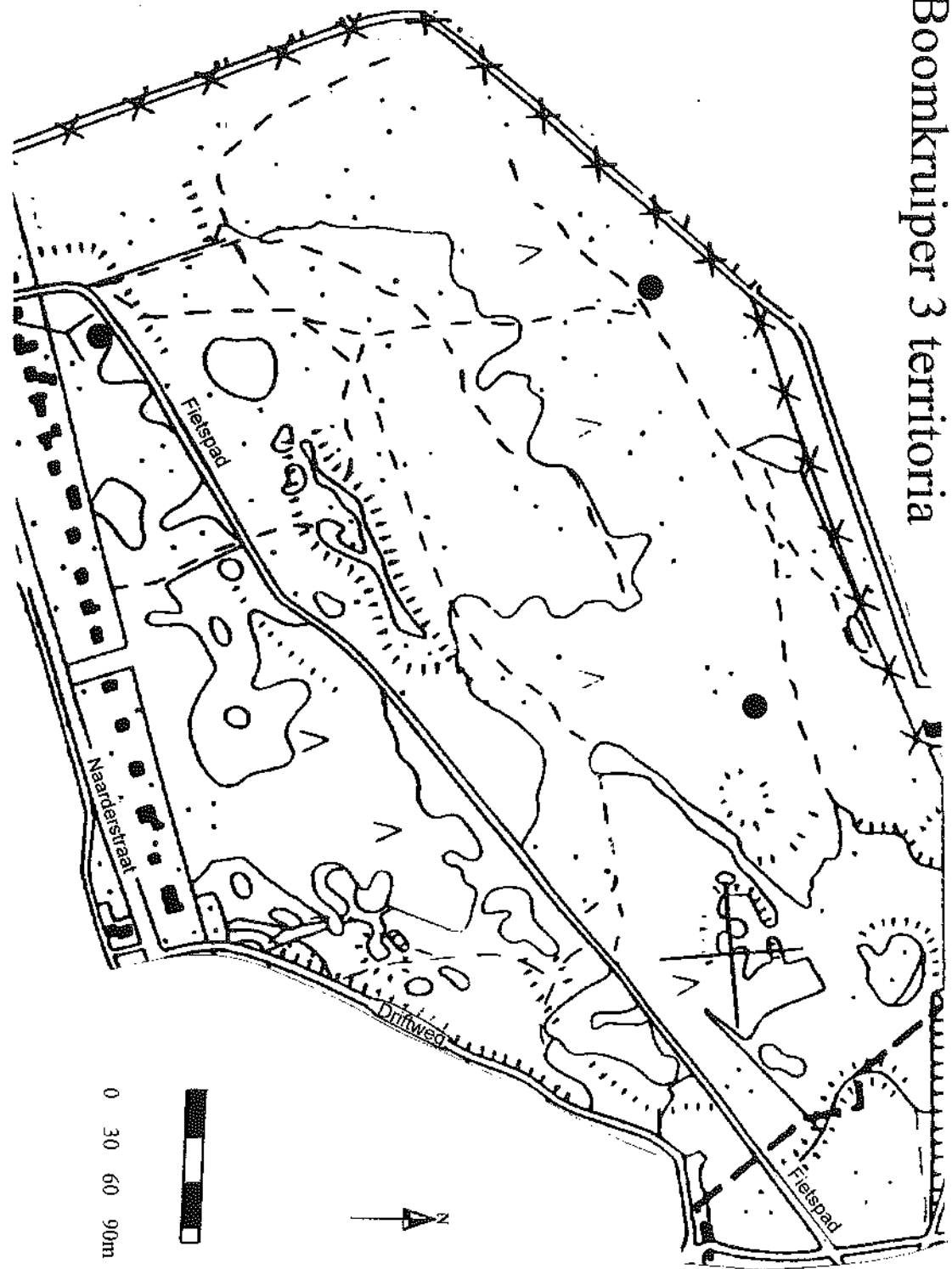
Limitische Heide Zwarte mees: 2 territoria

Limitische Heide Boomklever 5 territoria

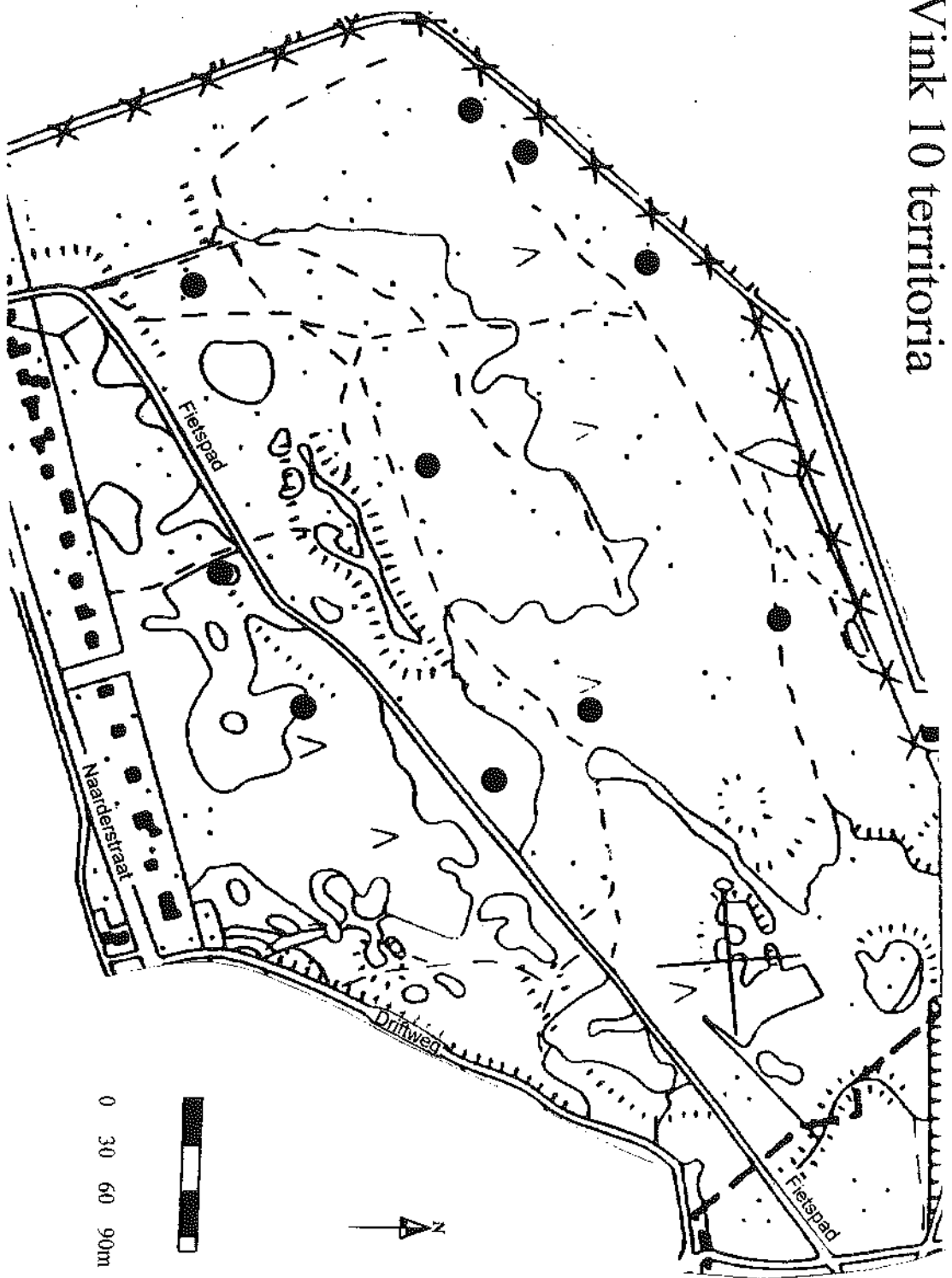

Limitische Heide Boomkruiper 3 territoria

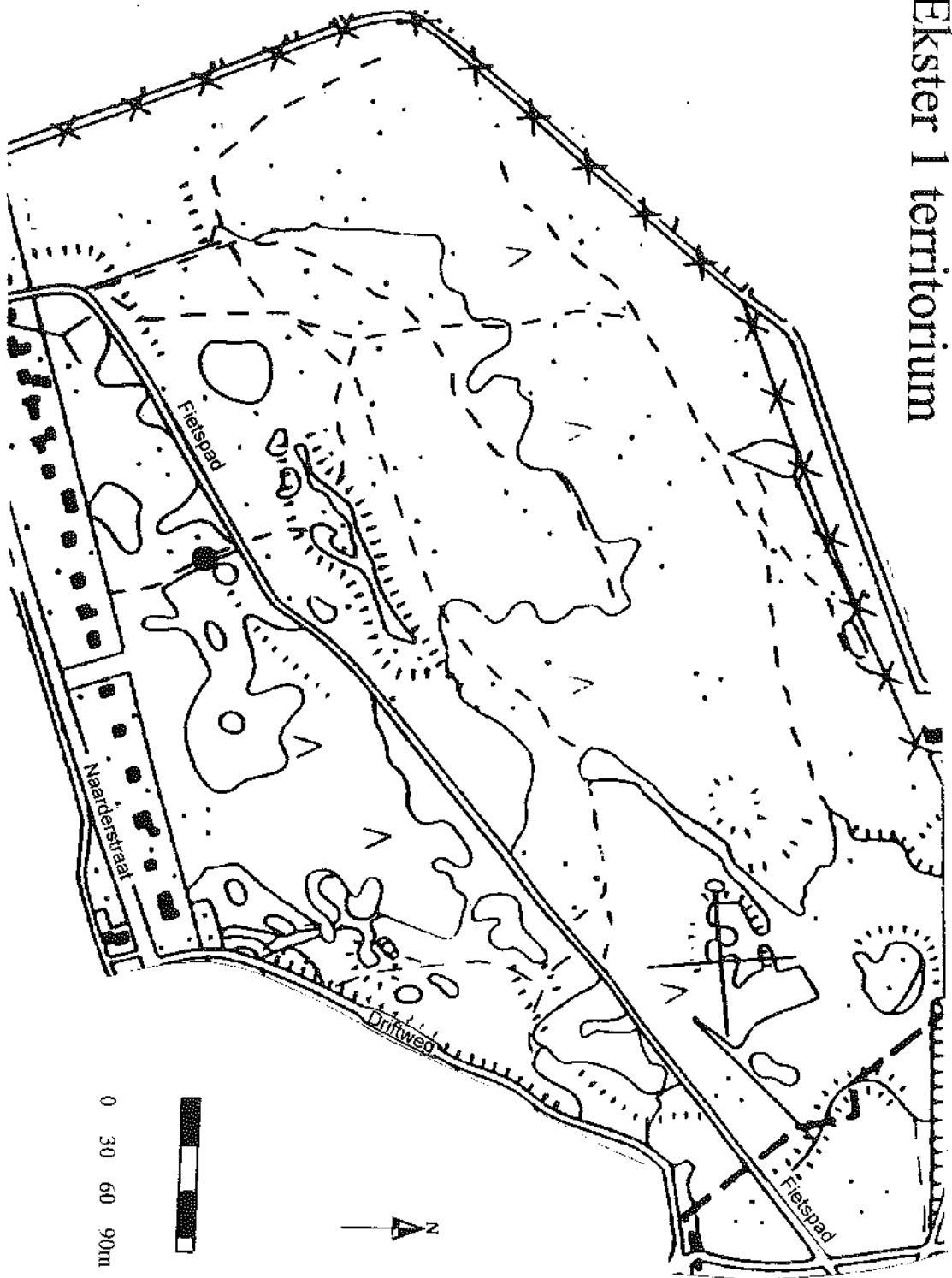

Limitische Heide

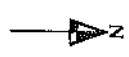
Vink 10 territoria

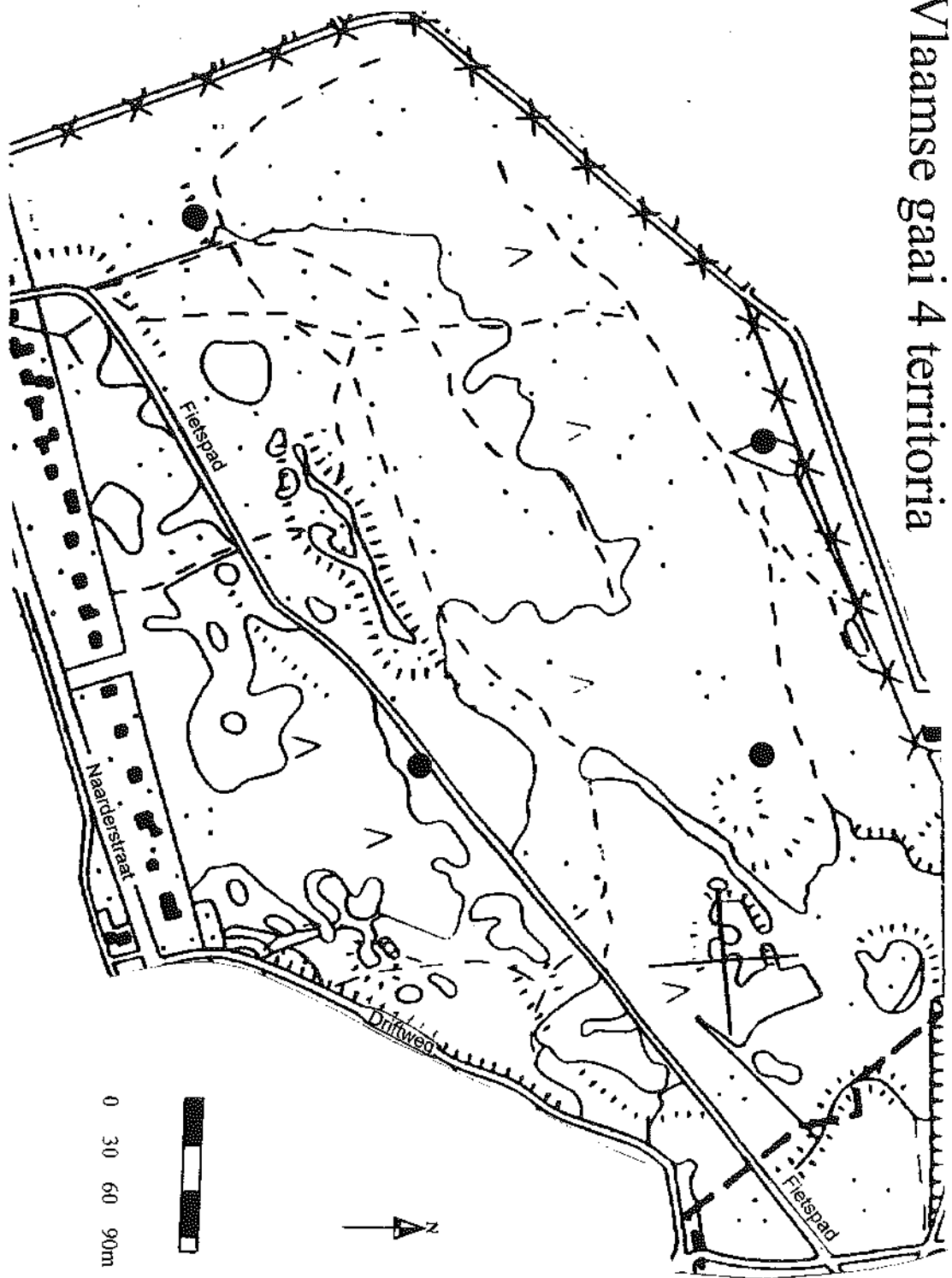
Limitische Heide Ekster 1 territorium

0 30 60 90m

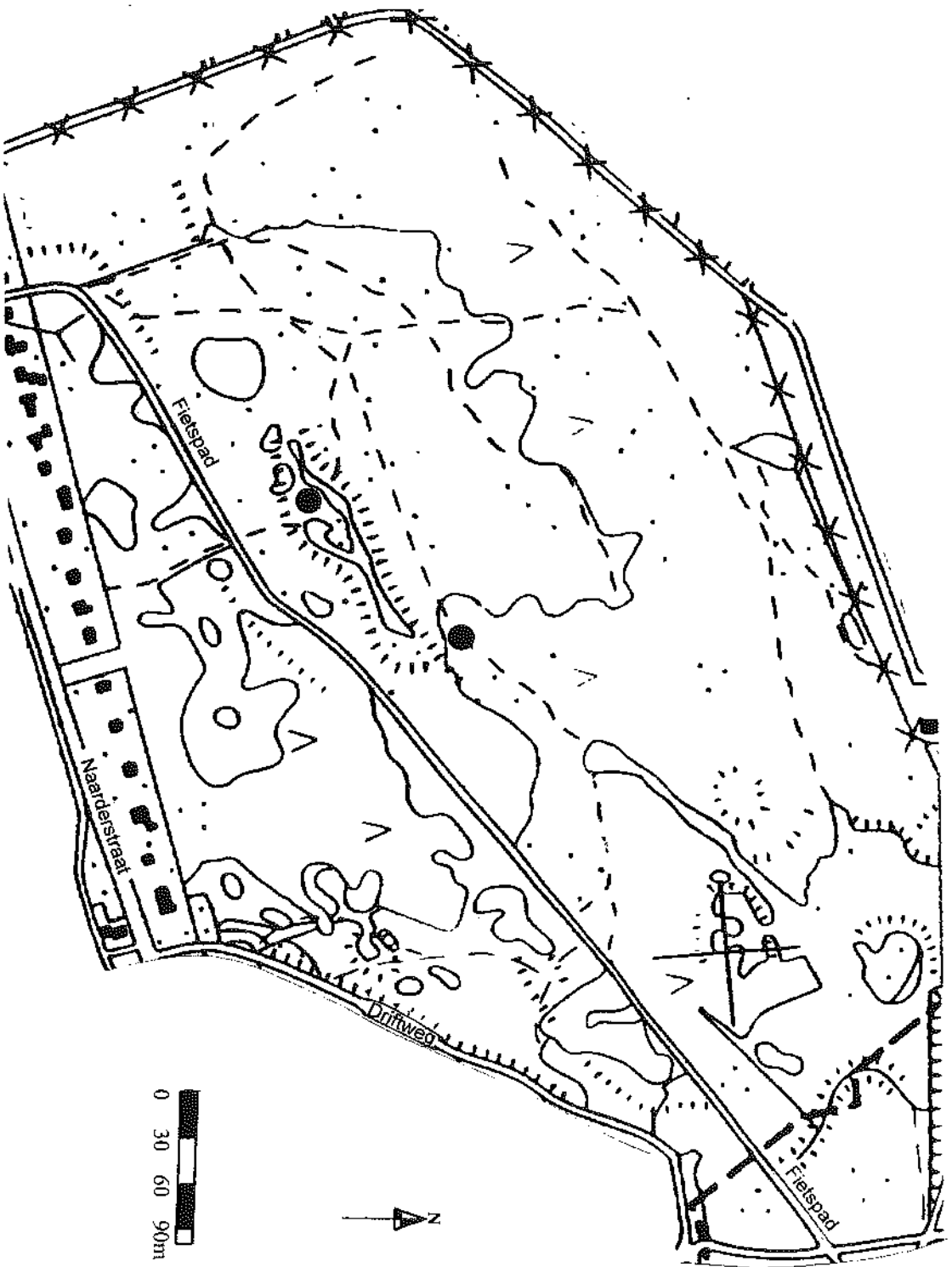

Limitische Heide Vlaamse gaii 4 territoria

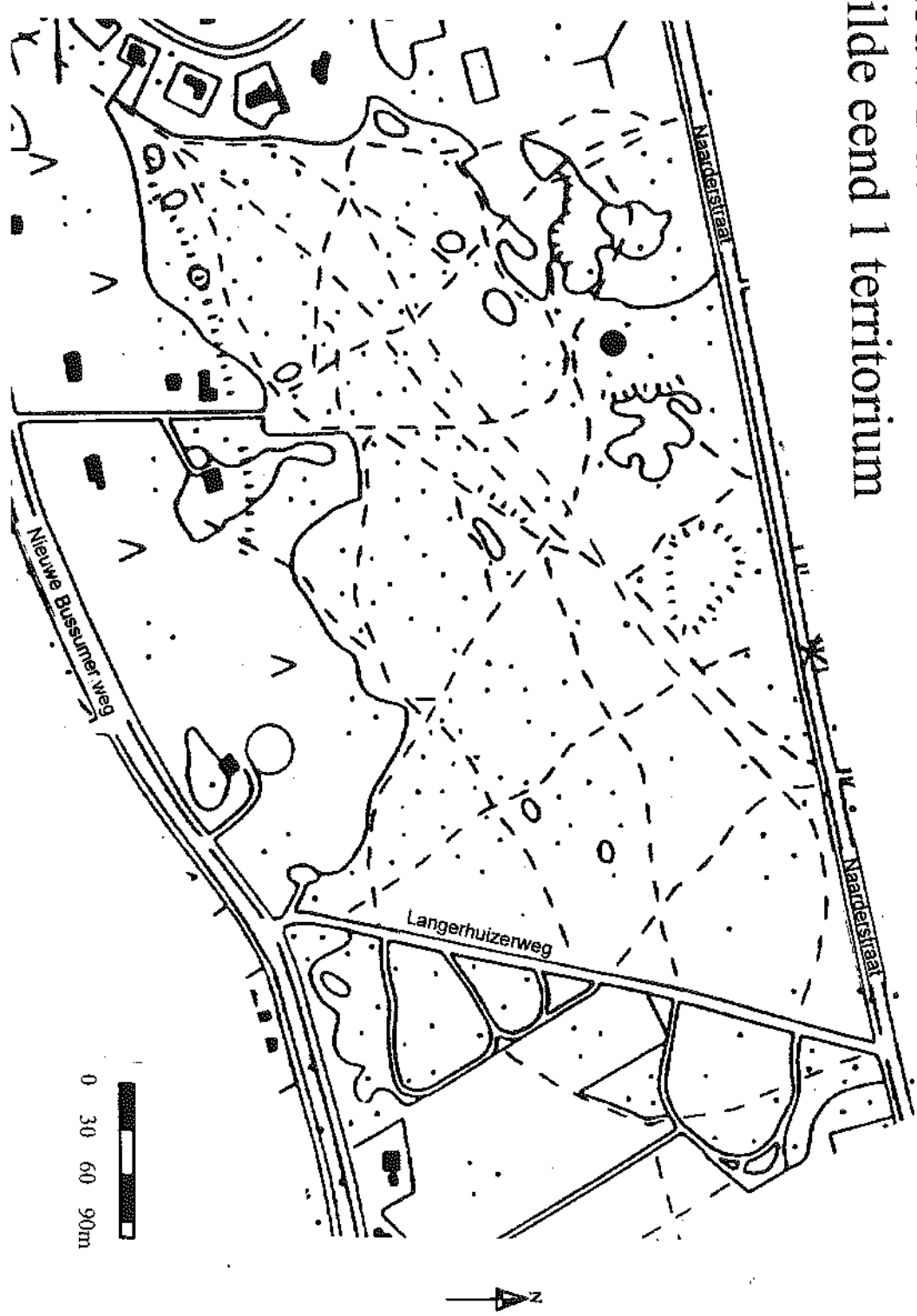
Limitische Heide

Zwarte Kraai: 2 territoria

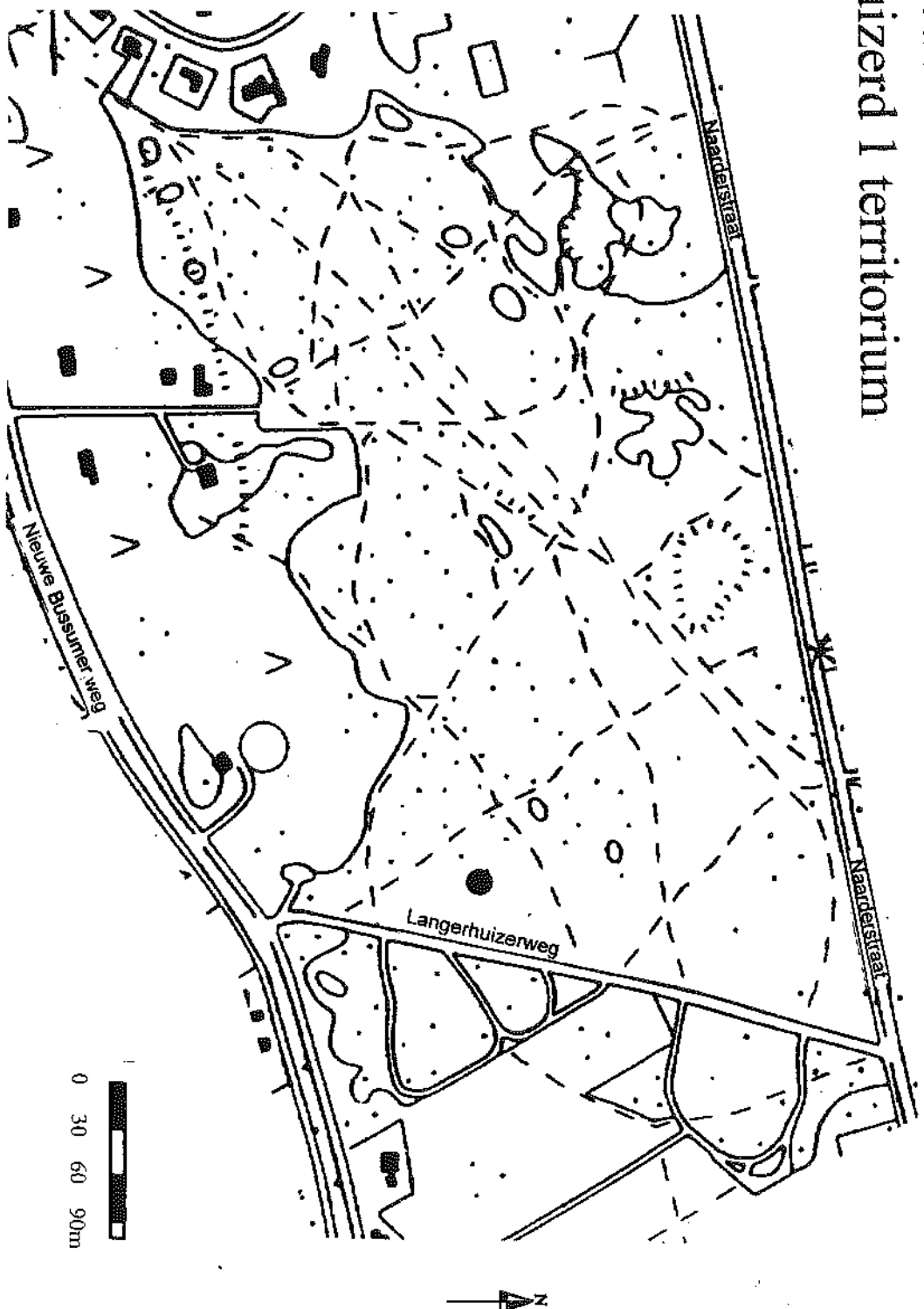

NIEUW BUSSUMMER HEIDE

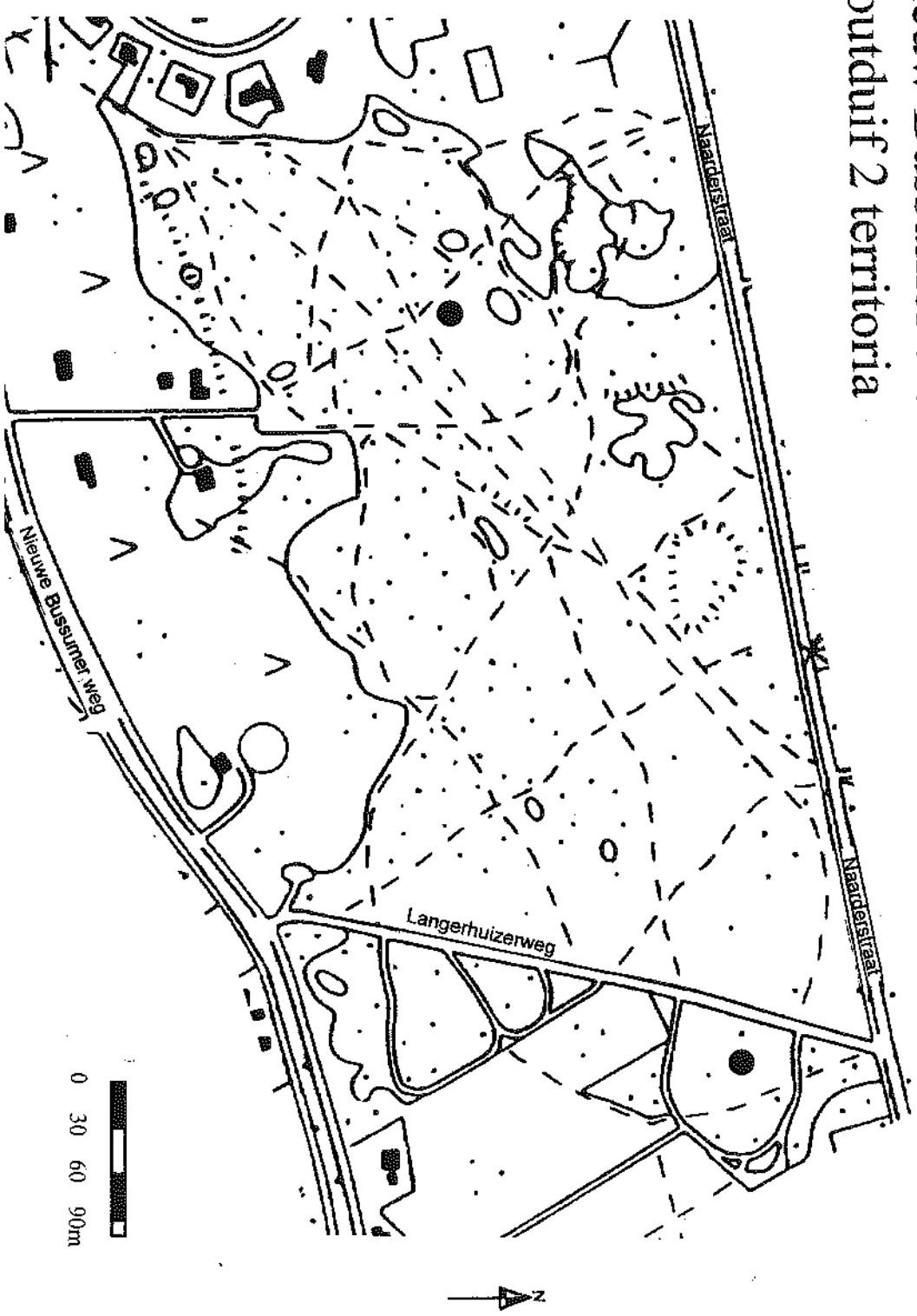
Nieuw Bussumer Heide Wilde eend 1 territorium

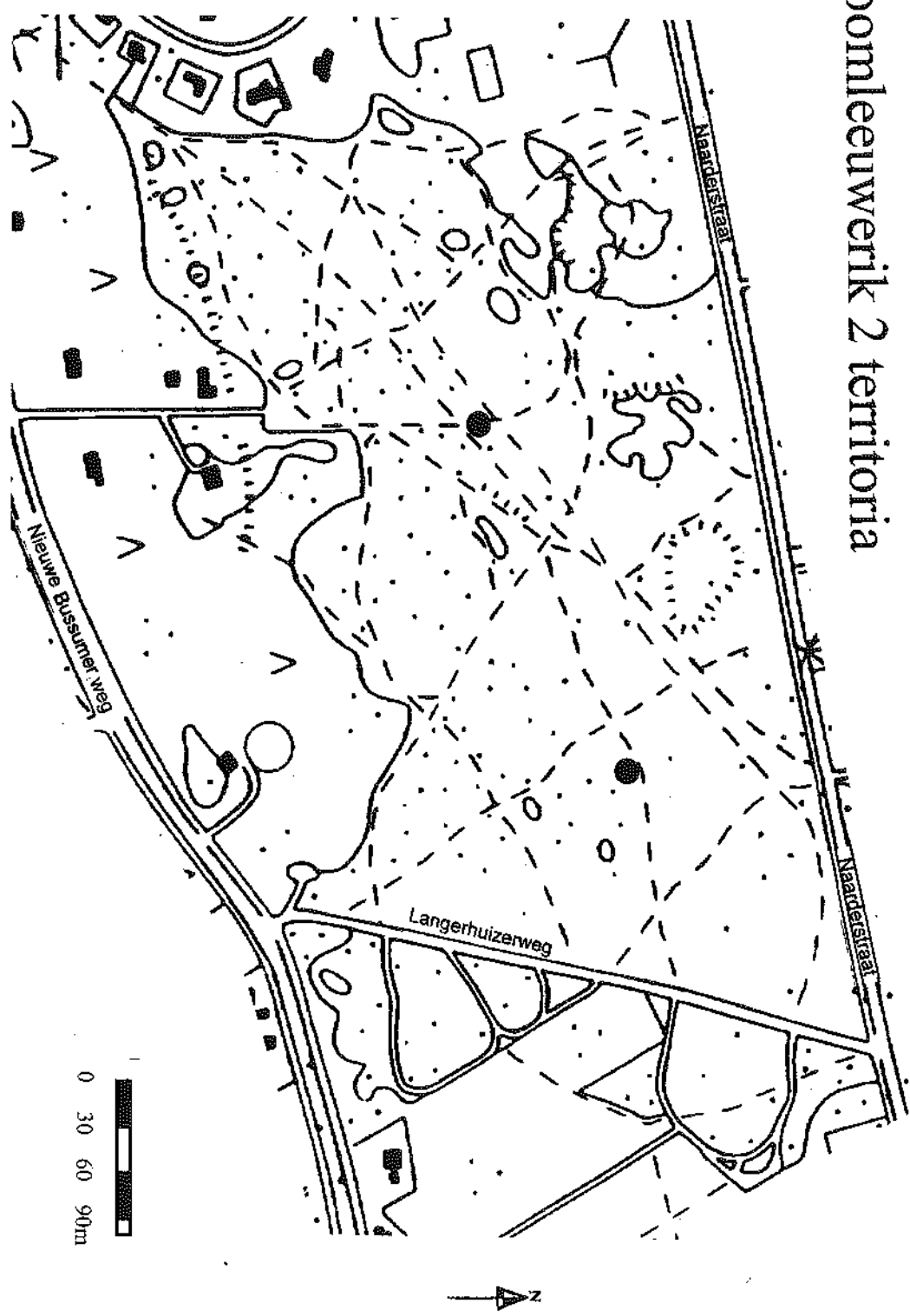
Nieuw Bussumer Heide Buizerd 1 territorium

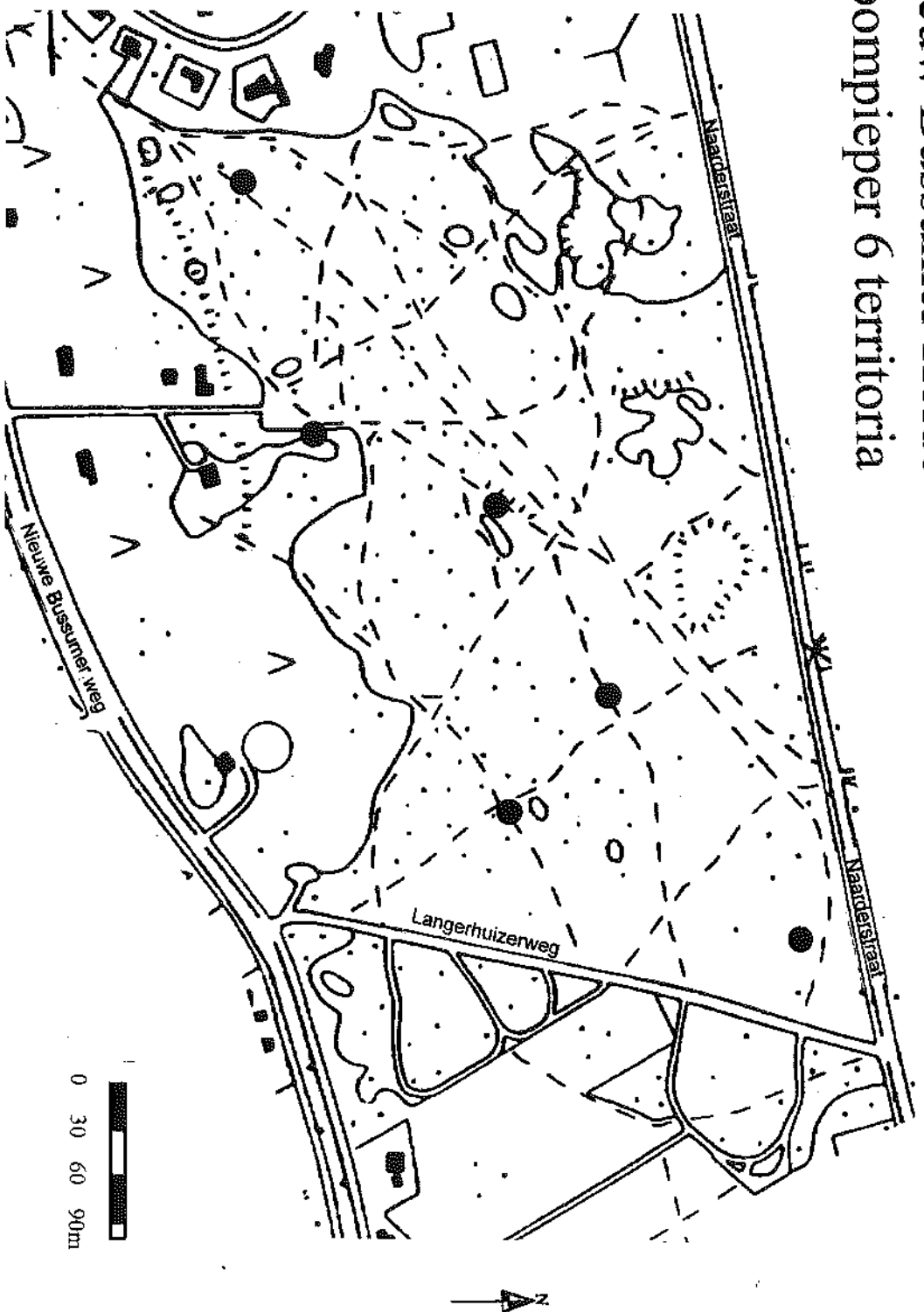
Nieuw Bussumer Heide Houtduif 2 territoria

Nieuw Bussumer Heide Boomleuwerik 2 territoria

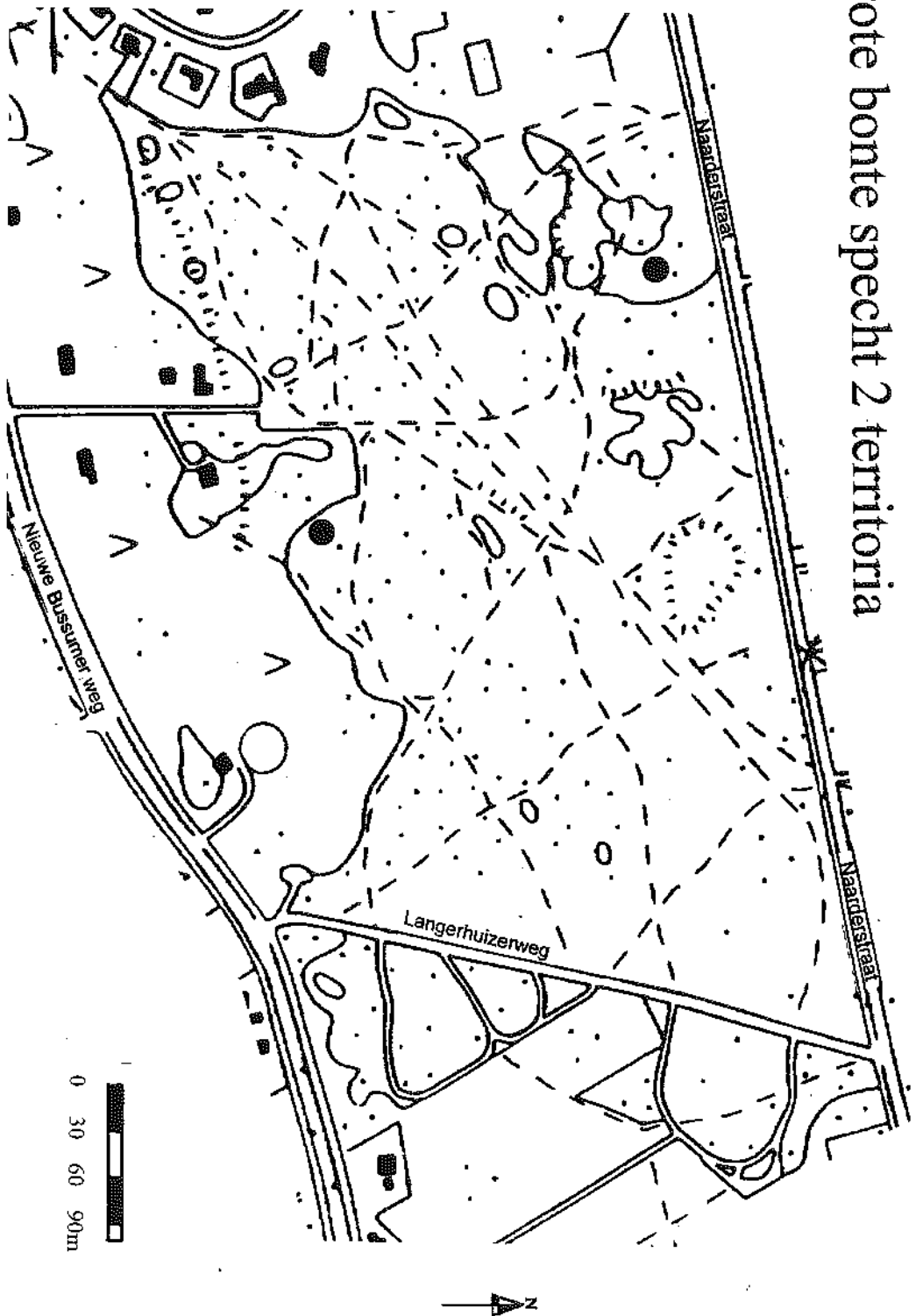

Nieuw Bussumer Heide Boompieper 6 territoria

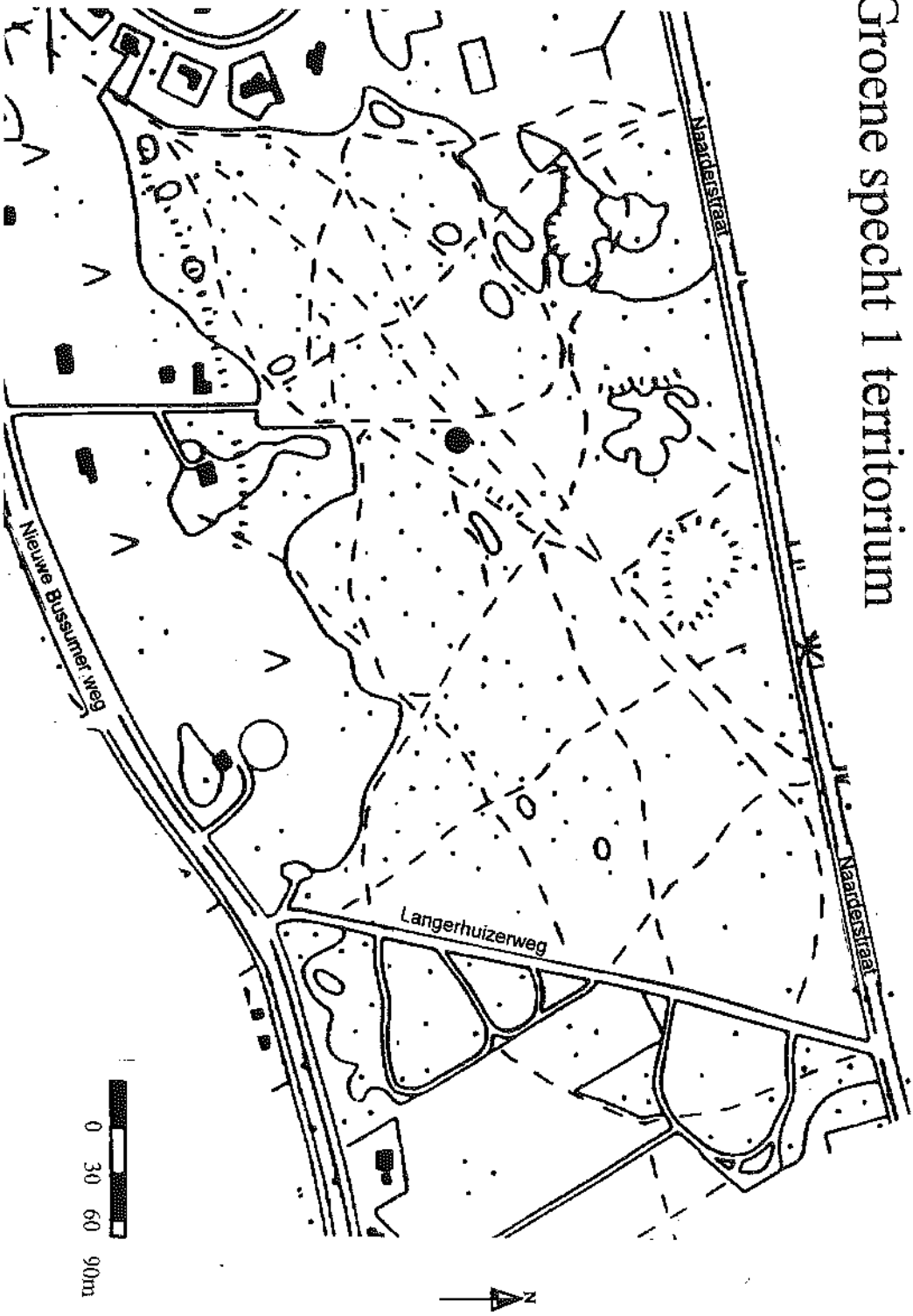
Nieuw Bussumer Heide

Grote bonte specht 2 territoria

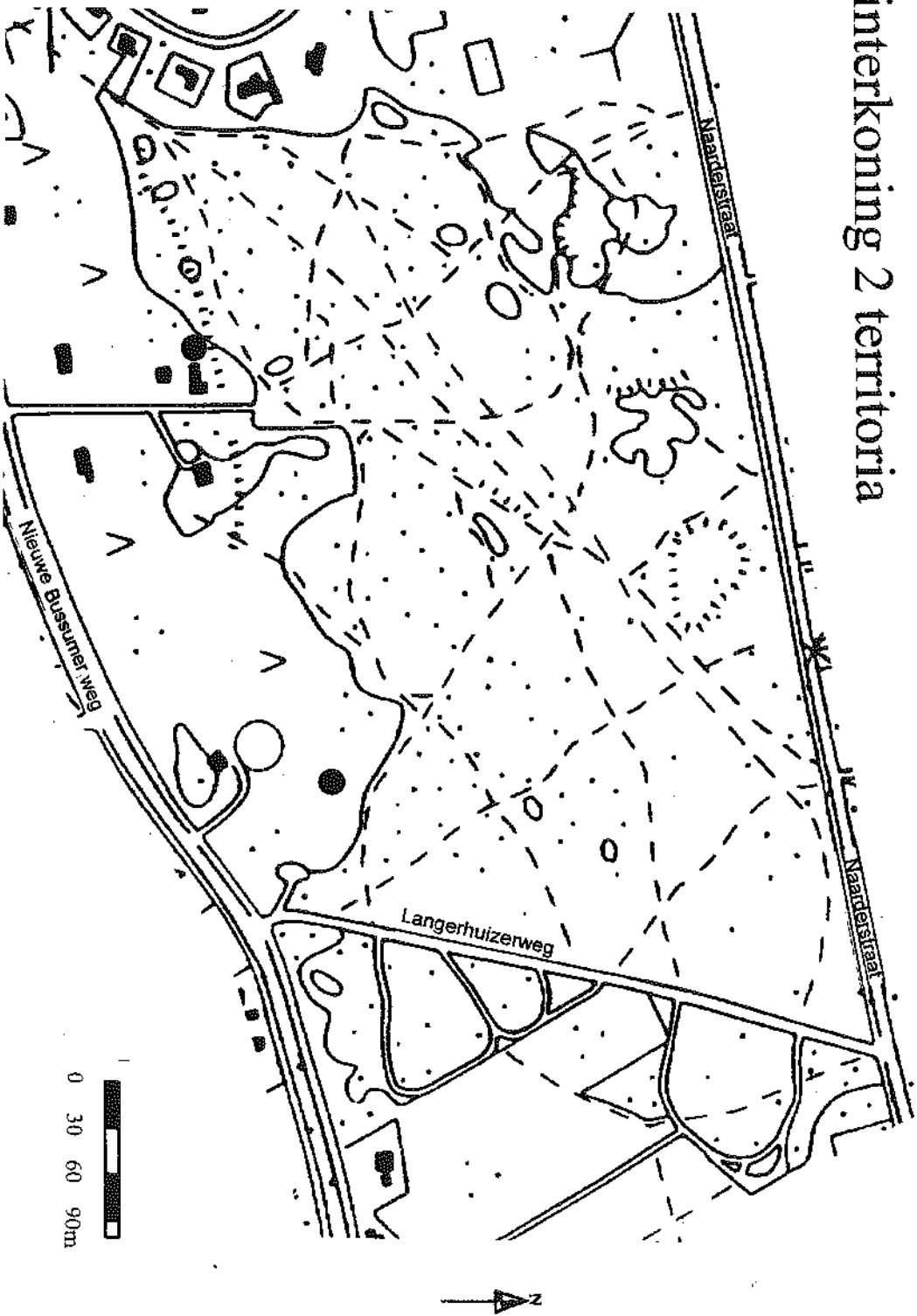

Nieuw Bussumer Heide

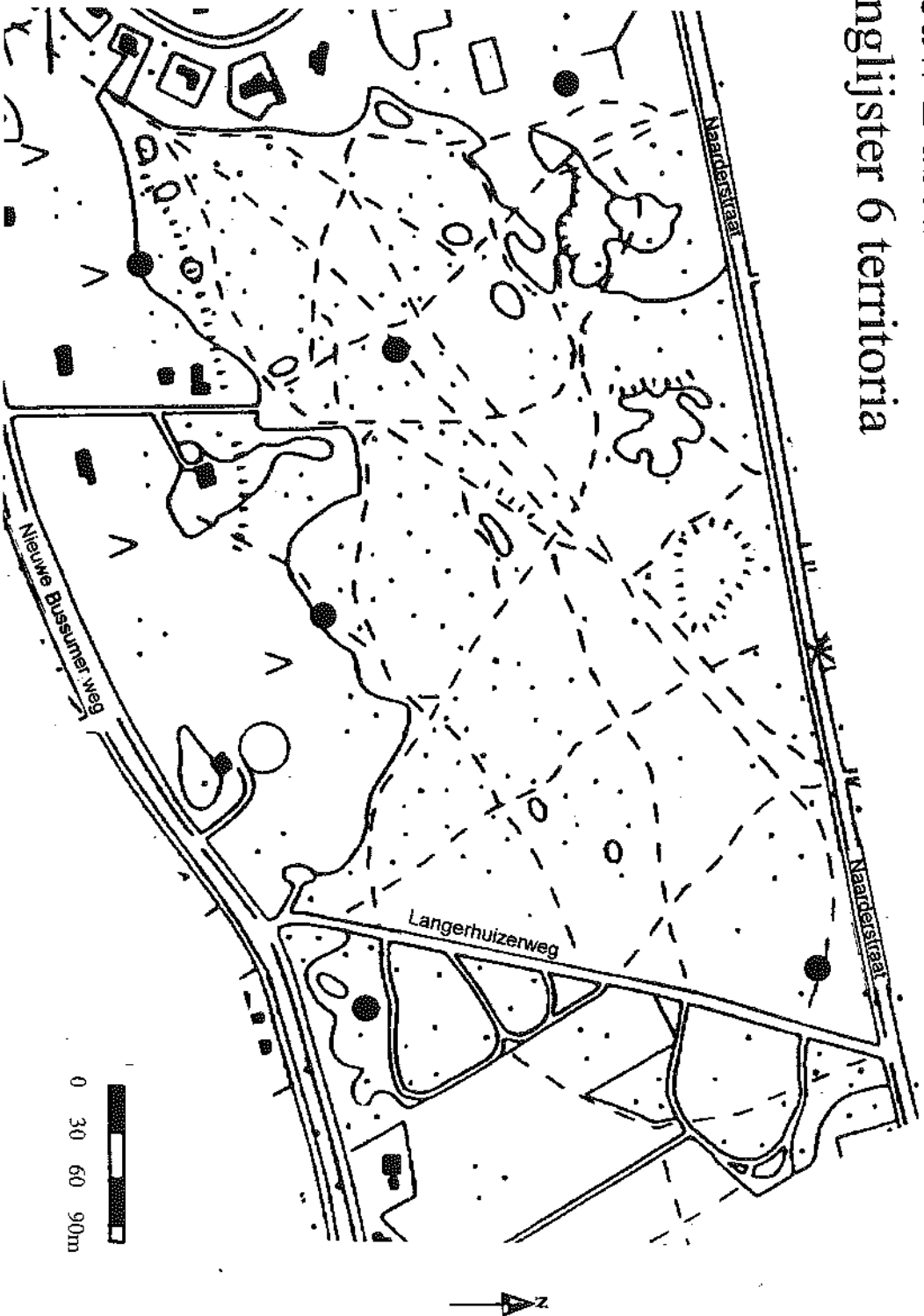
Groene specht 1 territorium

Nieuw Bussumer Heide Winterkoning 2 territoria

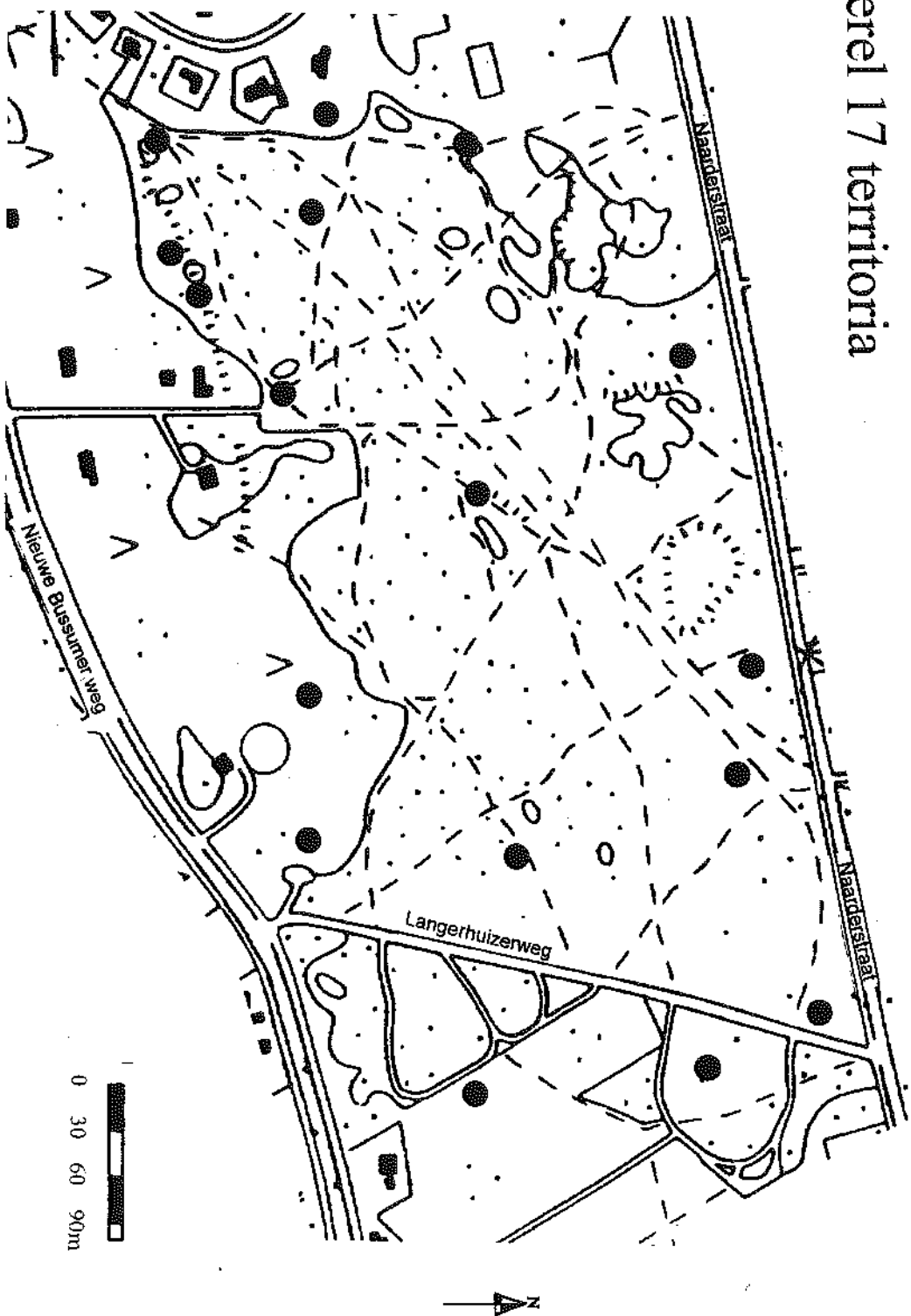

Nieuw Bussumer Heide Zanglijster 6 territoria

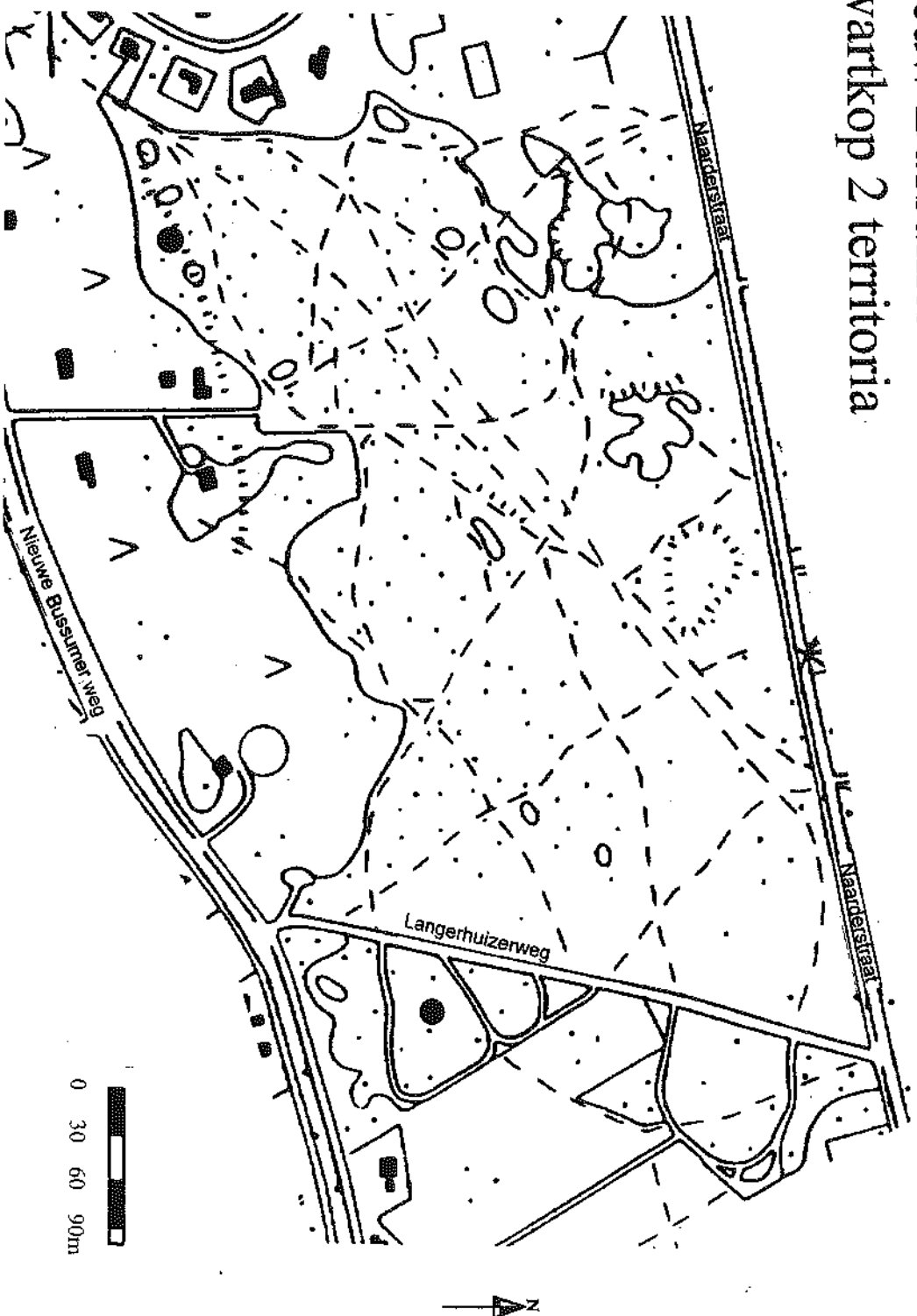

Nieuw Bussumer Heide

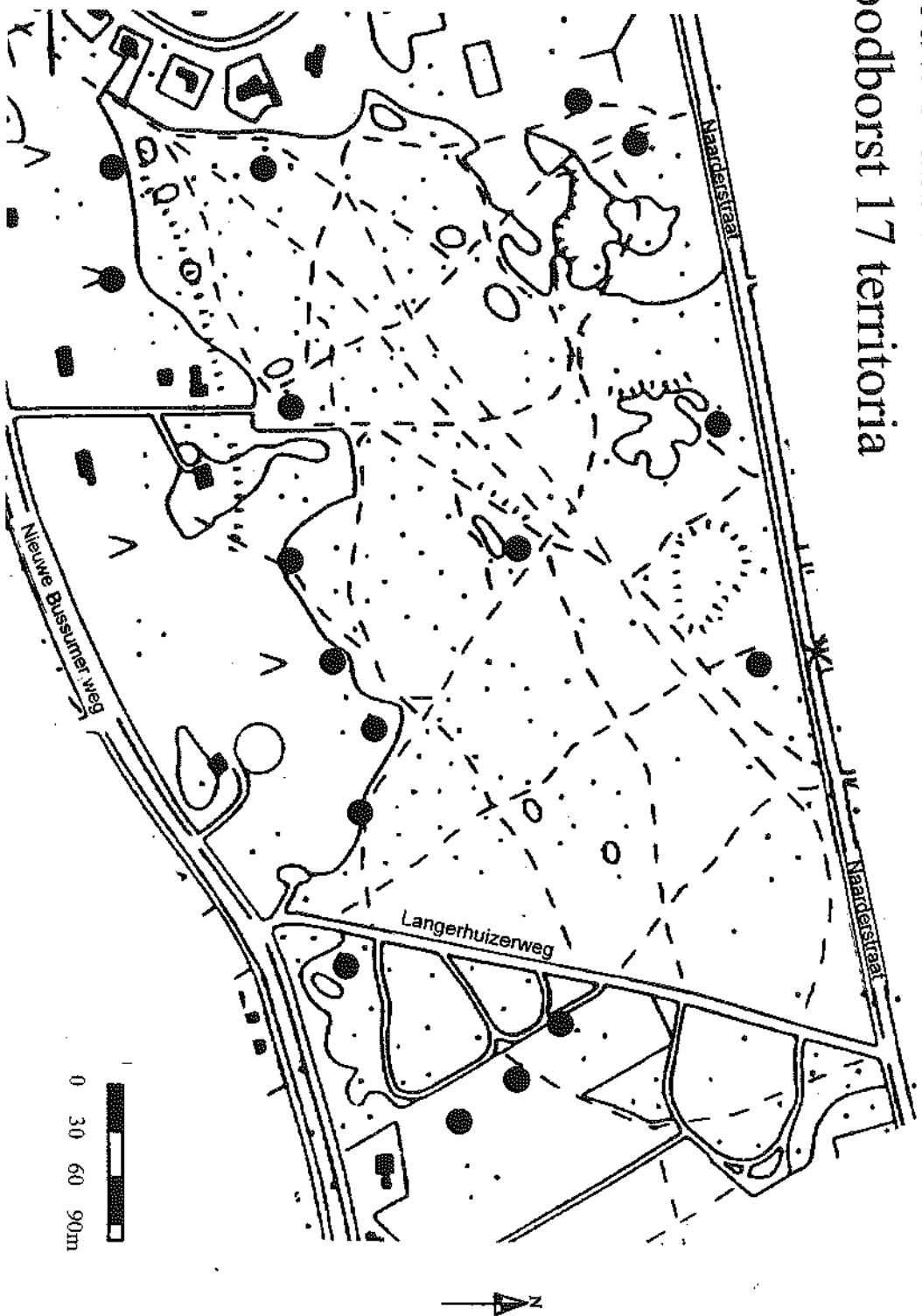
Merel 17 territoria

Nieuw Bussumer Heide Zwartkop 2 territoria

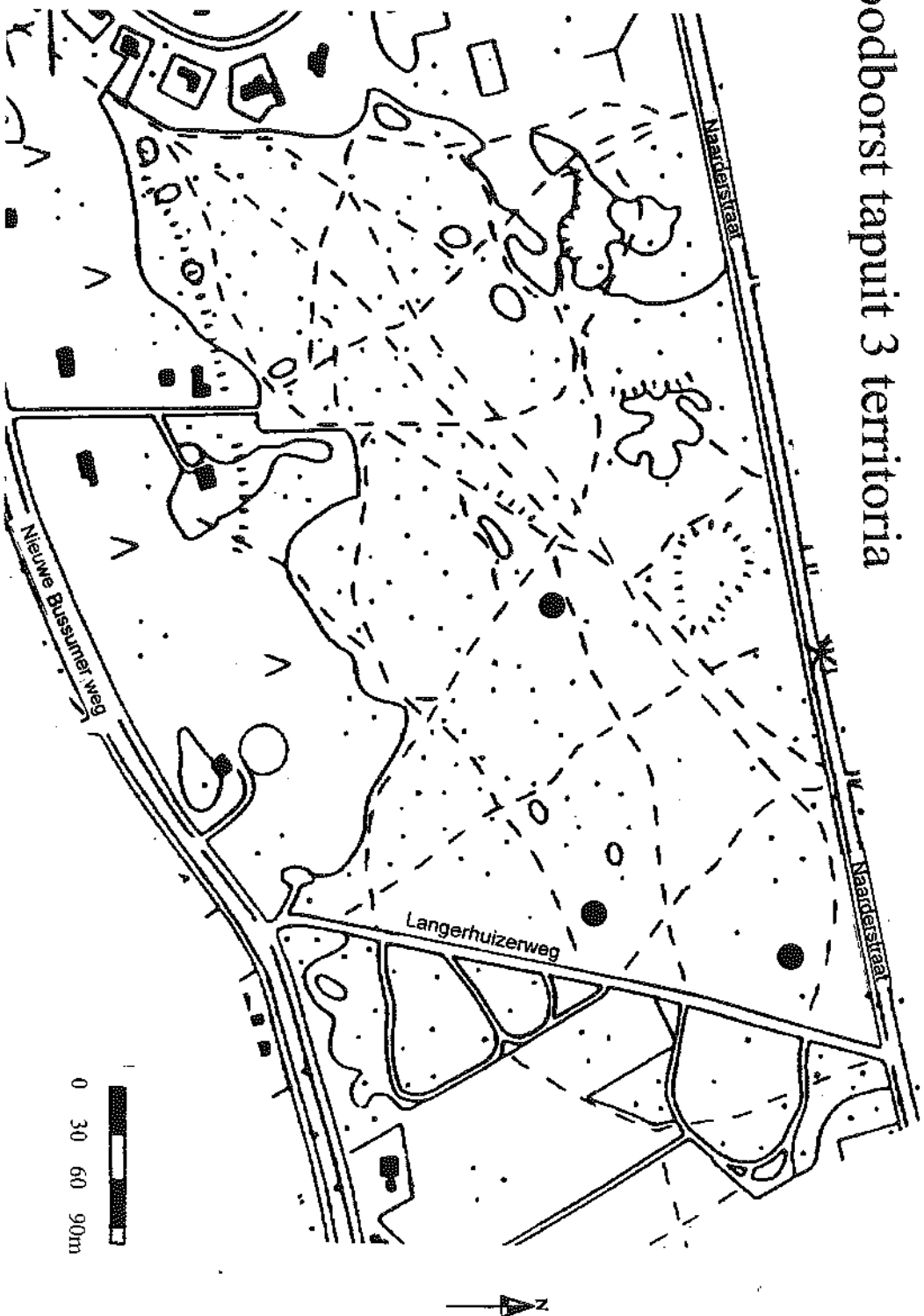

Nieuw Bussumer Heide Roodborst 17 territoria

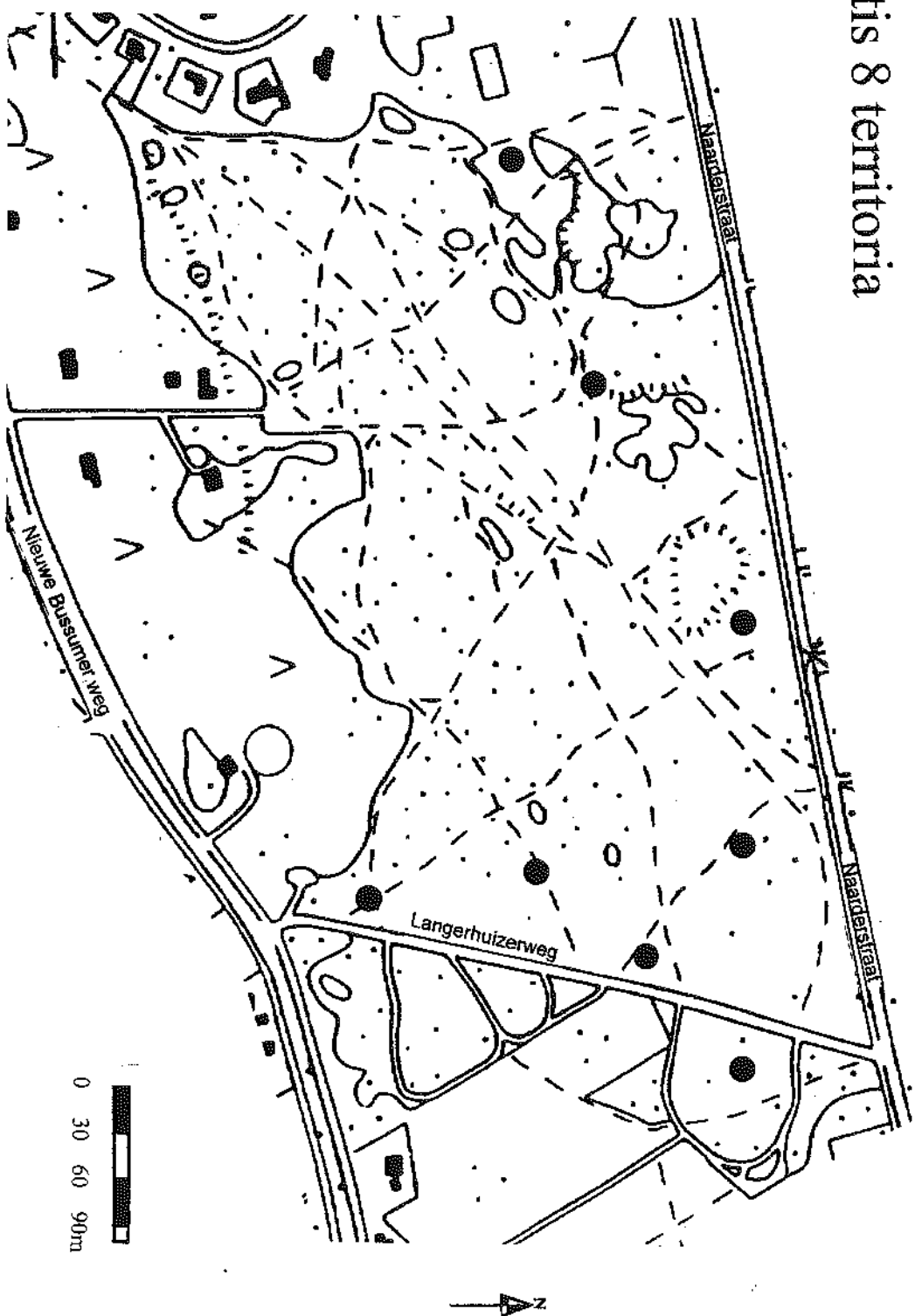
Nieuw Bussumer Heide

Roodborst tapuit 3 territoria

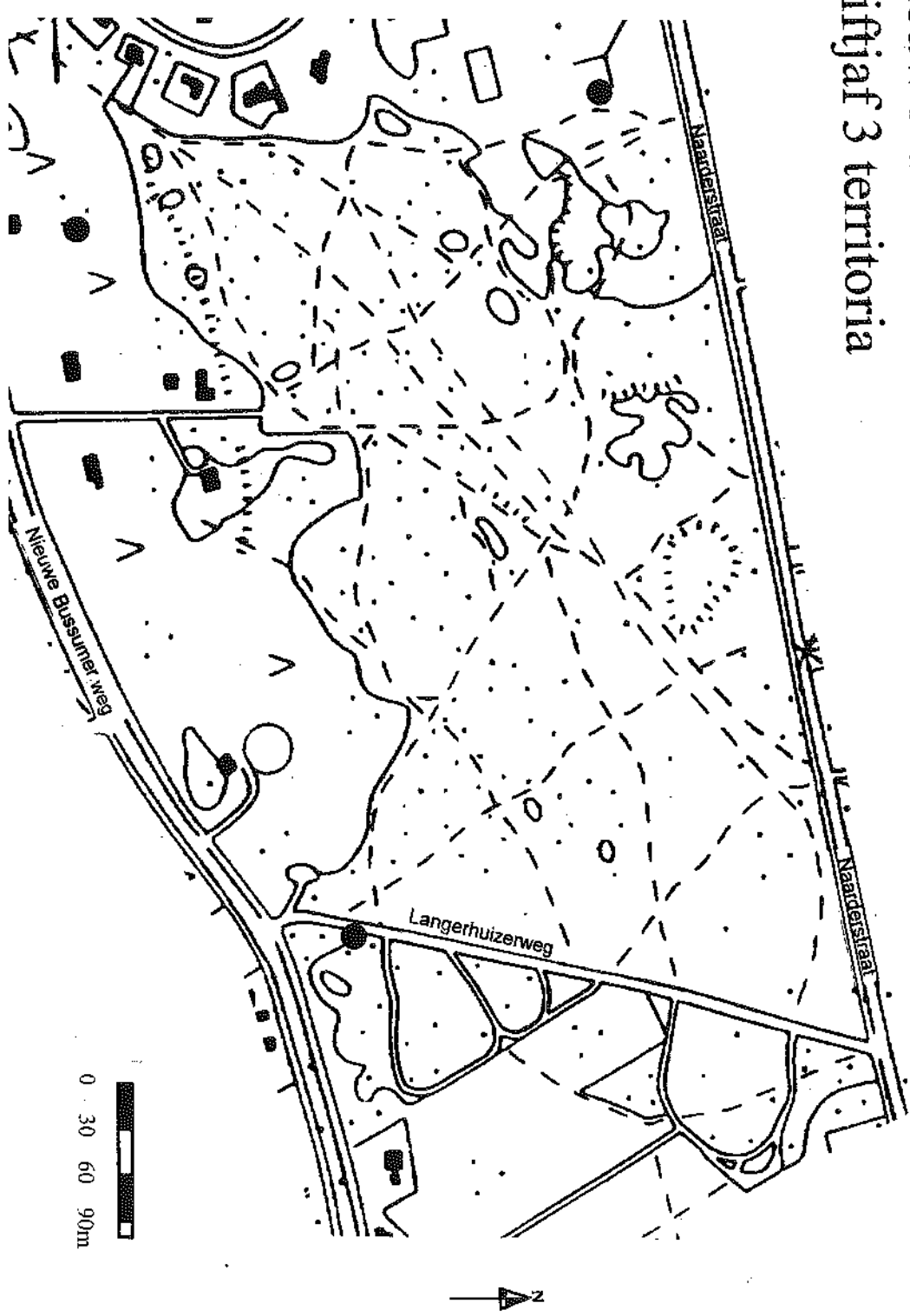

Nieuw Bussumer Heide

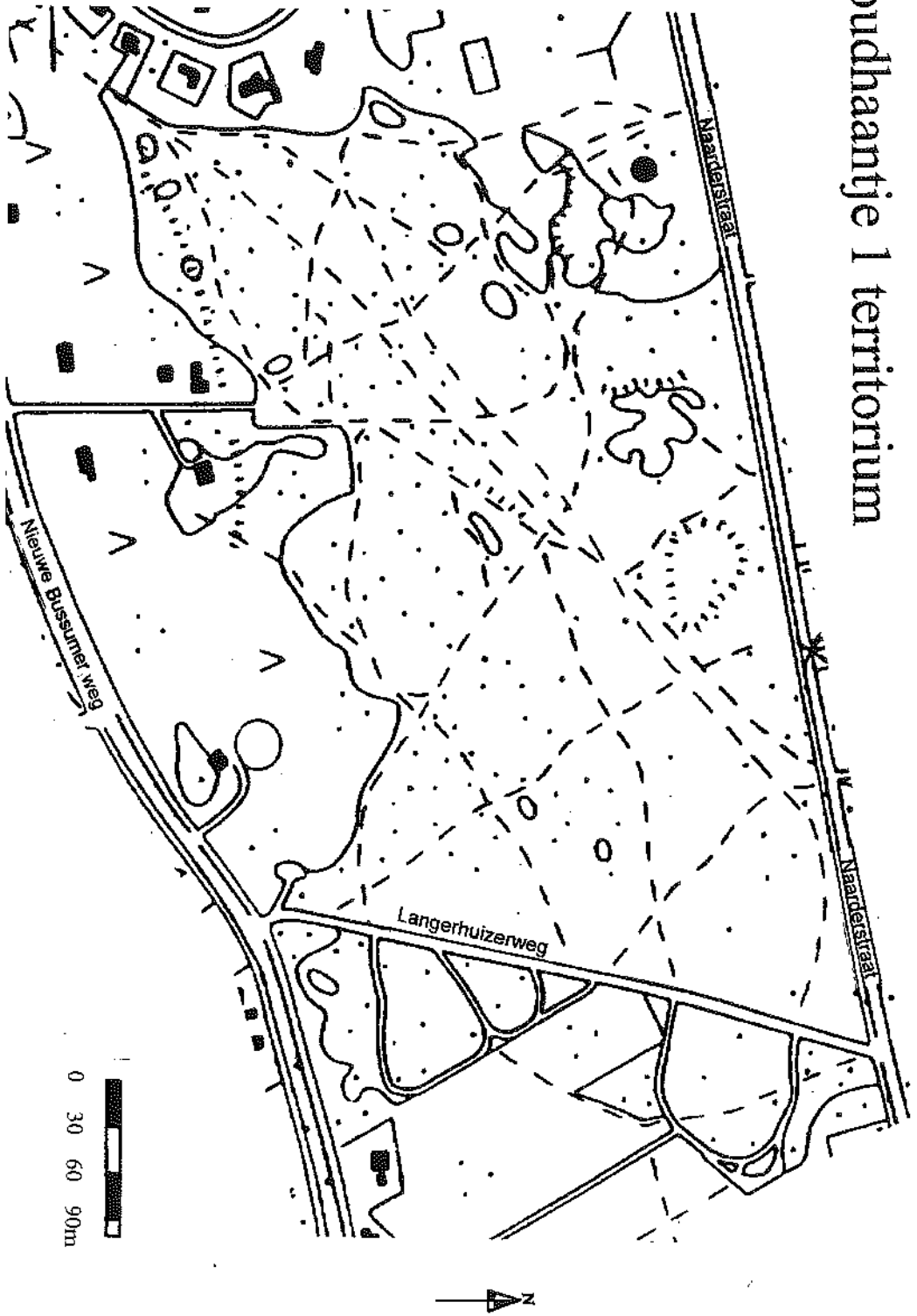
Fitis 8 territoria

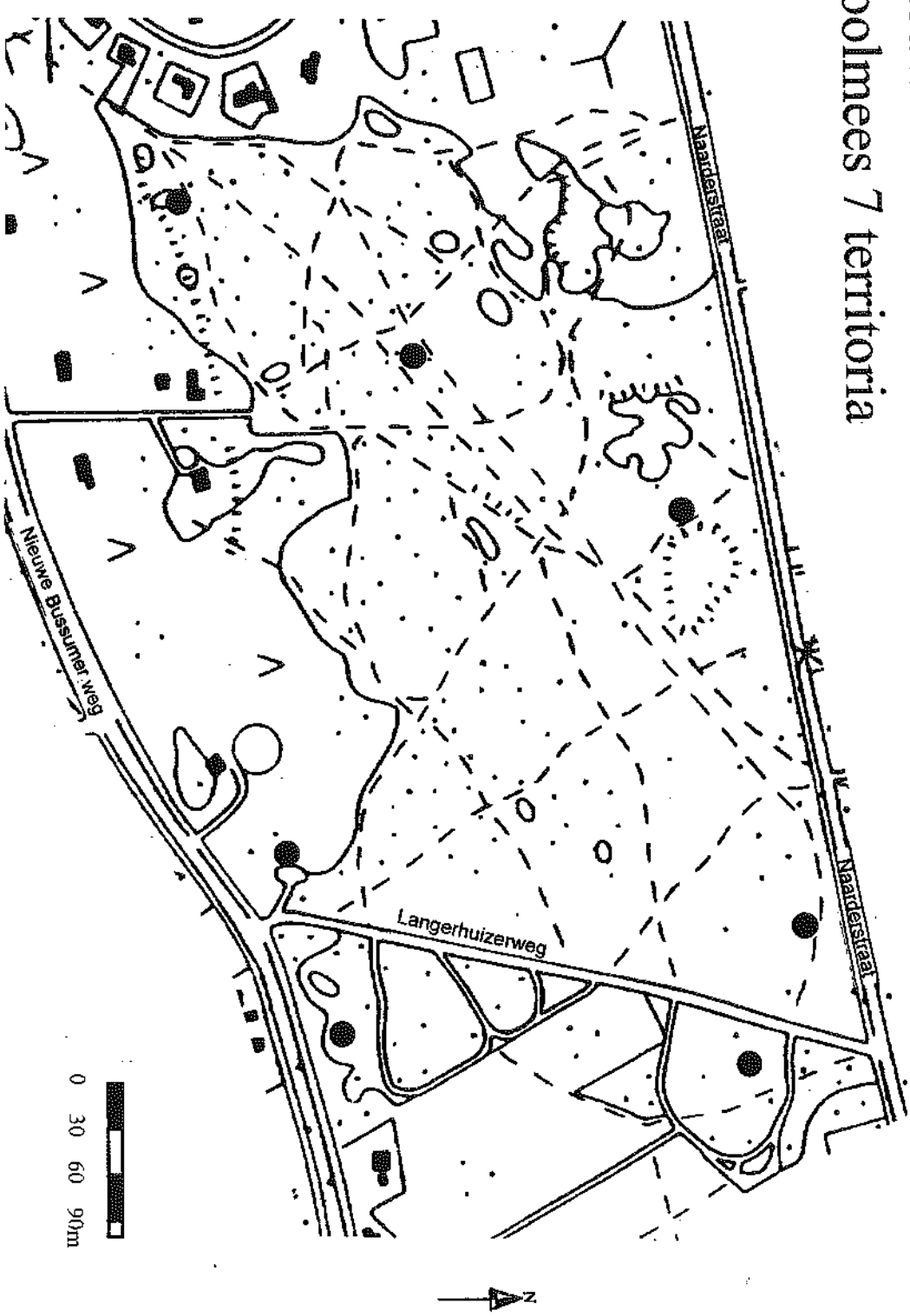
Nieuw Bussumer Heide Tiffjaf 3 territoria

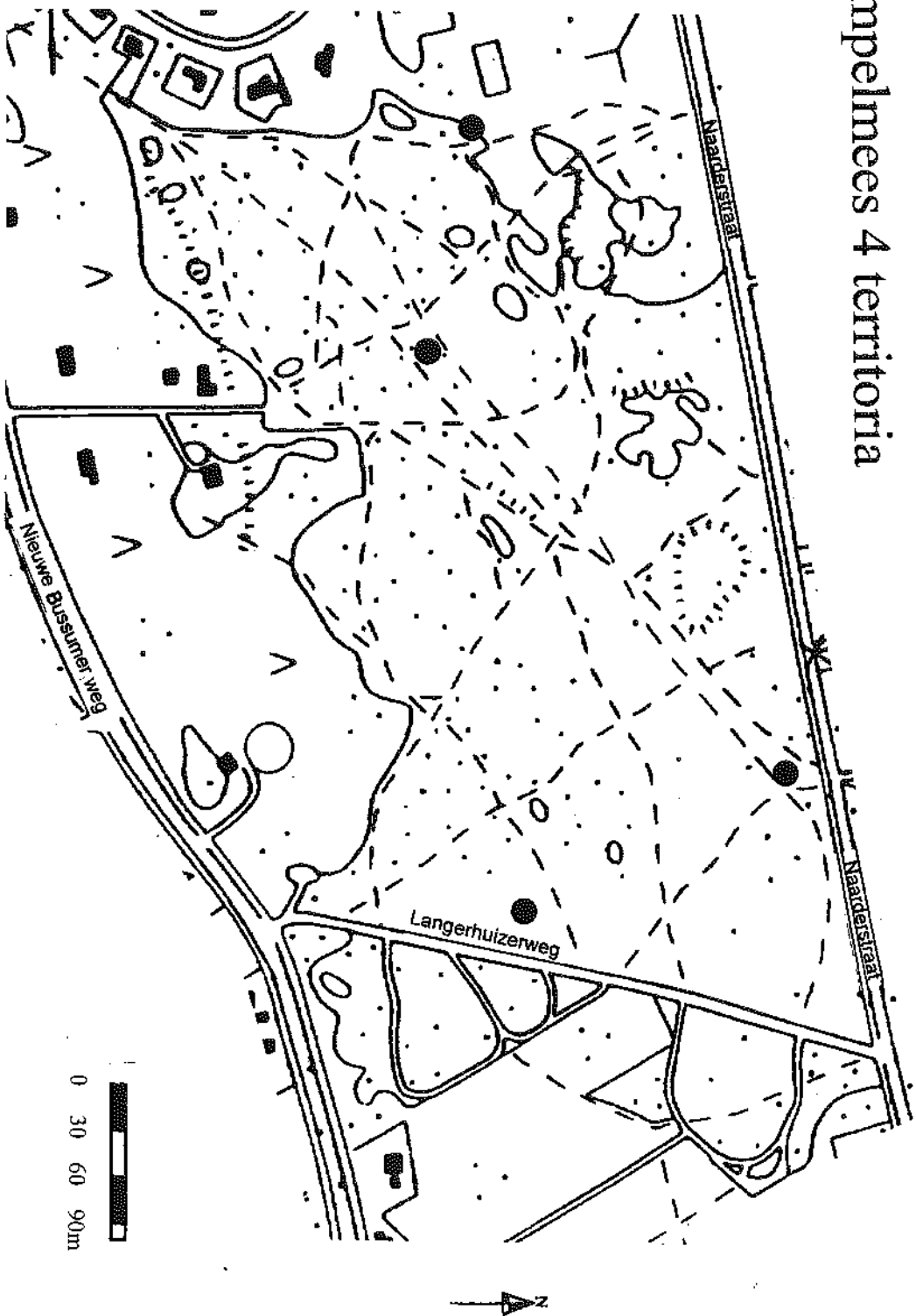
Nieuw Bussumer Heide Goudhaantje 1 territorium

Nieuw Bussumer Heide Koolmees 7 territoria

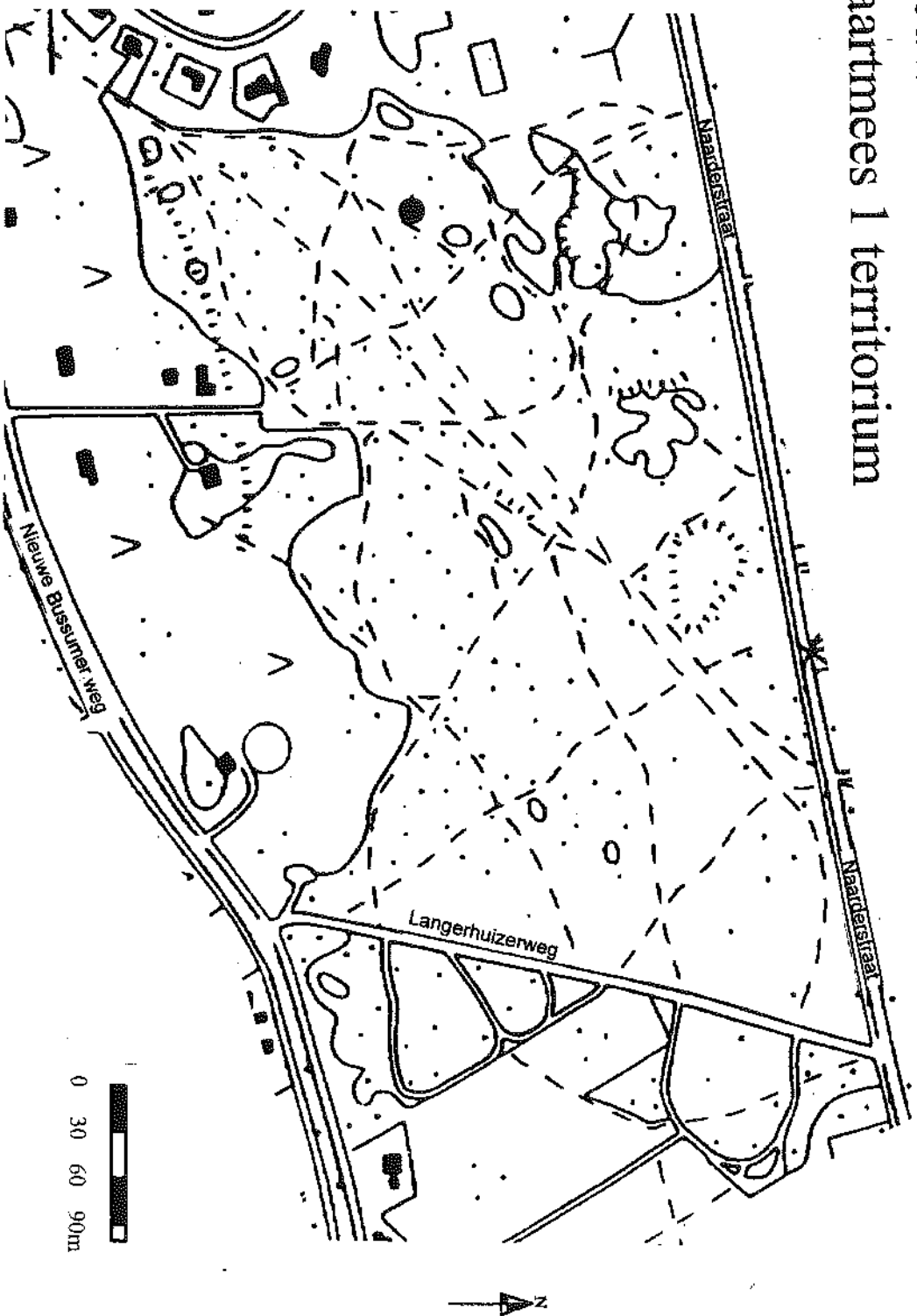

Nieuw Bussumer Heide Pimpelmees 4 territoria

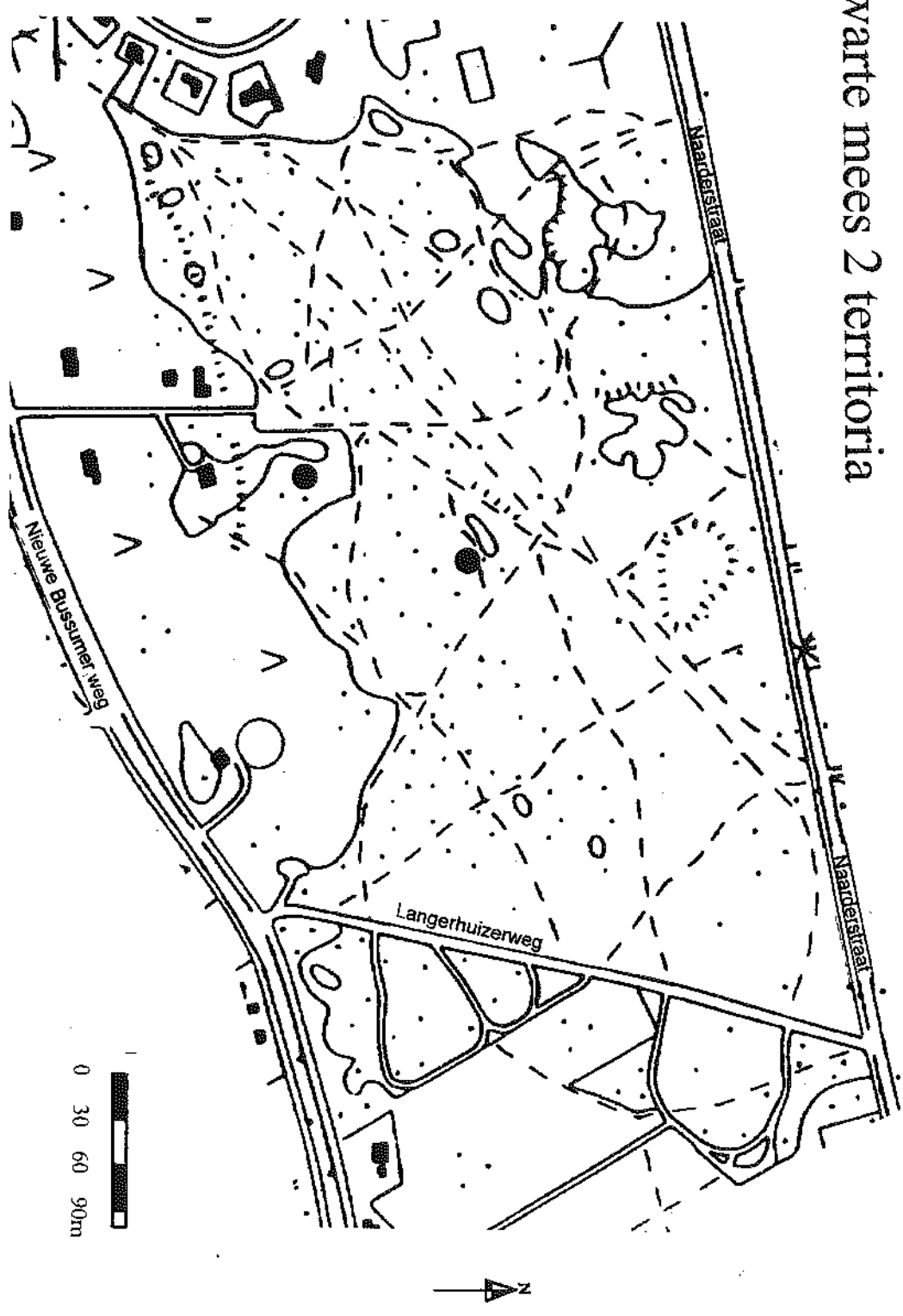

Nieuw Bussumer Heide

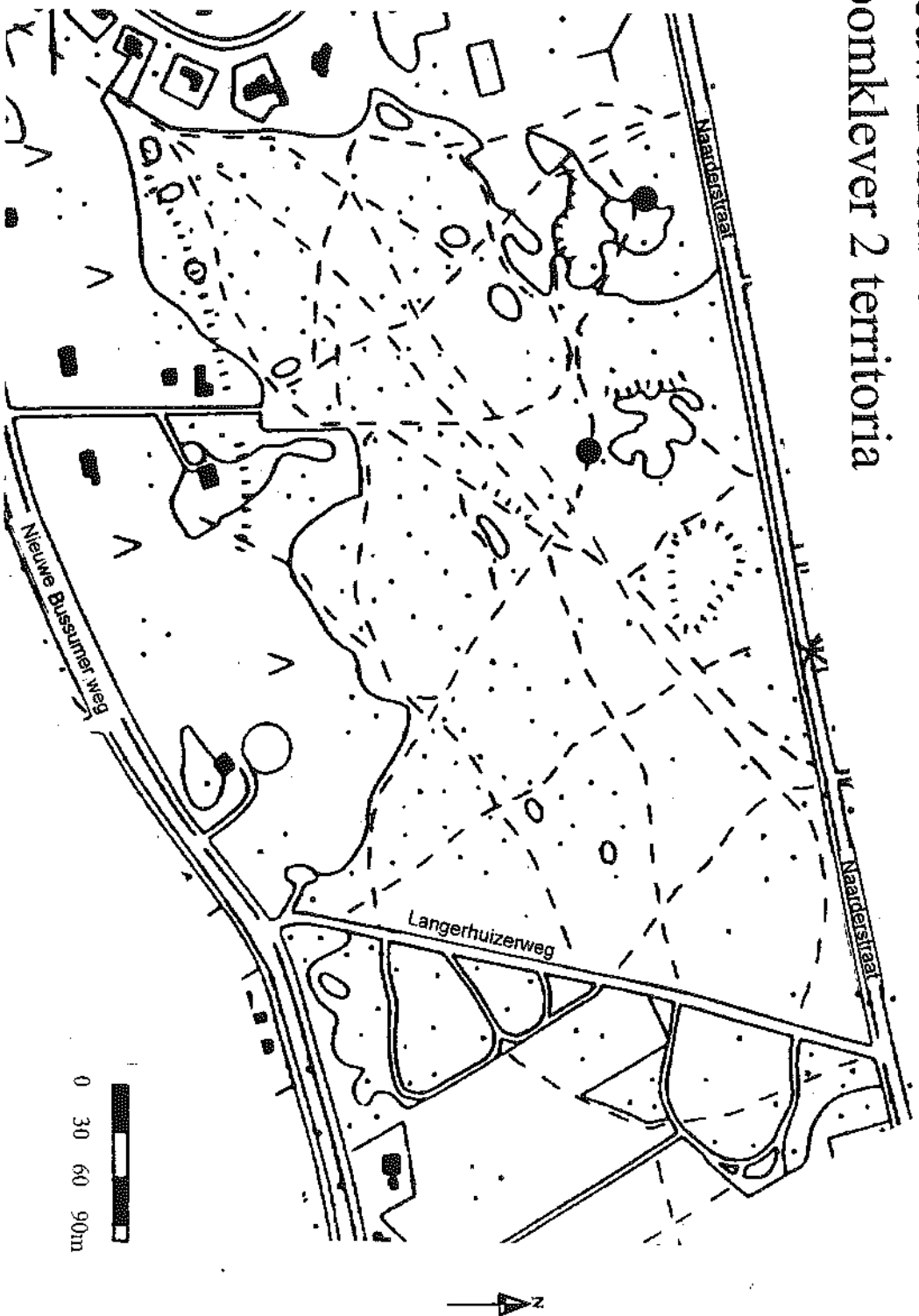
Startmees 1 territorium

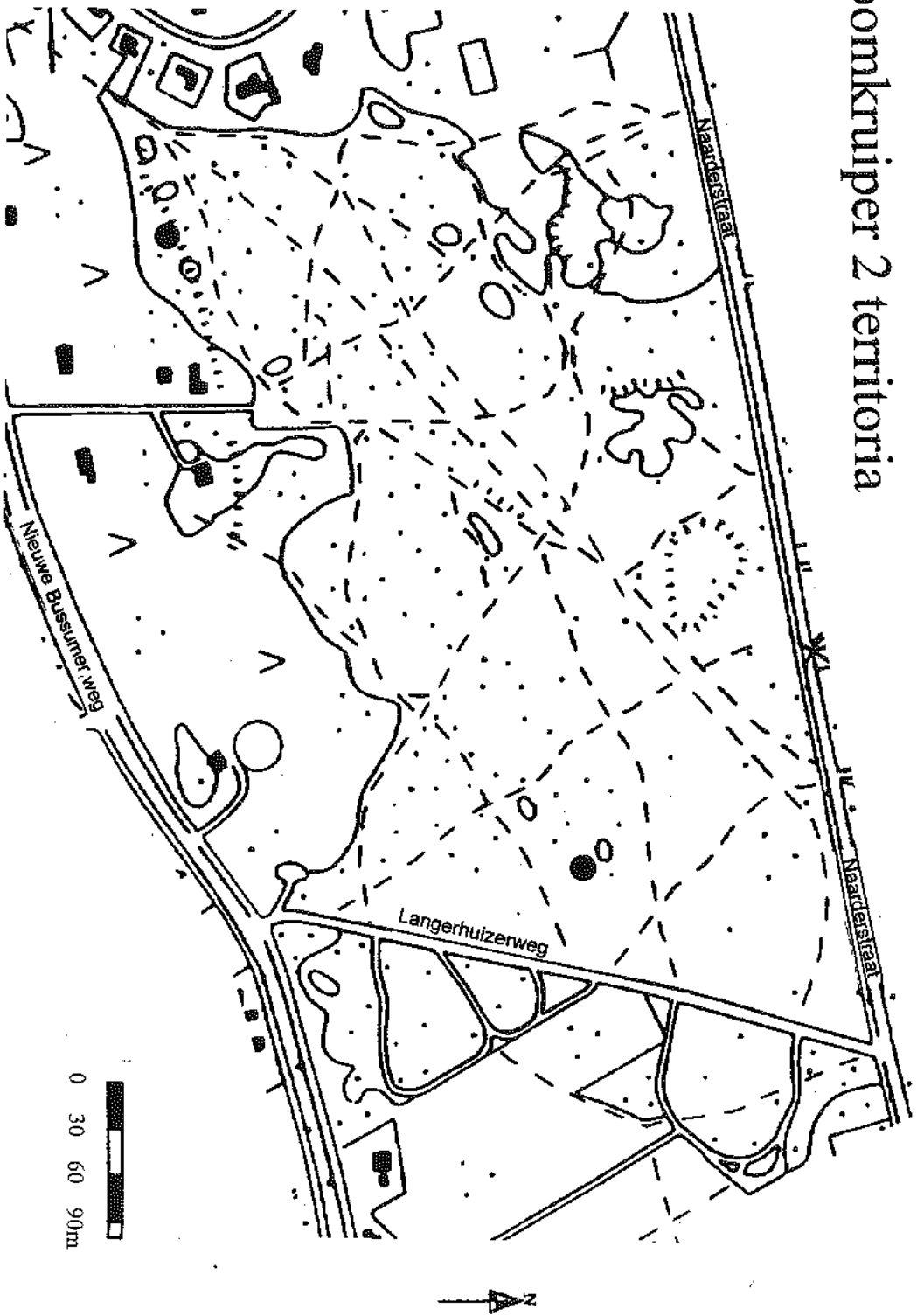
Nieuw Bussumer Heide Zwarte mees 2 territoria

Nieuw Bussumer Heide Boomklever 2 territoria

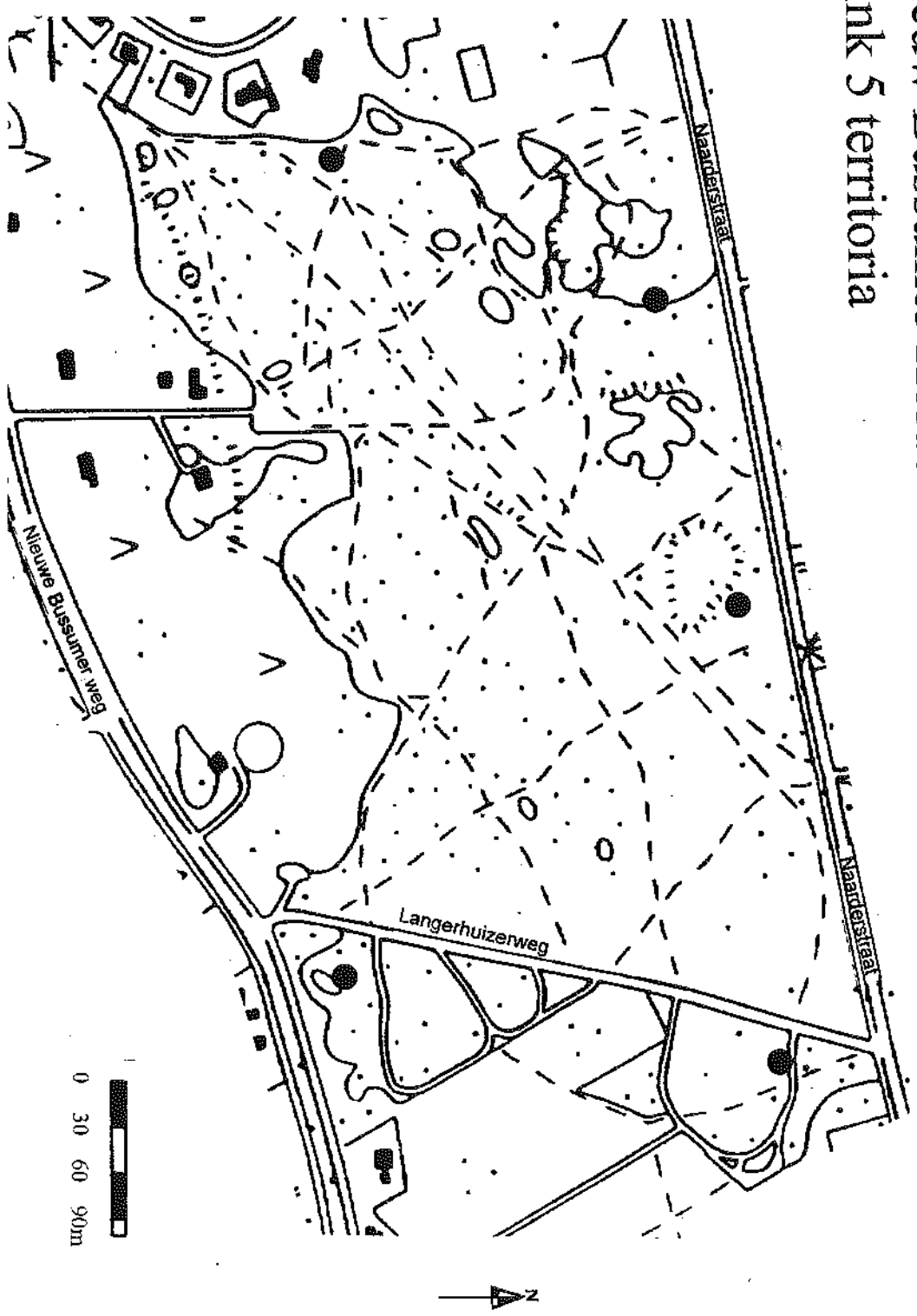

Nieuw Bussumer Heide Boomkruiper 2 territoria

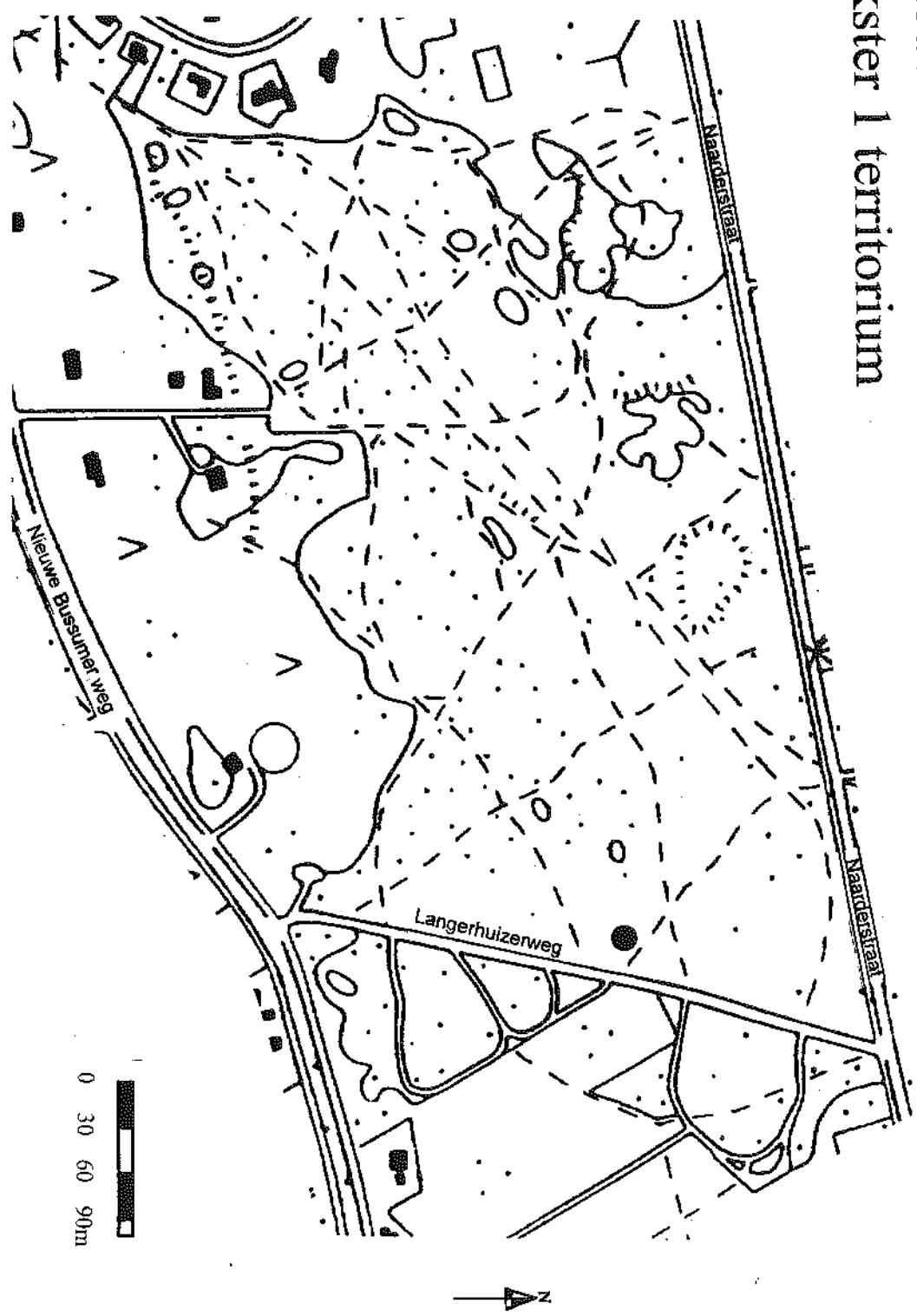

Nieuw Bussumer Heide

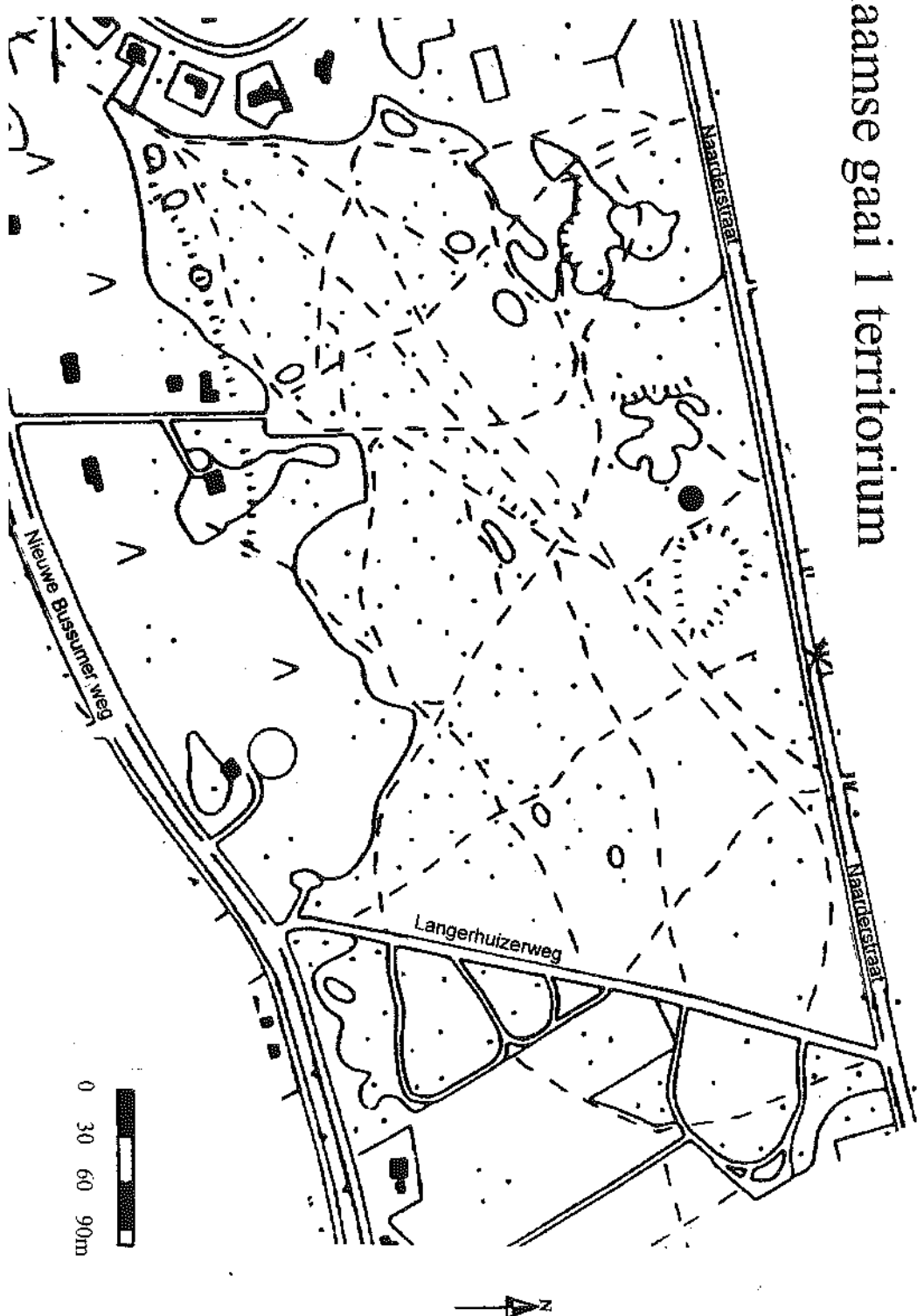
Vink 5 territoria

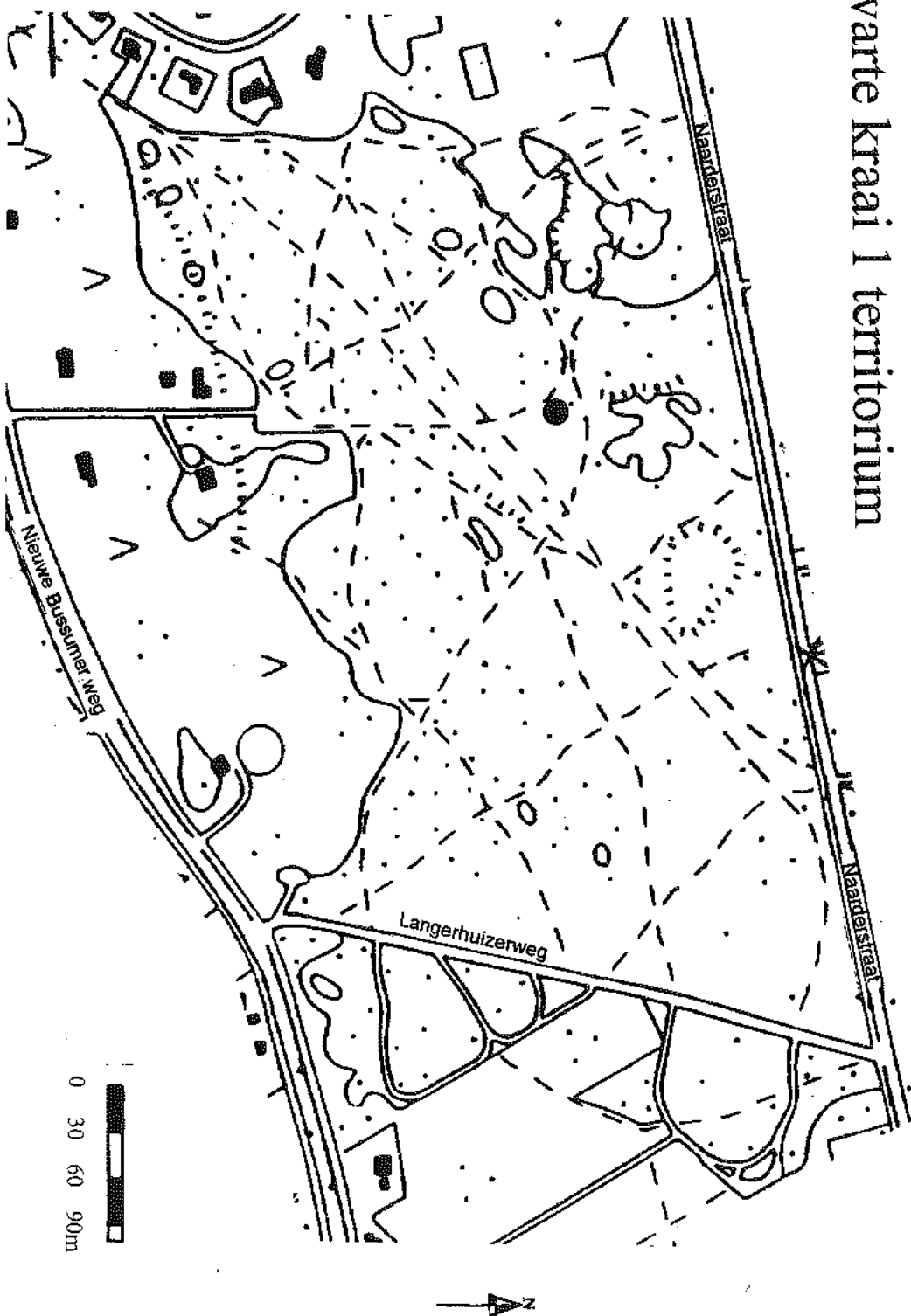
Nieuw Bussumer Heide Ekster 1 territorium

Nieuw Bussumer Heide Vlaamse gaai 1 territorium

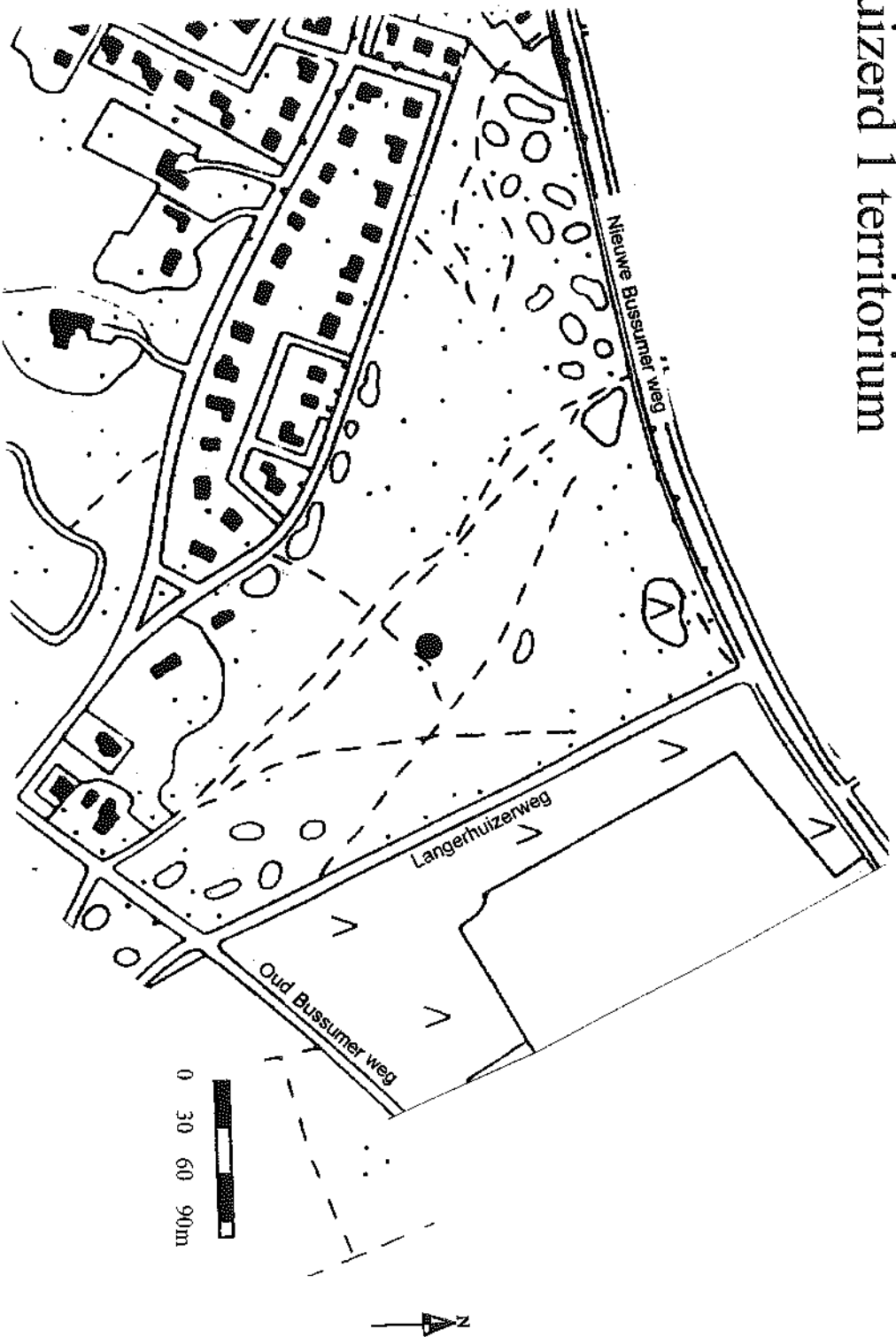

Nieuw Bussumer Heide Zwarte kraai 1 territorium

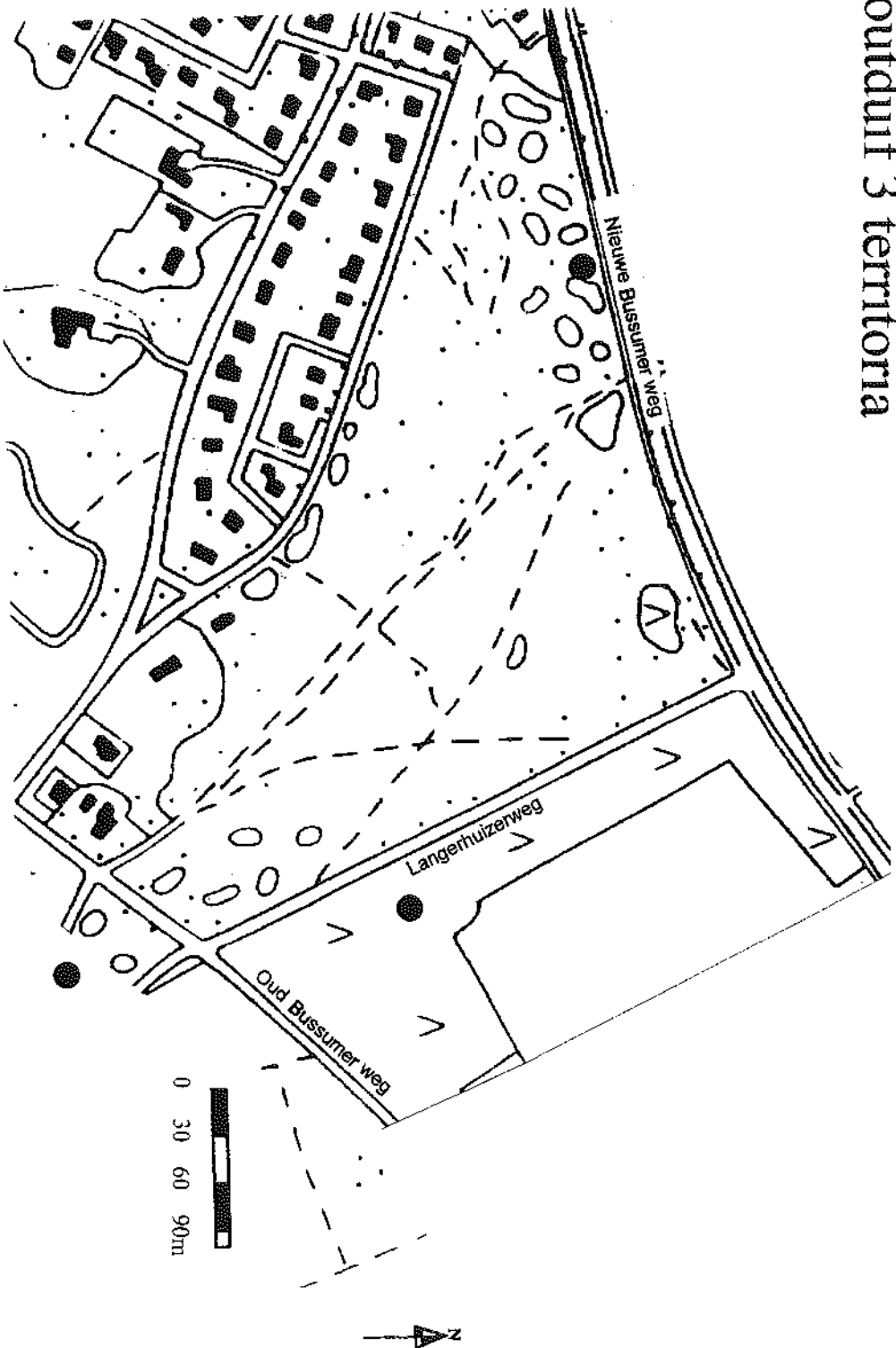

VLIEGHEIDE

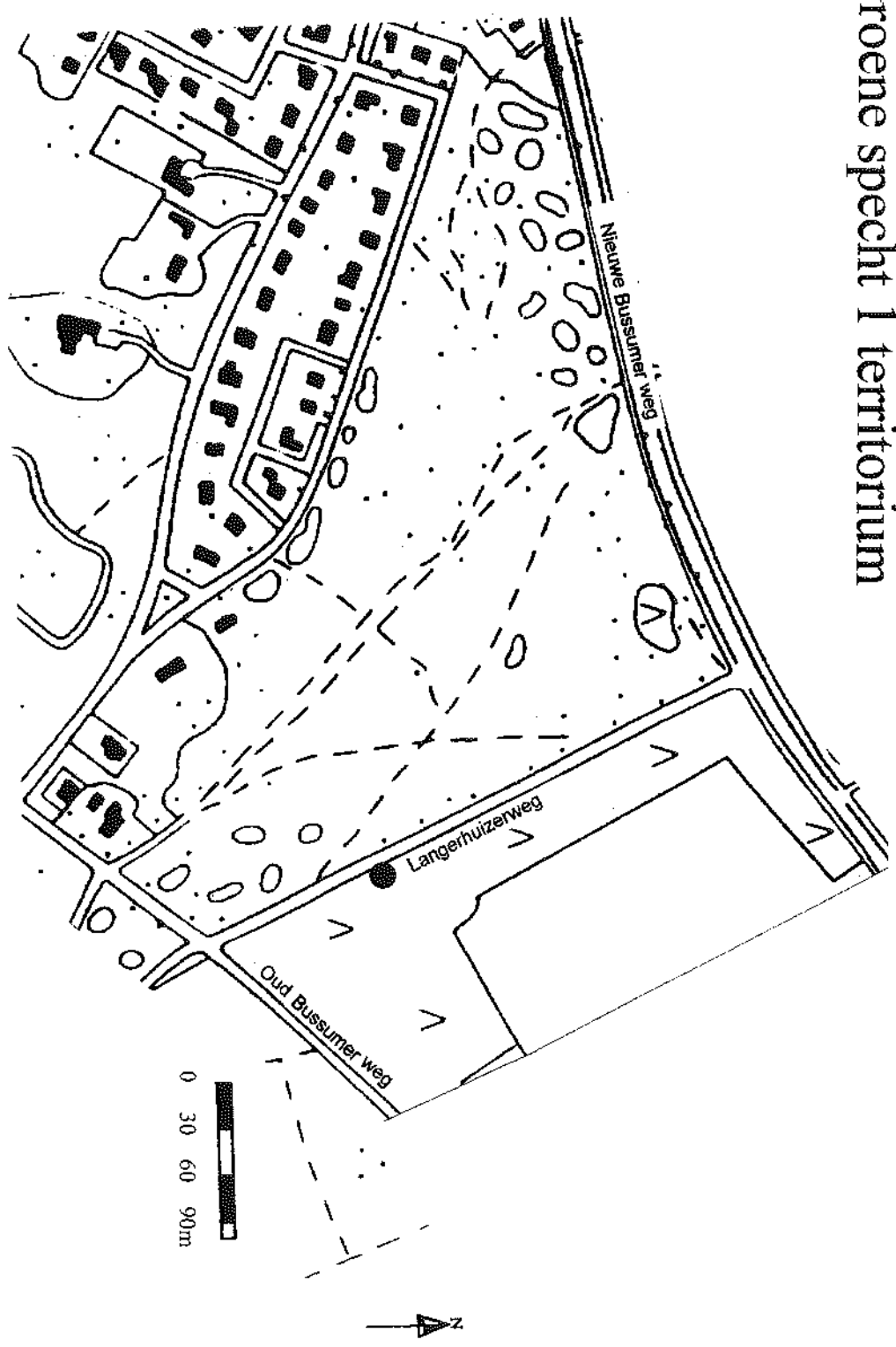
Vliegheide Buizerd 1 territorium

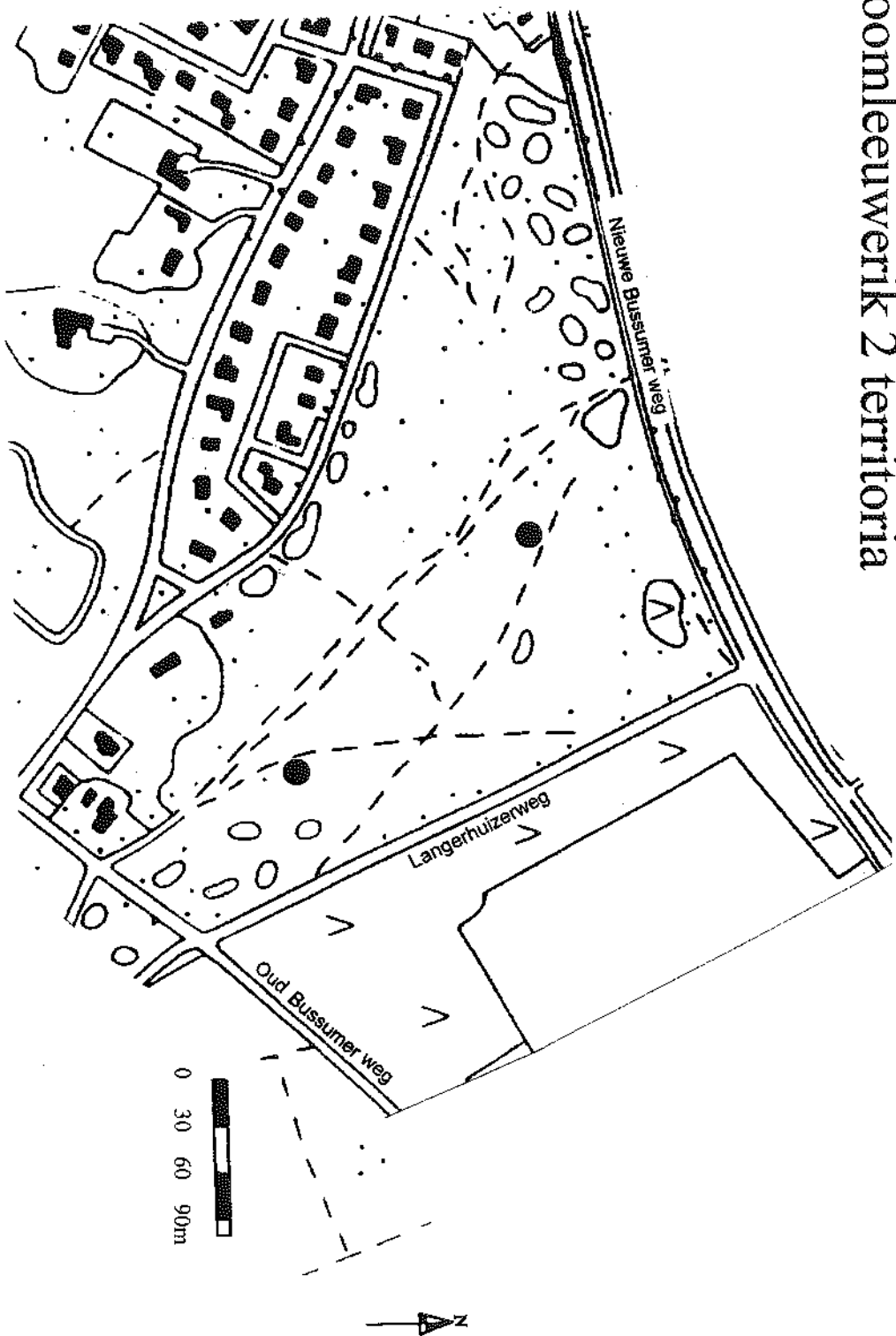
Viegeheide Houtduif 3 territoria

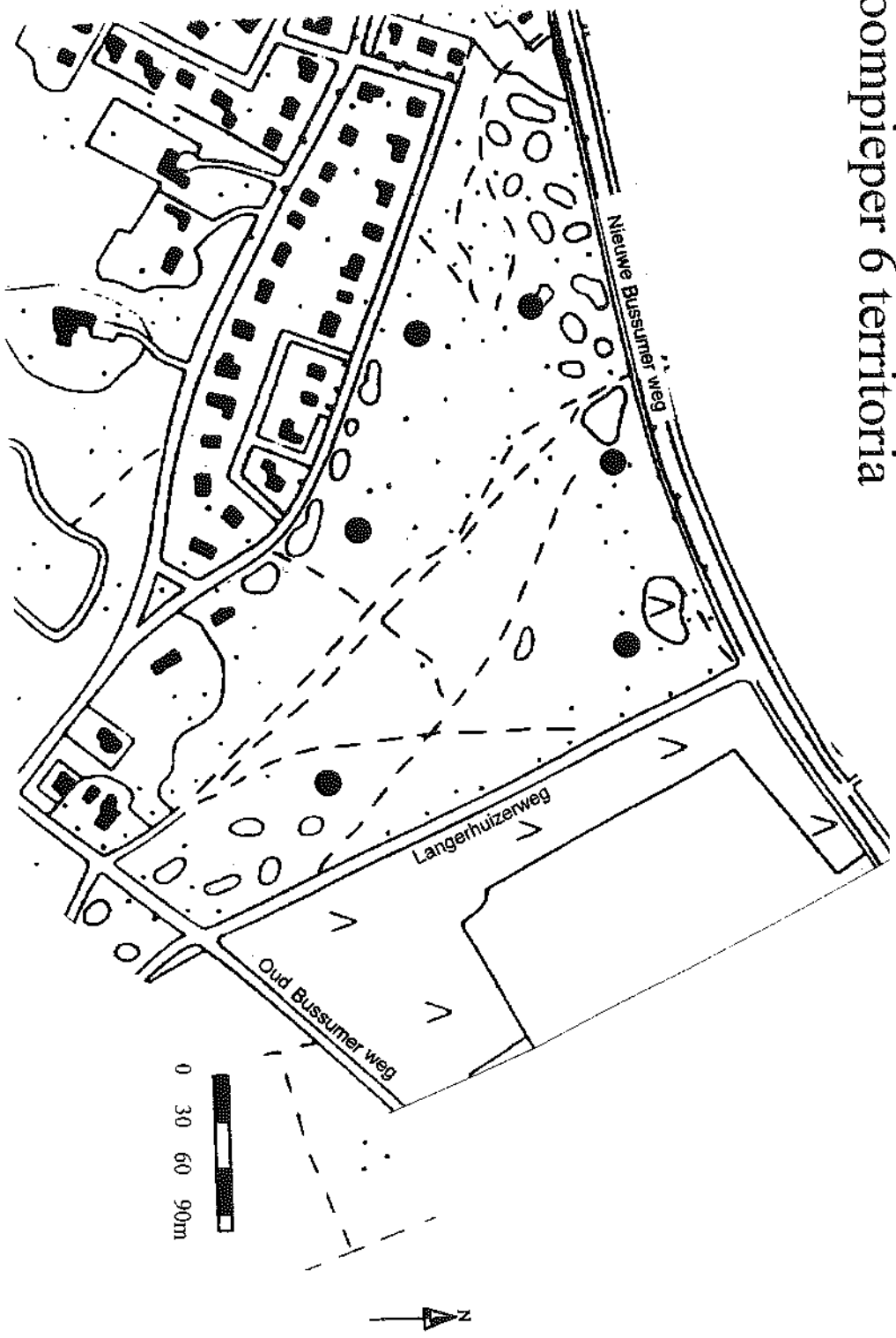
Vlieghede Groene specht 1 territorium

Vliegheide Boomleuwerik 2 territoria

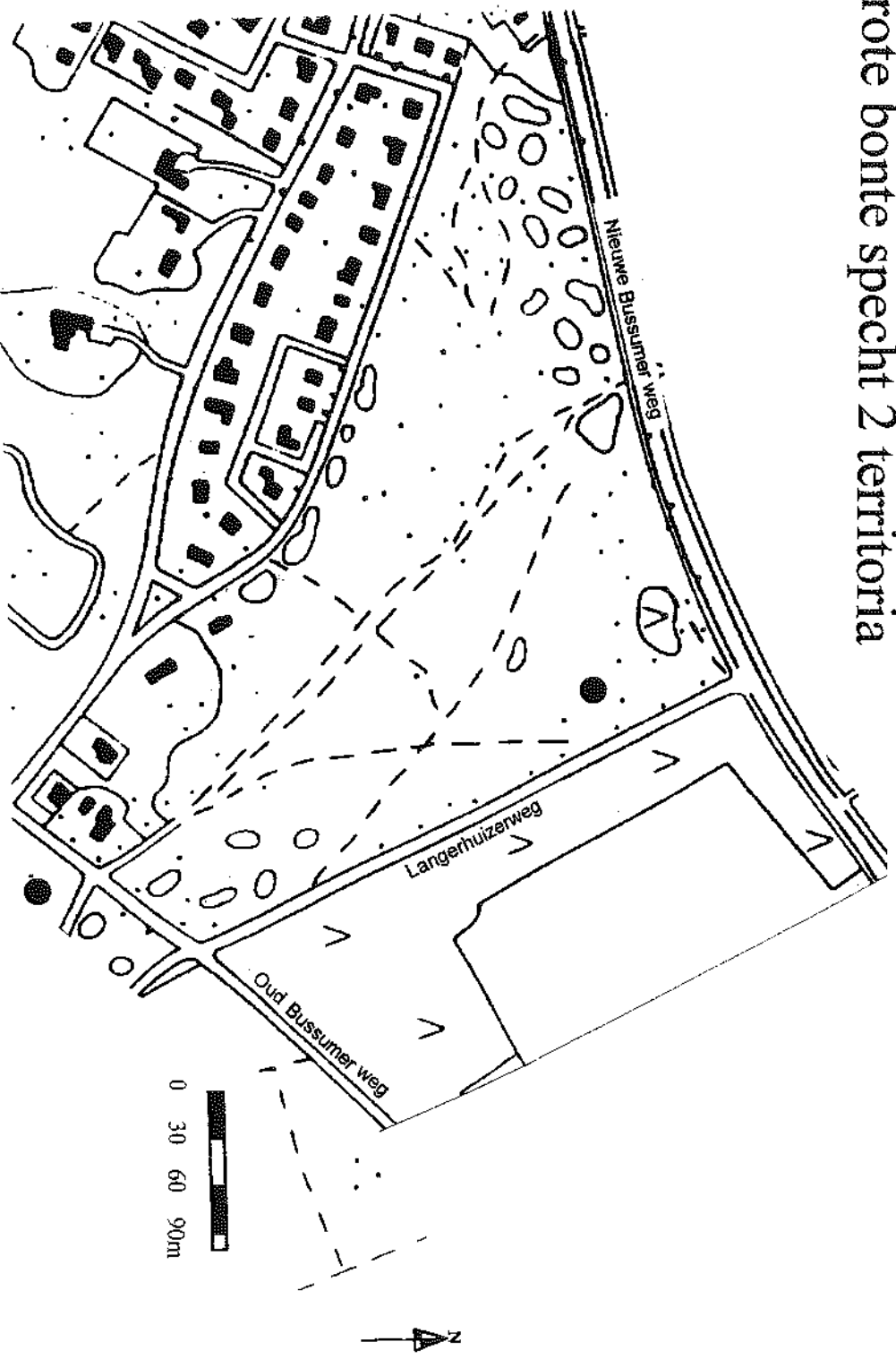

Vliegheide Boompieper 6 territoria

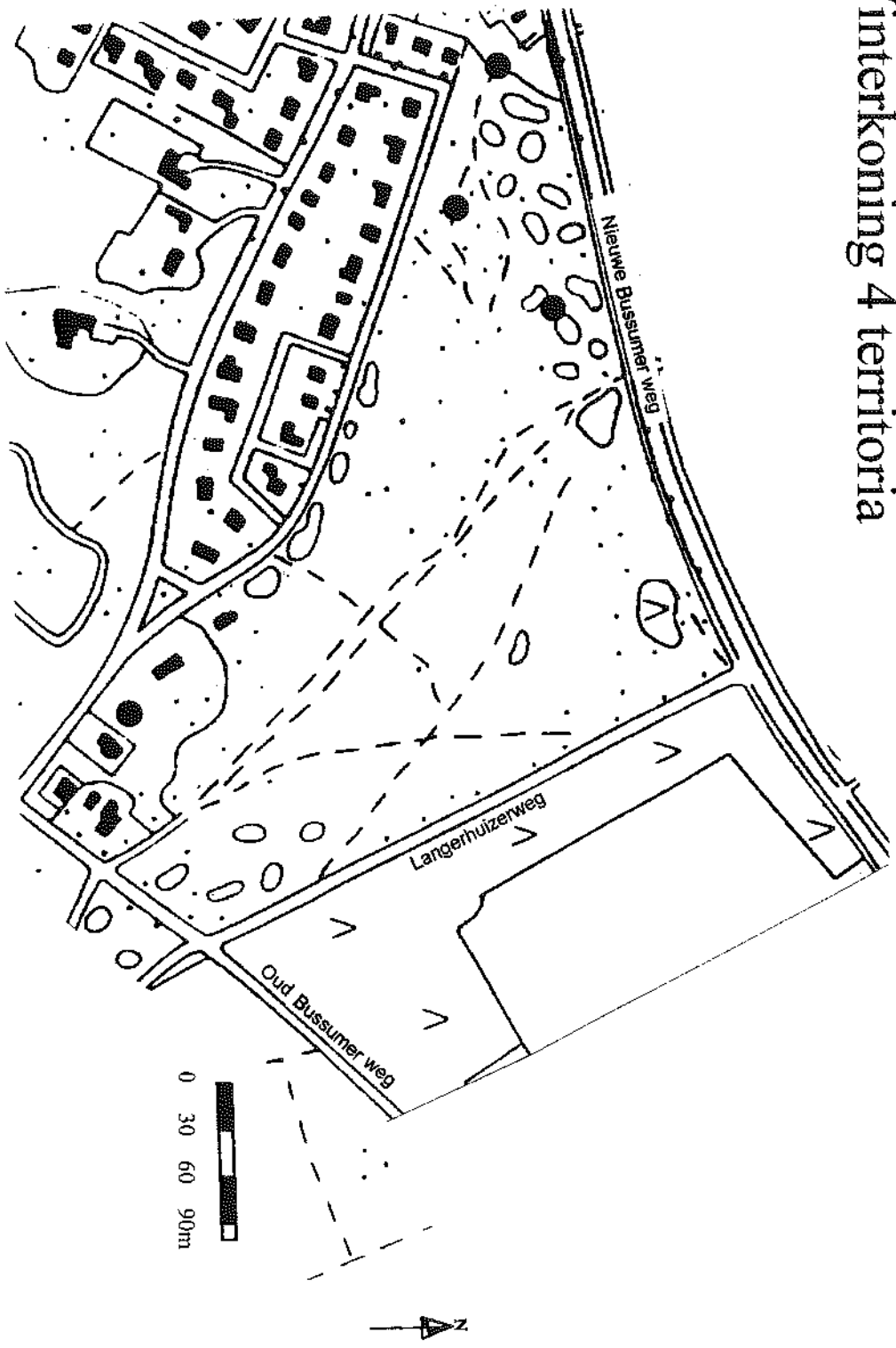

Vliegheide

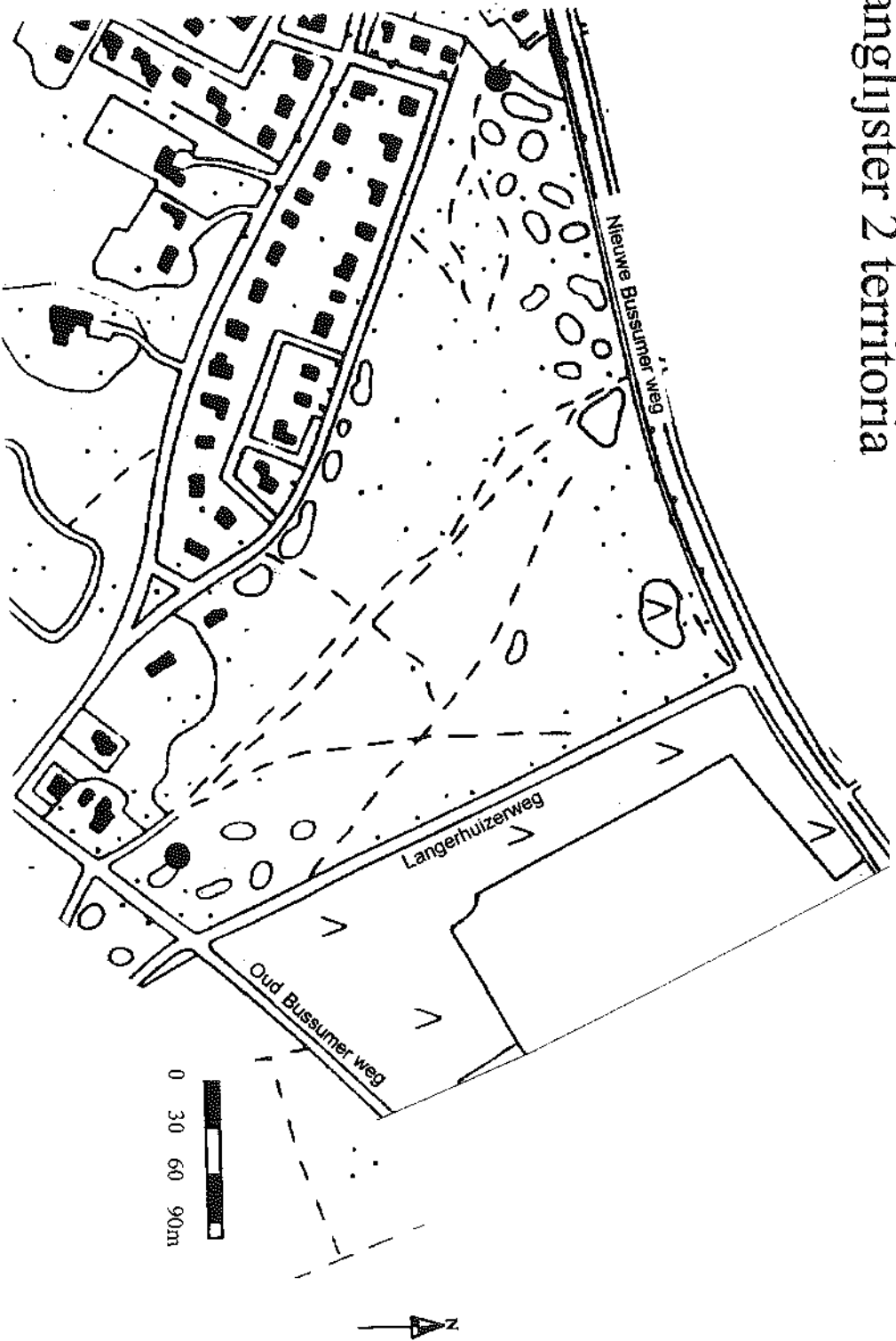
Grote bonte specht 2 territoria

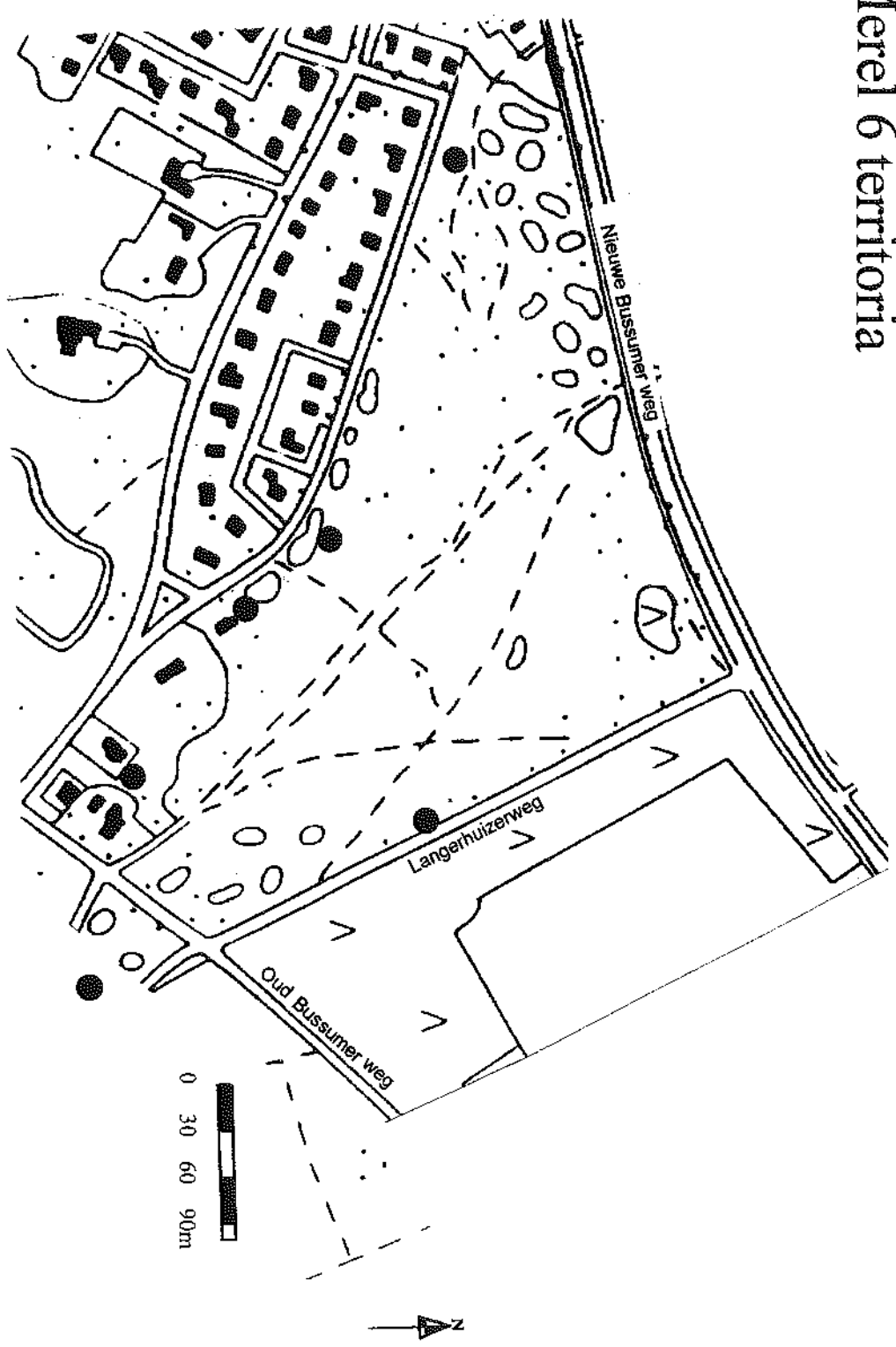
Vieghede Winterkoning 4 territoria

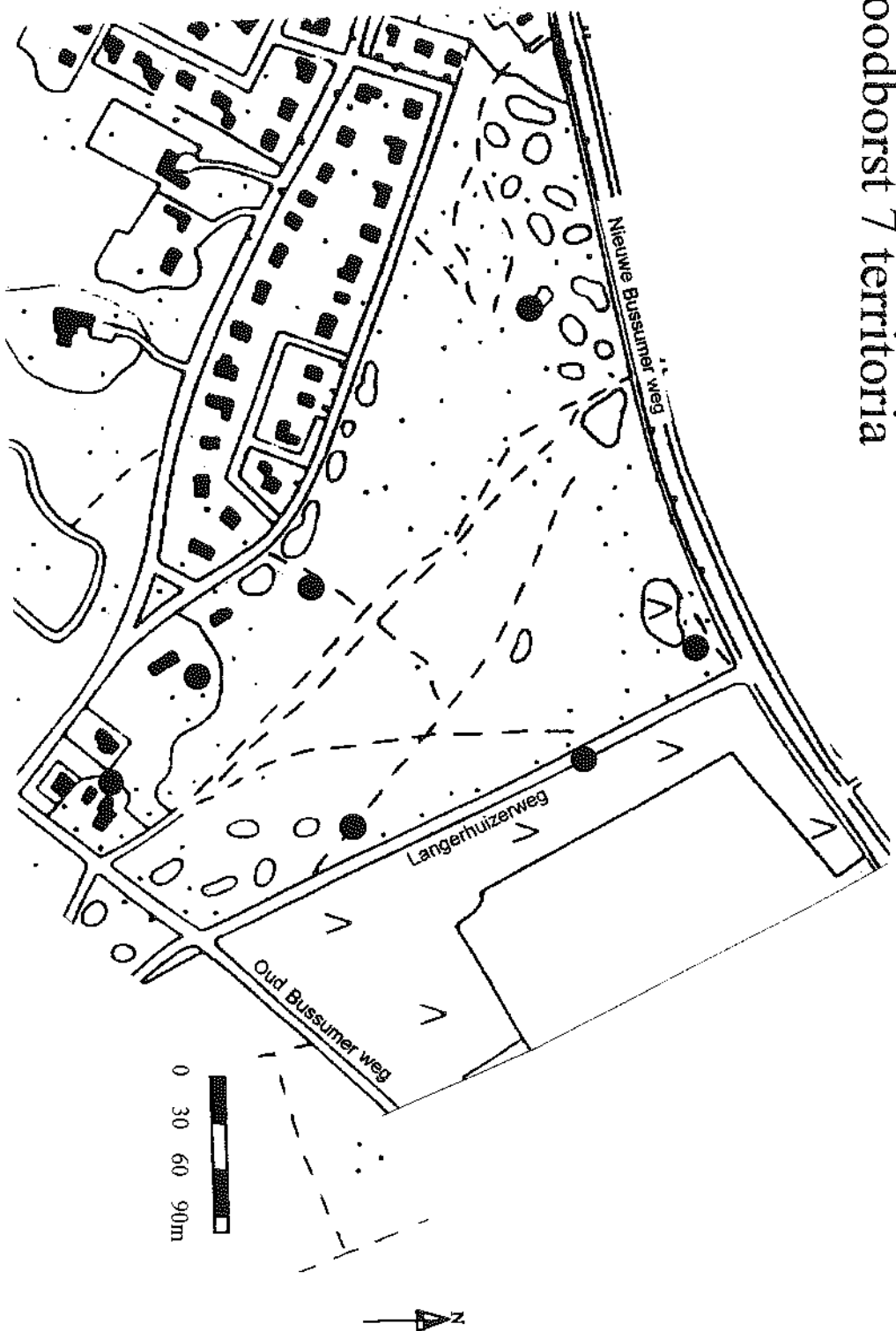
Vliegheide Zanglijster 2 territoria

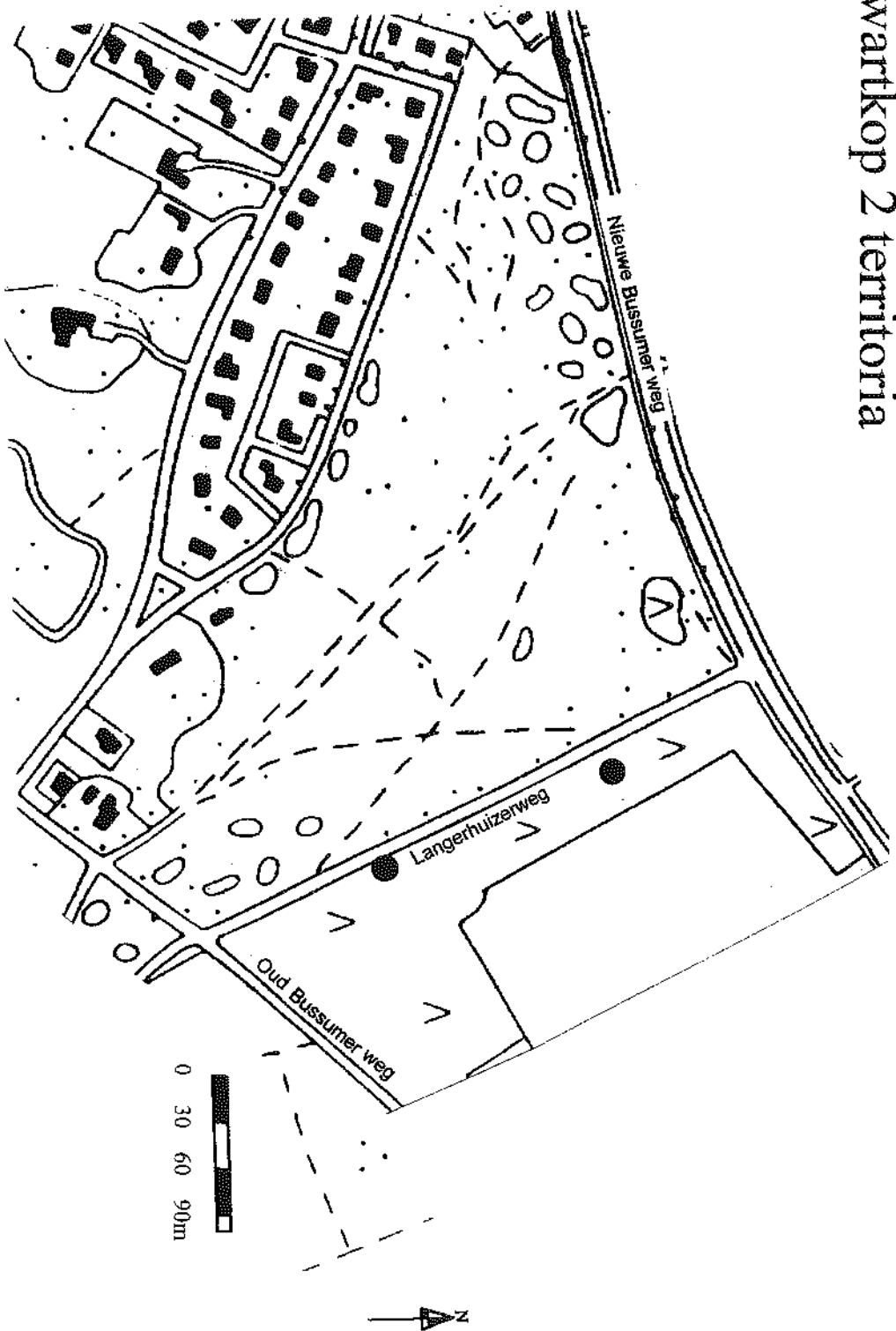
Vlieghede Merel 6 territoria

Vieghede Roodborst 7 territoria

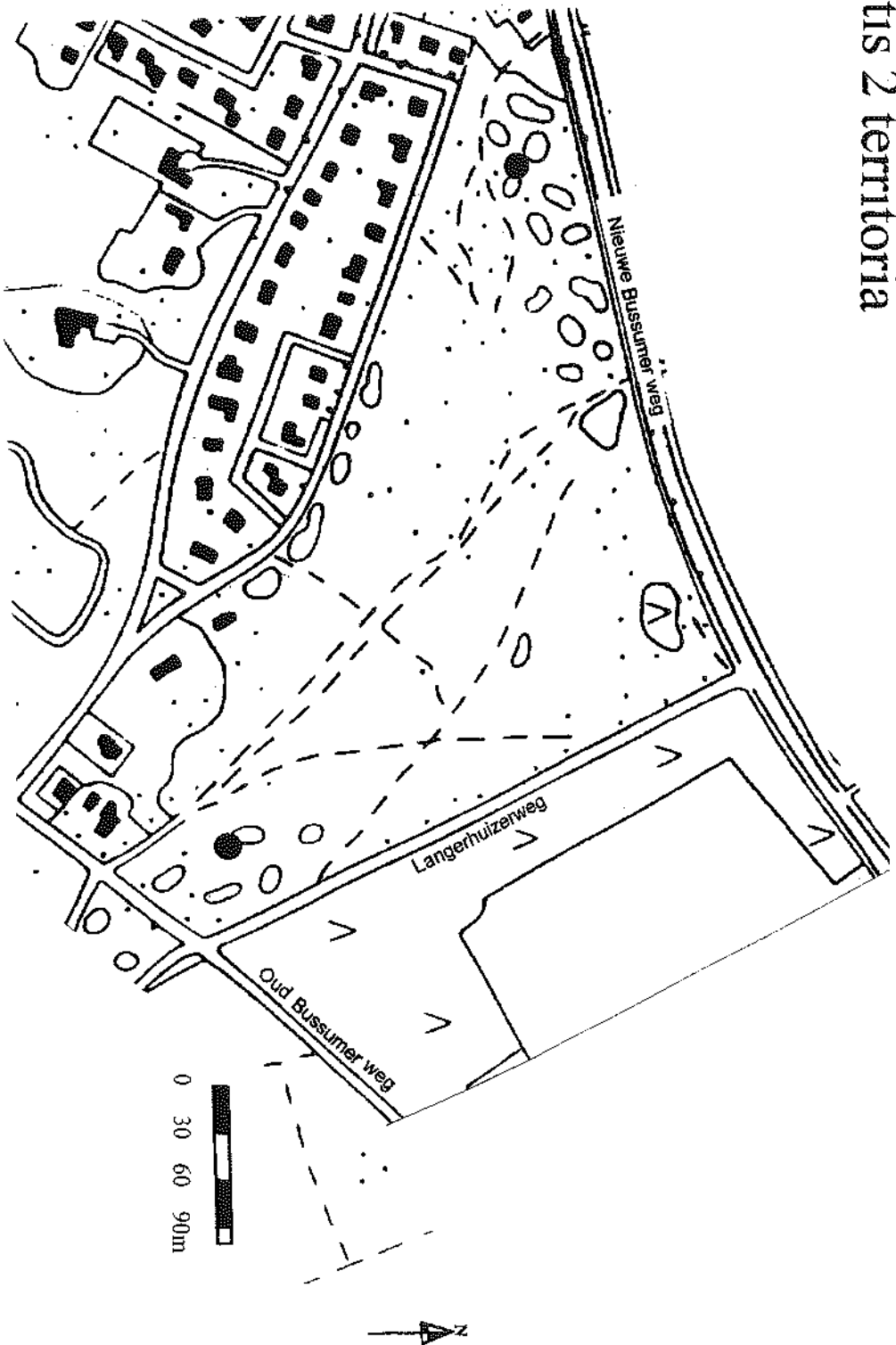

Vliegheide Zwartkop 2 territoria

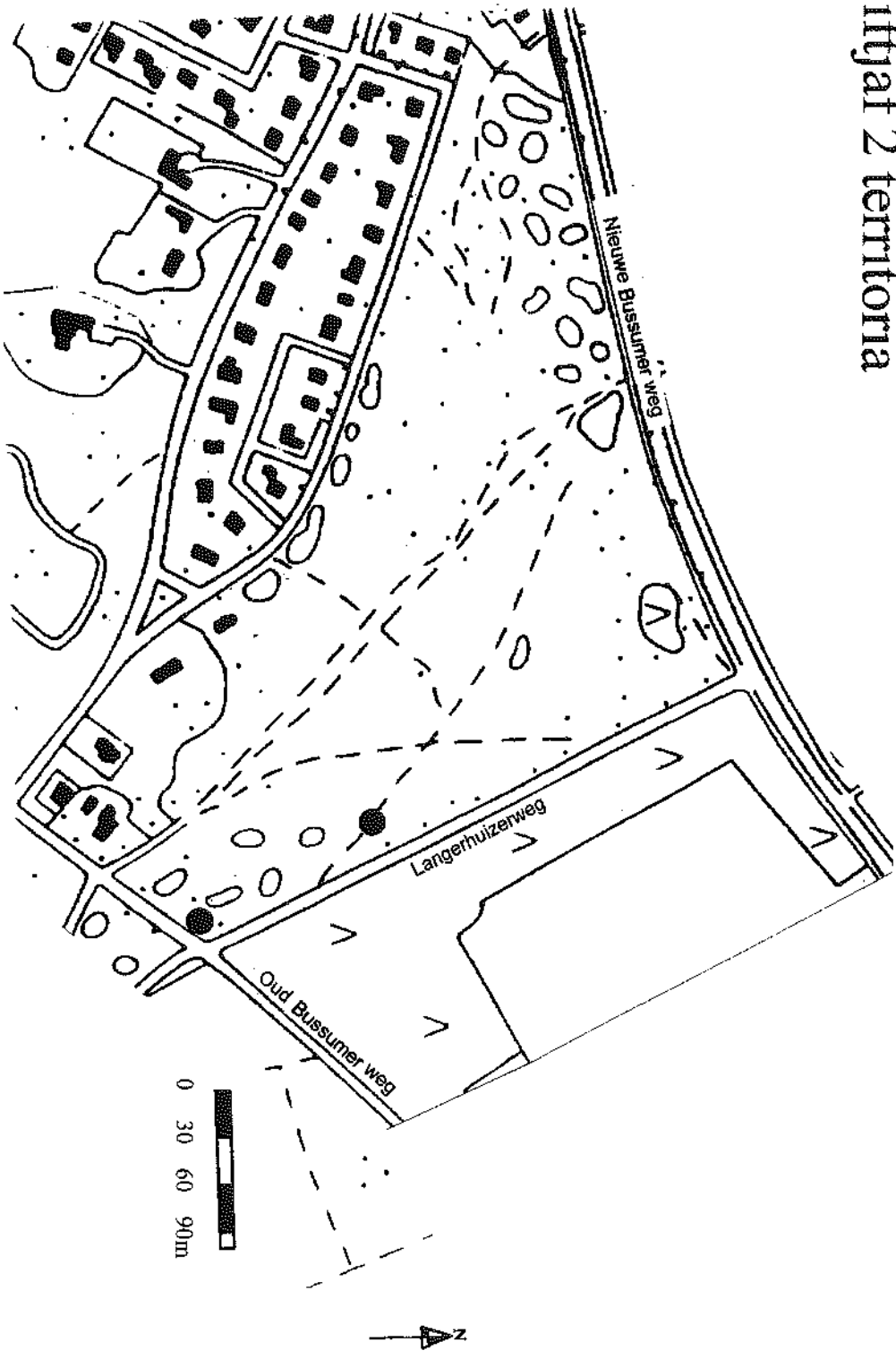

Vliegheide

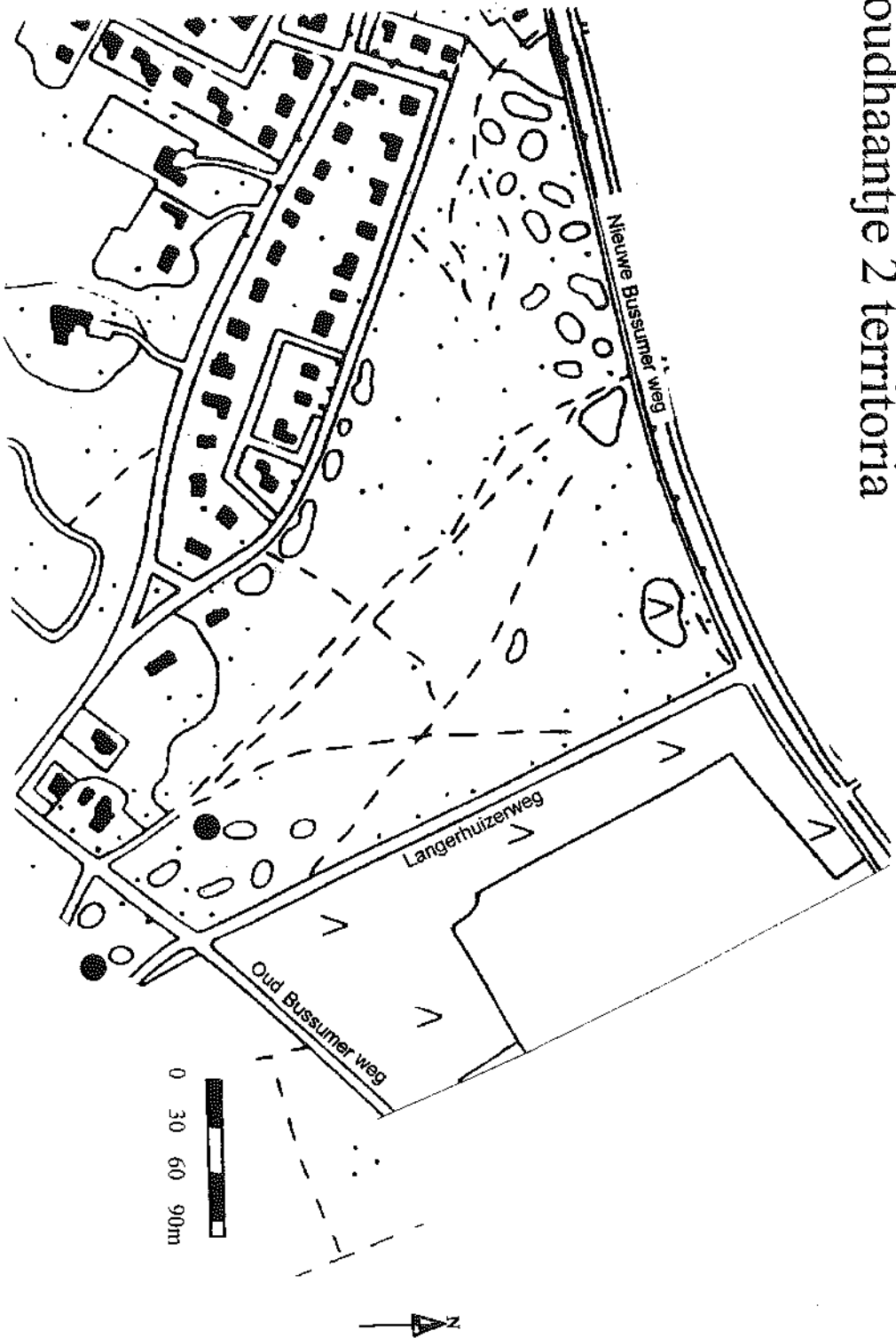
Fitis 2 territoria

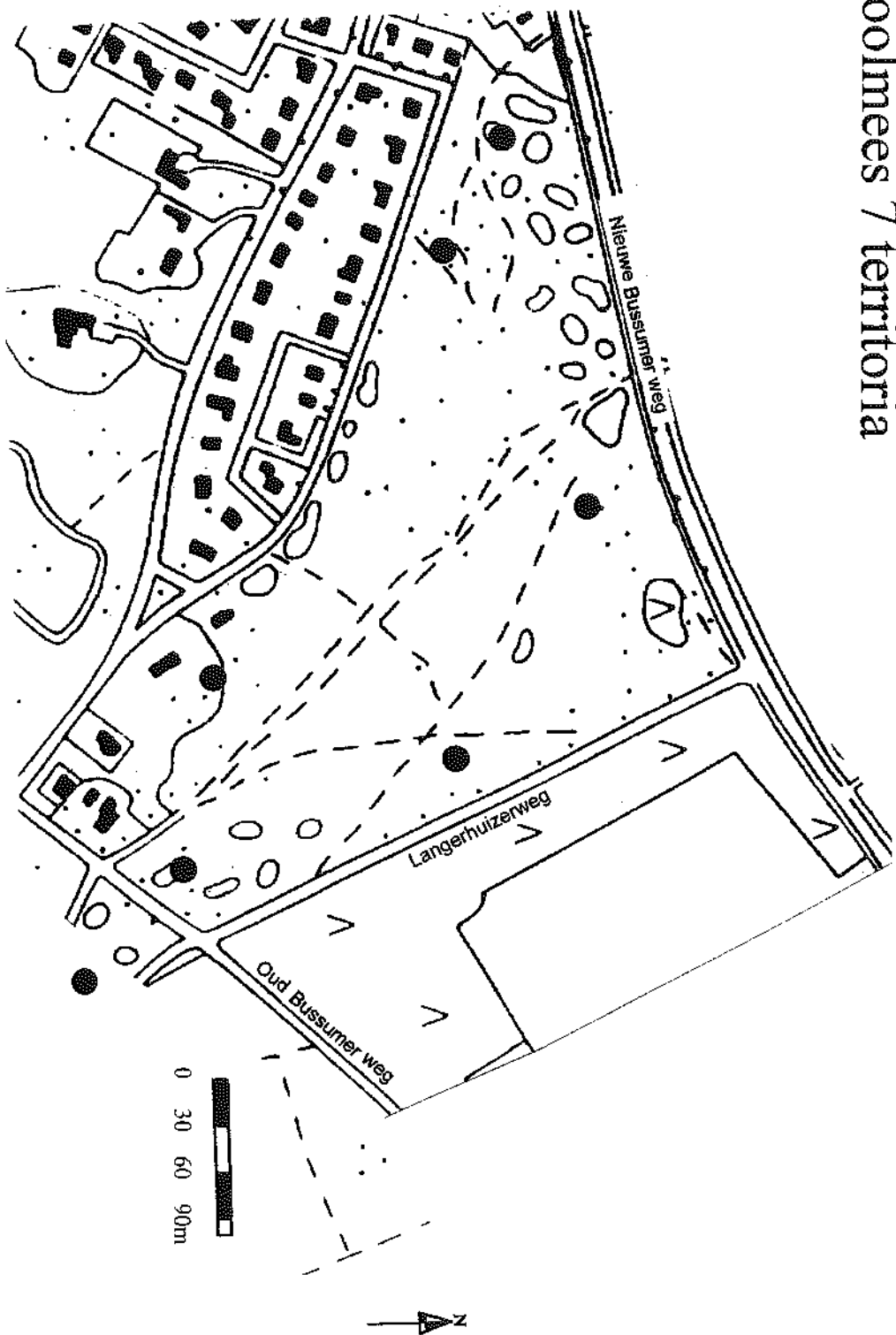
Vieghede Tjiftjaf 2 territoria

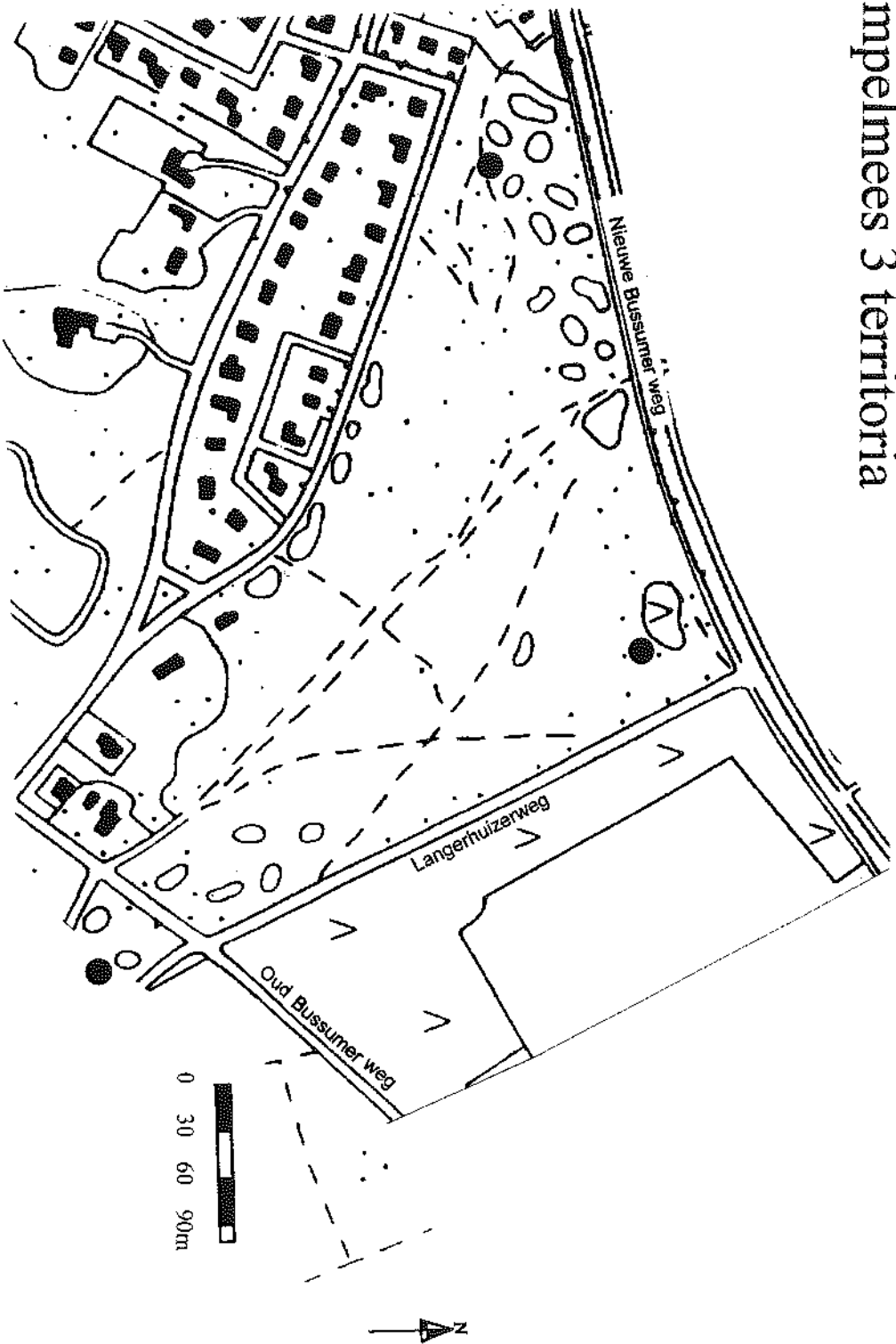
Vlieghede Goudhaantje 2 territoria

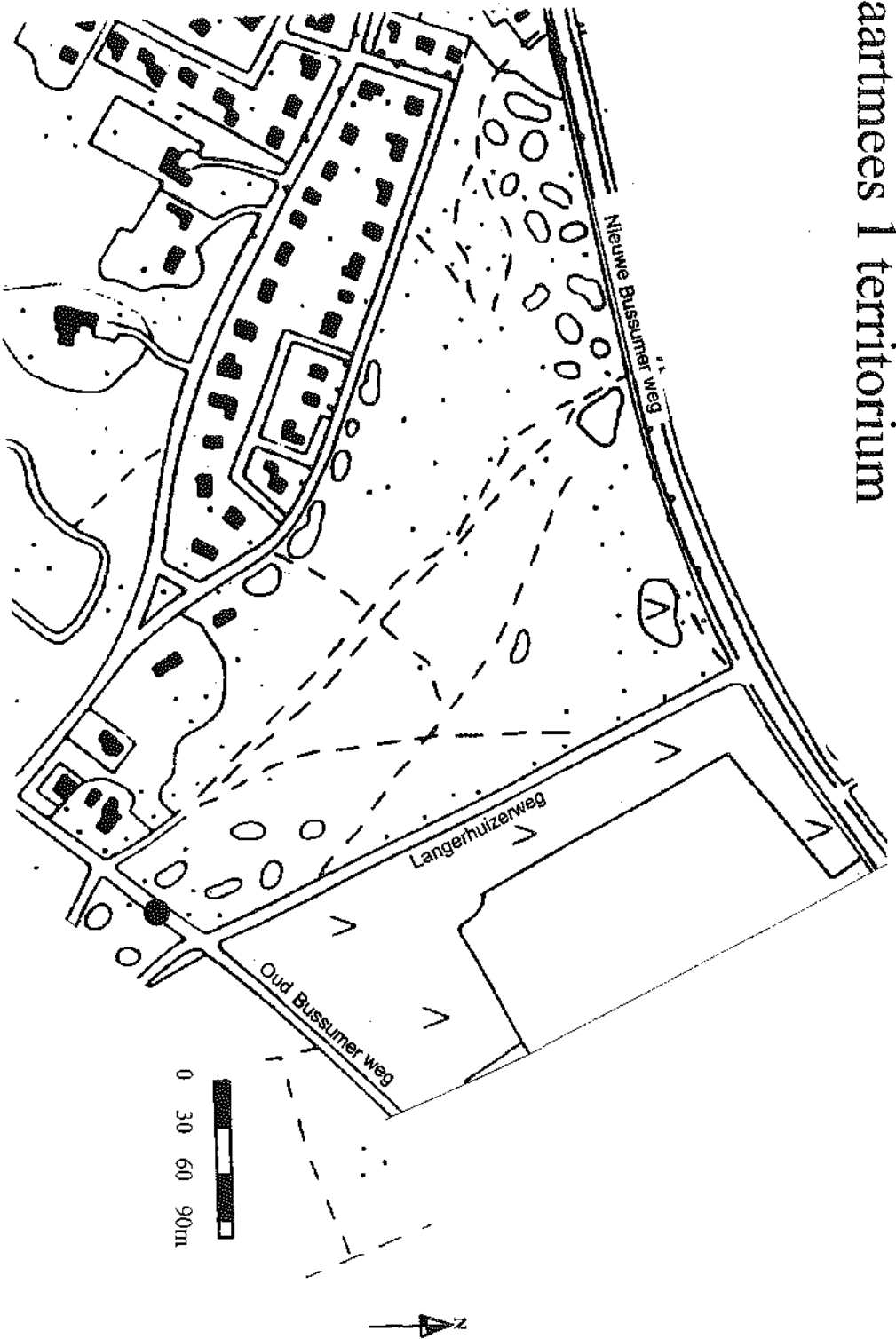
Vliegheide Koolmees 7 territoria

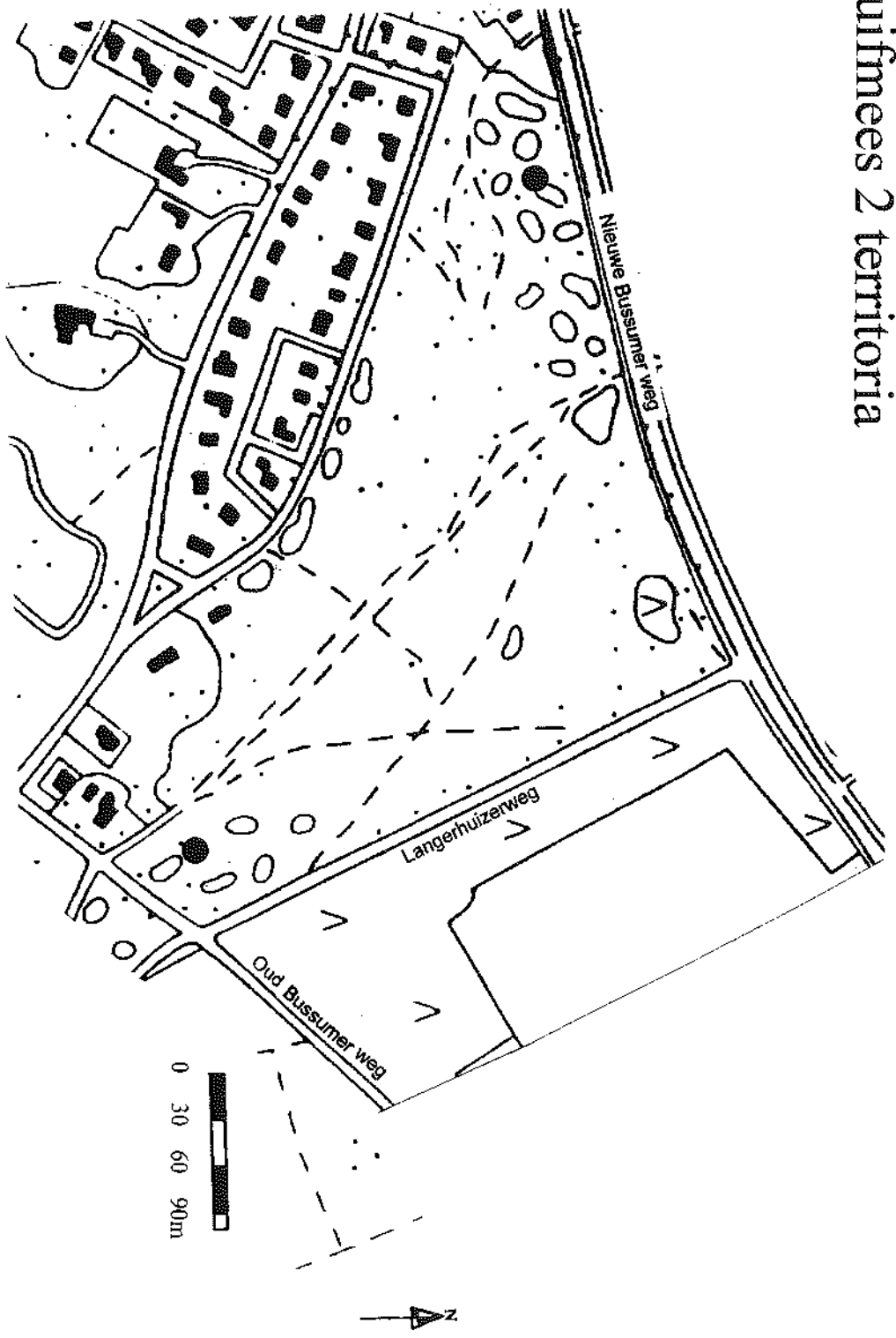
Vliegheide Pimpelmees 3 territoria

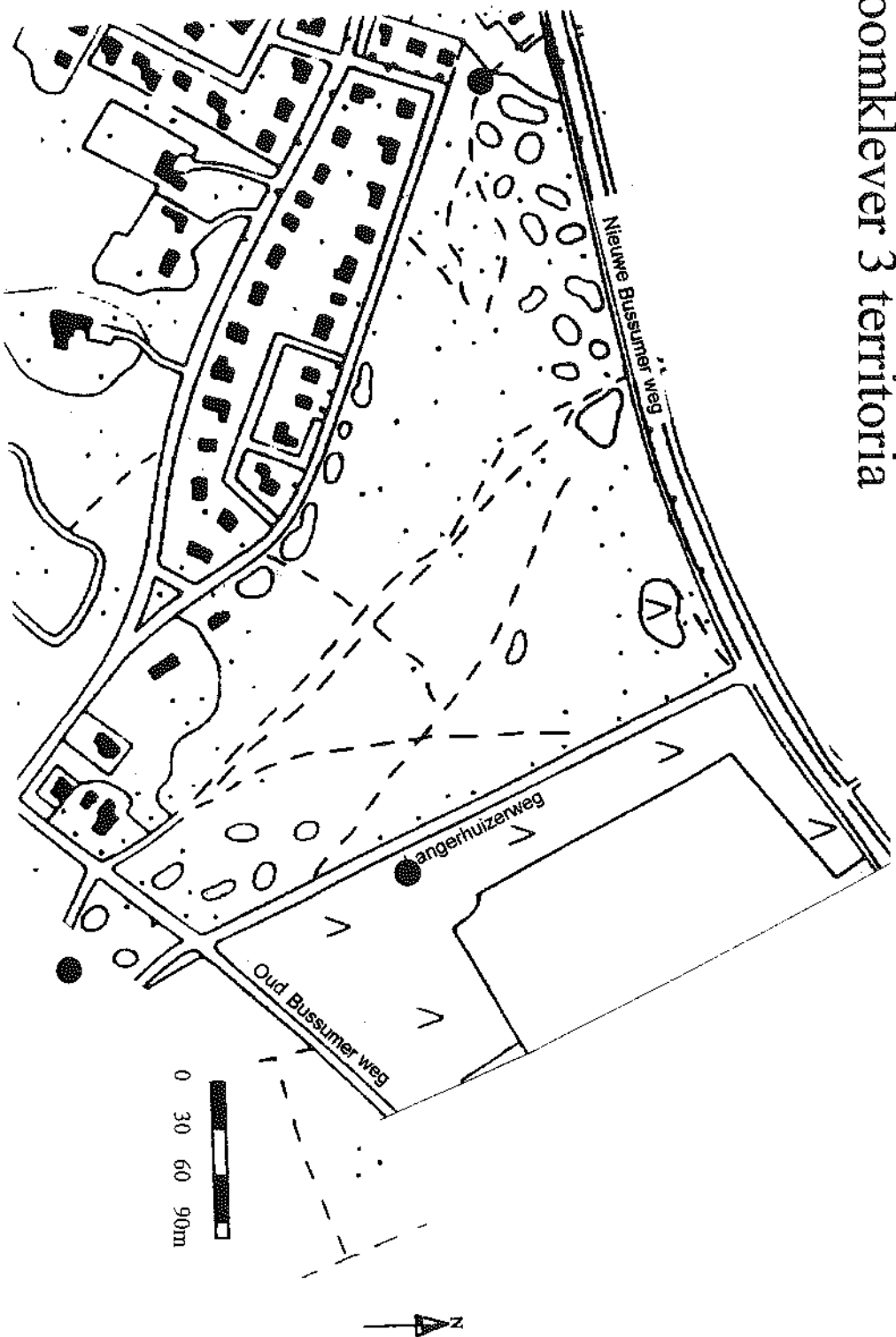
Viegheide Startmees 1 territorium

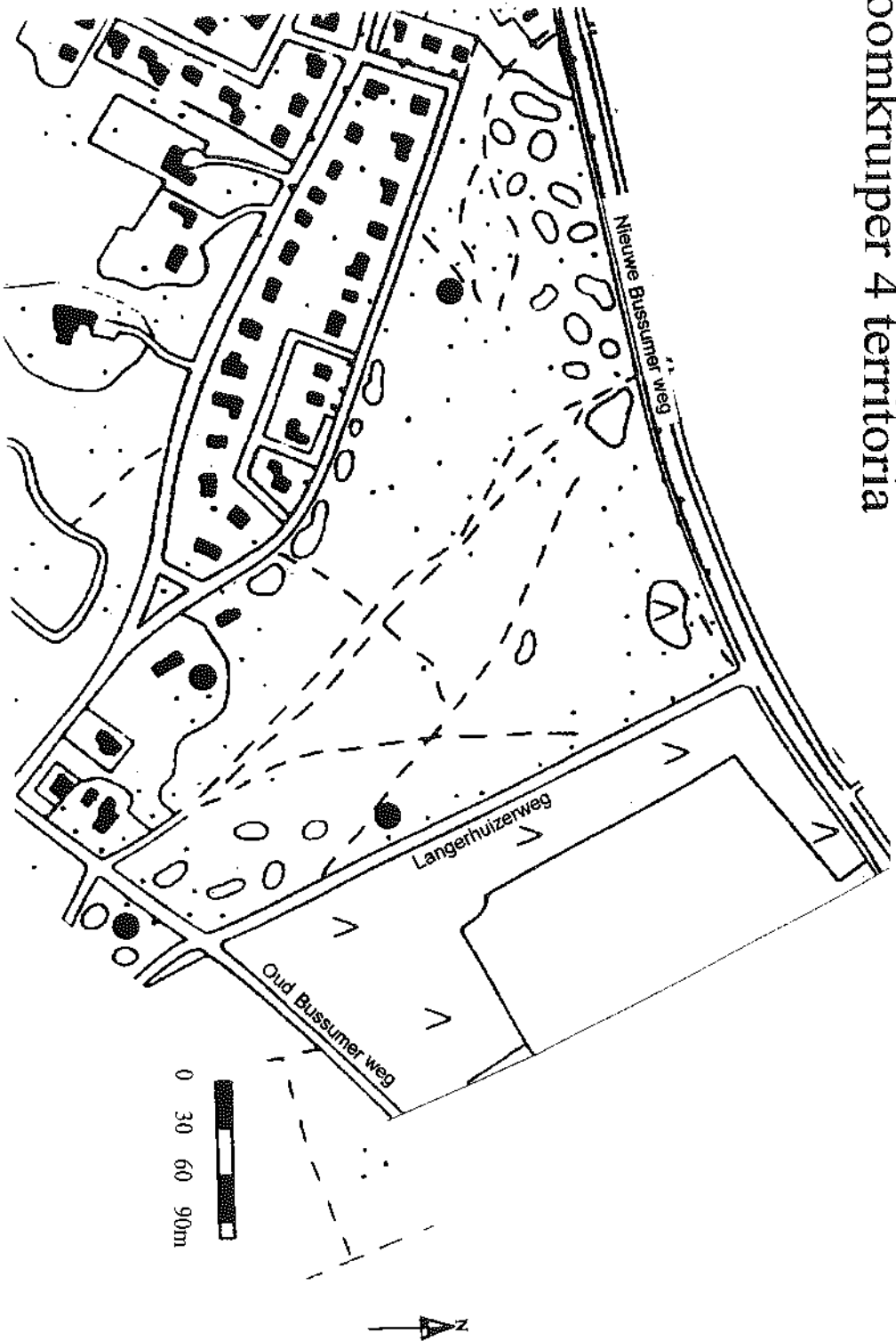
Vliegheide Kuifmees 2 territoria

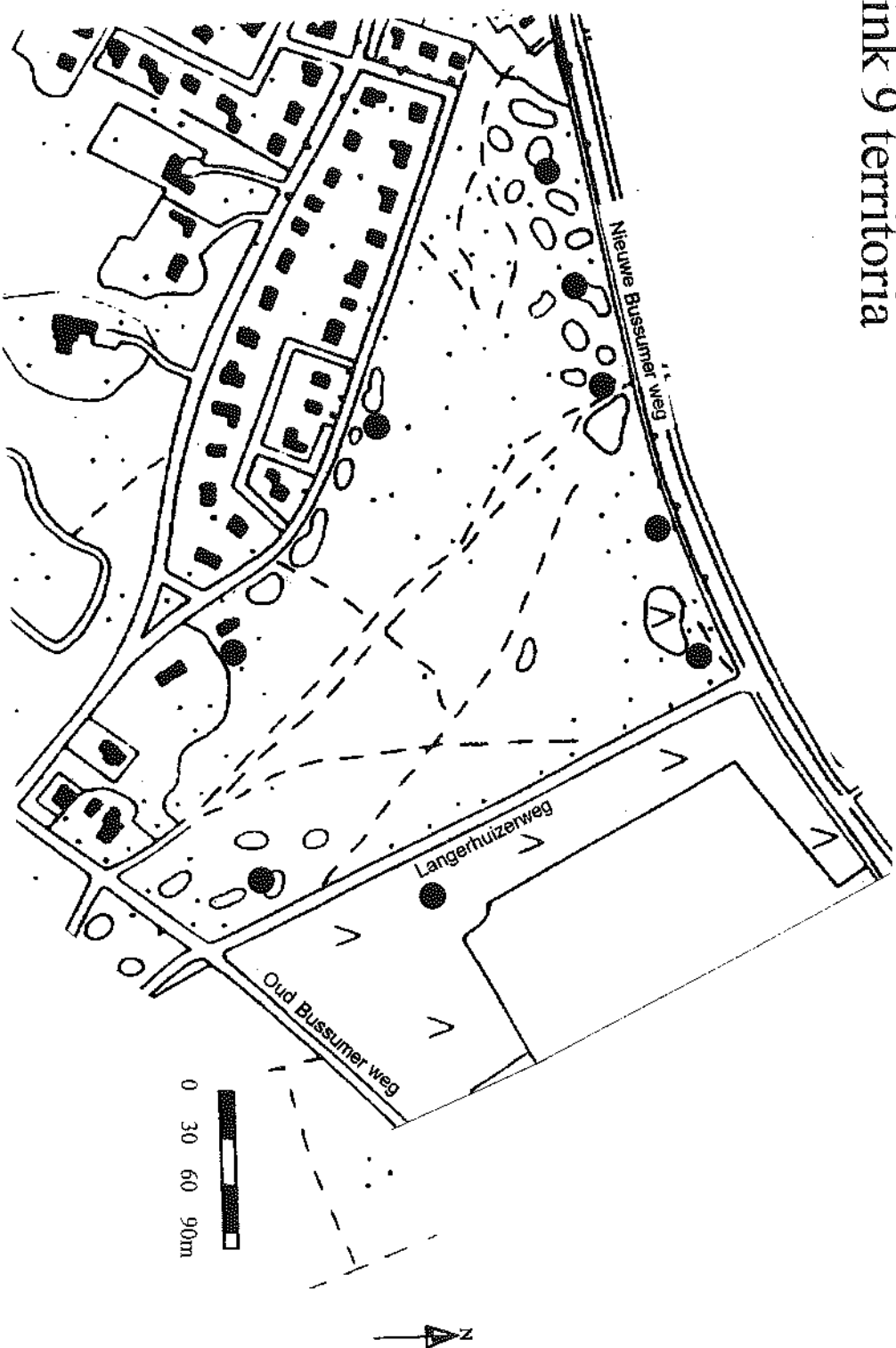
Vliegheide Boomklever 3 territoria

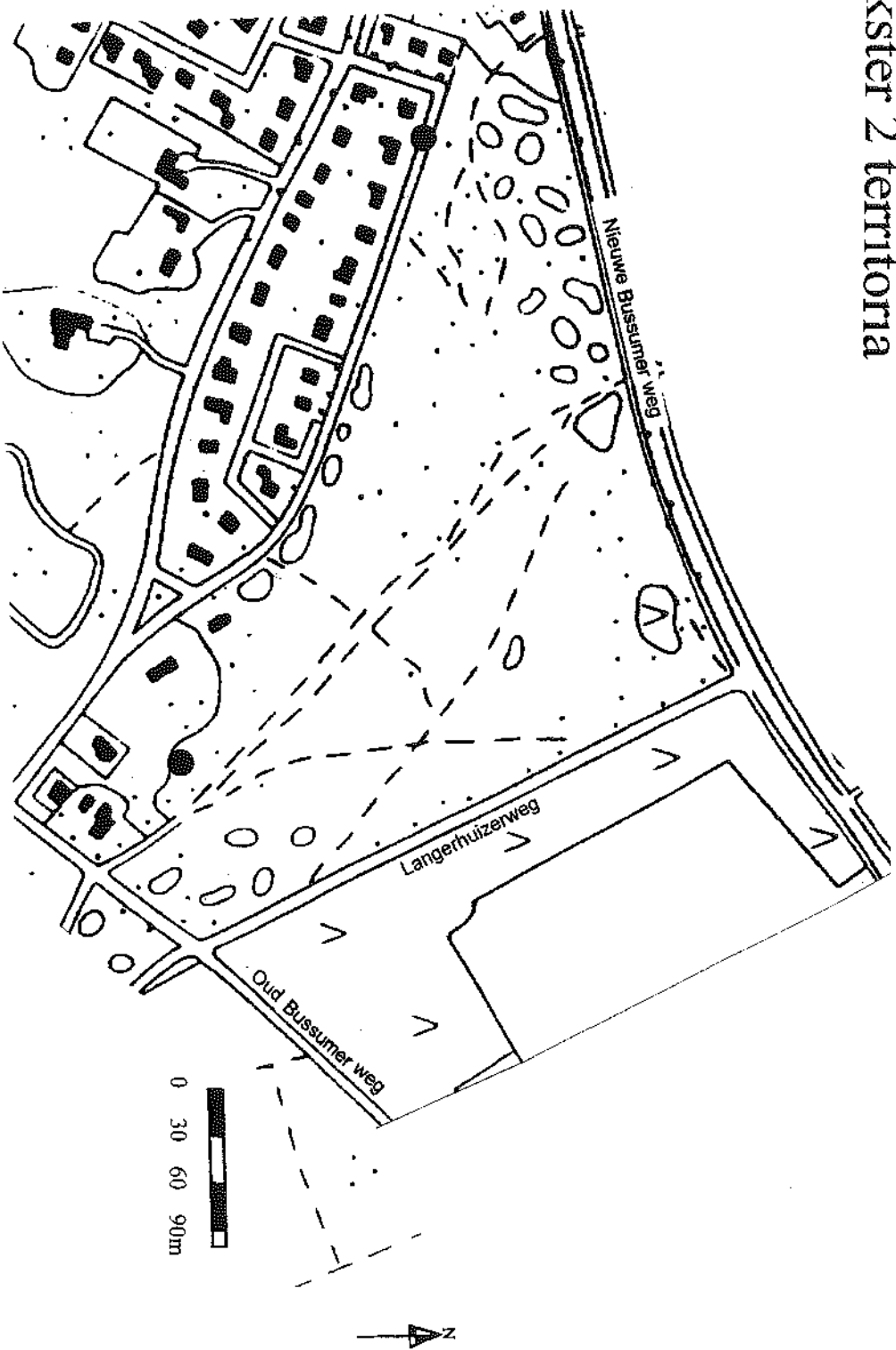
Vlieghede Boomkruiper 4 territoria

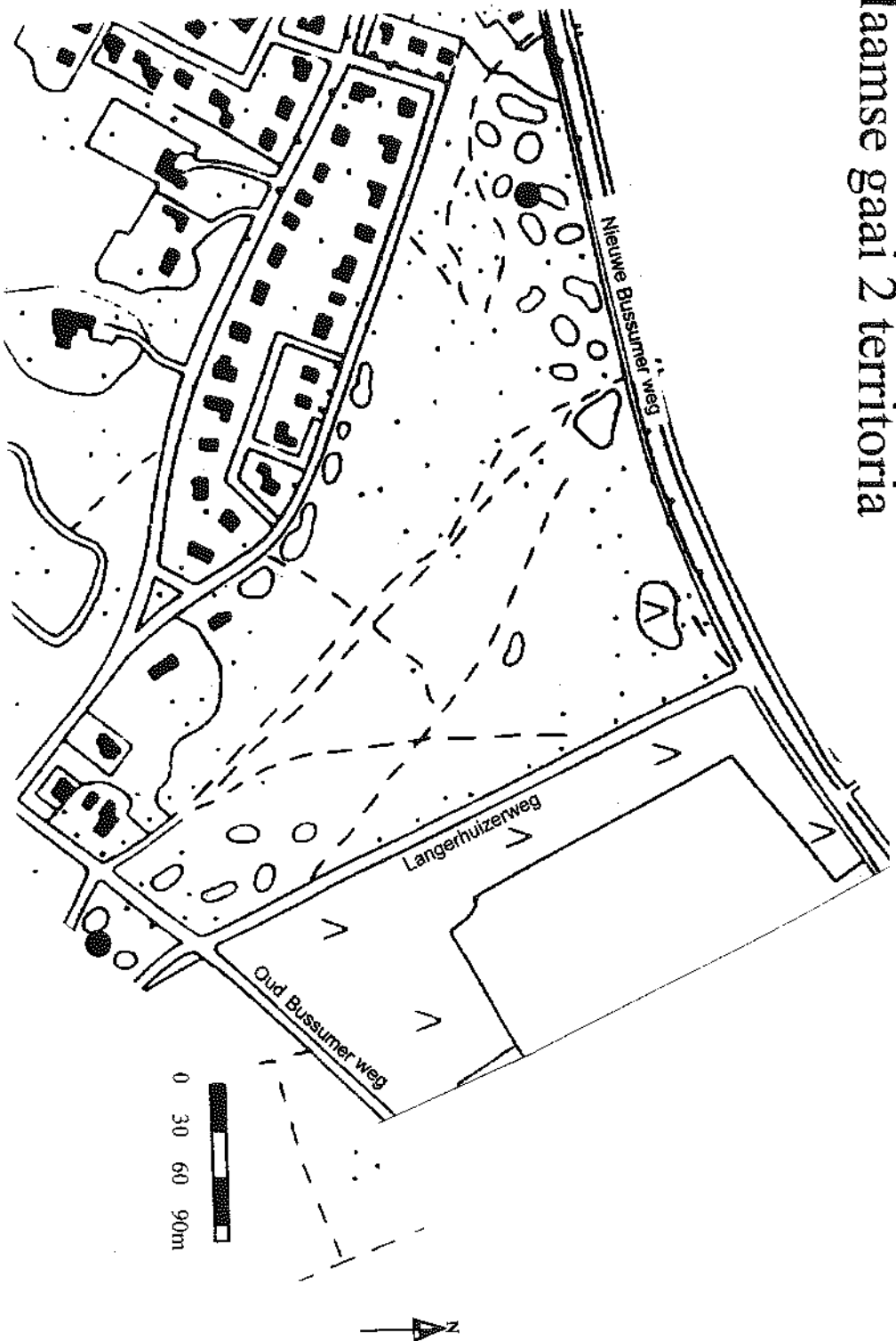
Vliegheide Vink 9 territoria

Vliegheide Ekster 2 territoria

Vliegheide Vlaamse gaai 2 territoria

Vliegheide Zwarte kraai 1 territorium

